

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

3 (101)' 2018

ISSN 2308-0361

УДК 347.(77+78)

ЗАСНОВНИК

*Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Національної академії
правових наук України*

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 10573 від 07.11.2005 р.

Рекомендовано до друку вченою
радою НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України
(протокол № 5 від 29.05.2018 р.).

Редакція:

Орлюк О. П. — головний редактор,
Петренко С. А. — заступник головного
редактора,
Федорова Н. В. — відповідальний
секретар,
Якуша С. С. — редактор,
Осипова А. О. — літературний
редактор.

Адреса редакції:

03150, м. Київ-150,
вул. Казимира Малевича, 11,
корп. 4
Тел.: 228-21-37, 228-22-16
Тел./факс: 200-08-76
www.inprojournal.org
e-mail: intprop.ua@ukr.net,
letter@i.kiev.ua

Надруковано з оригінал-макета
в ТОВ «НВП «Інтерсервіс»,
вул. Бориспільська, 9, м. Київ.
Свідоцтво: серія ДК № 3534
від 24.07.2009 р.

Здано до набору 12.06.2018 р. Підписано
до друку 26.06.2018 р. Формат 70x108/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Наклад 300 примірників.

ЗМІСТ

Авторське право та суміжні права

Дроб'язко В. Закон УРСР «Про авторське
право» 1929 року..... 5

Зеров К. Особливості правової охорони
шрифтів правом інтелектуальної власності.. 13

Право промислової власності

Зайківський О., Оністрат О.
Відповідальність за порушення прав
інтелектуальної власності
в оборонній сфері 25

Чомахавілі О. Набуття прав на об'єкти
права промислової власності
як адміністративна процедура..... 38

Кашинцева О. Ключові положення
української патентної реформи
у сфері охорони здоров'я..... 46

Криволапчук В., Филь С. Правова охорона
географічних значень у контексті Угоди
про Асоціацію між Україною та ЄС..... 51

Захист прав інтелектуальної власності

Бахарева О. Правове регулювання
призначення та проведення судової експертизи
про порушення прав на об'єкти патентного
права в господарському процесі..... 60

Наукова рада журналу:

Довгерт А. С., чл.-кор. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.; Кузнецова Н. С., акад.
НАПрНУ, д. ю. н., проф.;
Копилекно О. Л., акад. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.;
Майданик Р. А., акад. НАПрНУ,
д. ю. н., проф.; Малишева Н. Р.,
д. ю. н., проф.; Патон Б. С., прези-
дент НАНУ, д. т. н.; Петришин О. В.,
д. ю. н., професор, акад. НАПрНУ,
президент НАПрНУ; Пригика Д. М.,
акад. НАПрНУ, д. ю. н.;
Стефанчук Р. О., чл.-кор. НАПрНУ,
д. ю. н.; Тацій В. Я., почесний прези-
дент НАПрНУ, д. ю. н., акад. НАНУ;
Шемпученко Ю. С., акад. НАНУ, акад.
НАПрНУ, д. ю. н.

Редакційна колегія журналу:

Мироненко Н. М., д. ю. н., голова
редакційної колегії;
Дорошенко О. Ф., к. ю. н., заступник
голови редакційної колегії;
Андрощук Г. О., к. е. н.;
Атаманова Ю. Є., д. ю. н.; Бутнік-
Сіверський О. Б., д. е. н.;
Васильєва В. А., д. ю. н.;
Васильченко О. О., д. ю. н.;
Гаврилюк Р. С., д. ю. н.; Галиця І. О.,
д. е. н.; Гетманцев Д. О., д. ю. н.;
Дроб'язко В. С., к. філол. н.;
Еннан Р. С., к. ю. н.; Захарченко Т. Г.,
заслужений юрист України;
Заярний О. Л., к. ю. н.;
Лопюк О. С., д. ю. н.;
Канзафарова І. С., д. ю. н.;
Кодинець А. О., д. ю. н.; Коваль І. Ф.,
д. ю. н.; Комзюк Л. Т., к. ю. н.;
Косак В. М., д. ю. н.; Кругчан О. Д.,
д. ю. н.; Москаленко В. С., заслуже-
ний юрист України; Музика-
Стефанчук О. П., д. ю. н.;
Падучак Б. М., к. ю. н.;
Панов М. І., д. ю. н.; Пічкур О. В.,
пр. наук. співроб.; Потоцький М. Ю.,
д. ю. н.; Сімсон О. Е., д. ю. н.;
Смокович М. І., д. ю. н.;
Солошук М. М., к. т. н.; Тихий В. П.,
д. ю. н.; Штефан О. О., д. ю. н.

Іноземні члени редколегії:

Армаза-Армаза Е. Х., PhD, (Іспанія);
Куадрадо Руїз М. А., (Іспанія);
Маркевич Р., PhD hab. (Польща);
Невенгловські А., д. права (Польща);
Пеліова Я., PhD (Словаччина);
Рамальхо А., PhD (Нідерланди);
Телец І., JUDr. (Чехія);
Цвікла Л., PhD hab. (Польща);
Шакель Н., к. ю. н. (Білорусь).

Журнал засновано в лютому 2002 року,
перейменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
БАК України з юридичних наук

Економіка інтелектуальної власності

Бутнік-Сіверський О. Принципи
формування національної безпеки України
з позиції прав інтелектуальної власності:
теоретичний зріз розвитку..... 70

Право та інновації

Чередник Н. Реалізація прав інтелектуальної
власності в дослідницьких університетах:
теоретичні аспекти..... 84

Пономарьова О., Кашинцева О. Деякі
особливості договорів на створення
та використання об'єктів патентування
у сфері медицини..... 91

Погляд науковця

Кушнір І. Оподаткування податком на додану
вартість операцій з нематеріальними активами
в європейському законодавстві..... 99

До відома

Оголошення про набір до аспірантури..... 109

*Журнал внесено до бази даних
Index Copernicus Journals MasterList.
ICV Index 2016: 56.42*

THEORY AND PRACTICE OF INTELLECTUAL PROPERTY

Scientific and practical journal

3 (101)' 2018

ISSN 2308-0361

UDC 347.(77+78)

FOUNDER

*The Scientific and Research
Institute of Intellectual Property
of the NALS of Ukraine*

Certificate of state registration
KV № 10573 issued 07.11.2005.

The issue is recommended by the
Scientific Council of the S&R IIP
of the NALS of Ukraine (Minutes
№ 3 of the 29.05.2018).

Editorial group:

O. Orlyuk — Chief Editor,
S. Petrenko — Deputy Chief Editor,
N. Fedorova — Administrative
Secretary,
Y. Yakusha — Editor
and Layout Designer,
A. Osypova — Proofreader.

Editorial address:

11 Kazimira Malevicha Str.,
13th floor,
Kyiv, Ukraine, 03150
Tel./fax: 200-08-76
Tel.: 228-21-36
www.inprojournal.org
e-mail: intprop.ua@ukr.net,
letter@i.kiev.ua

Printed at "Interservis".
9 Boryspilska Str., Kyiv.
Certificate DK № 3534 issued
24.07.2009.

Sended to the printer 12.06.2018.
Passed for printing 26.06.2018.
Format 70x108/16. Offset paper.
Offset printing.
Circulaion 300 ex.

CONTENT

Copyright and related right

Droblyazko V. «The URSR Law about
copyright» 1929 year..... 5

Zerov K. Intellectual property protection
of and fonts..... 13

Industrial property law

Zaykivskiy O., Onistrat O. Intellectual
property question in national security issues
researches..... 25

Chomakhashvili O. Acquiring of rights
to objects of industrial property rights
as an administrative procedure..... 38

Kashyntseva O. Key points of the Ukrainian
patent reform in the health care sphere..... 46

Kryvolapchuk V., Fyl S. Legal protection
of geographical indications in the context
of the Association Agreement between
Ukraine and the EU..... 51

Defence of intellectual property

Bahareva O. Legal regulation of appointment
and conduct of judicial expertise on violation
of rights to objects of patent law in the
economic process..... 60

Scientific council:

A. Dovgert, associate member of the NALSU, PhD hab., prof.;
 N. Kuznetsova, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 O. Kopilenko, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 R. Maydanyk, academician of the NALSU, PhD hab., prof.;
 N. Malysheva, PhD hab., prof.;
 B. Paton, the President of NASU, PhD hab.; O. Petryshyn, PhD hab., academician of the NALSU, President of the NALSU; D. Prytyka, academician of the NALSU, PhD hab.; R. Stefanchuk, associate member of the NALSU, PhD hab.; V. Tatsii, the Honorary President of the NALSU, academician of the NANU, PhD hab.; Y. Shemshuchenko, academician of the NANU and NALSU, PhD hab.

Editorial board:

N. Myronenko, PhD hab. (head of the editorial board); O. Doroshenko, PhD (deputy of the head of the editorial board); H. Androshchuk, PhD; Yu. Atamanova, PhD hab.; O. Butnik-Siverskyi, PhD hab.; V. Vasylieva, PhD hab.; O. Vasulchenko, PhD hab.; I. Halytsya, PhD hab.; R. Havriluk, PhD hab.; I. Halutsya, PhD hab.; D. Hetmantsev, PhD hab.; V. Drobyazko, PhD; R. Ennan, PhD hab.; T. Zakharchenko, honored lawyer of Ukraine; O. Zayarniy, PhD hab.; O. Lotuk, PhD hab.; I. Kanzafarova, PhD hab.; A. Kodynets, PhD hab.; I. Koval, PhD hab.; L. Komziuk, PhD; O. Kopylenko, PhD hab.; V. Kossak, PhD hab.; O. Krupchan, PhD hab.; V. Moskalenko, honored lawyer of Ukraine; O. Muzika-Stefanchuk, PhD hab.; B. Paduchak, PhD hab.; M. Panov, PhD hab.; O. Pichkur; M. Pototskyi, PhD hab.; O. Simson, PhD hab.; M. Smokovych, PhD hab.; M. Soloshchuk, PhD; B. Tykhyi, PhD hab., O. Shtefan, PhD hab.

Foreign members:

E. J. Armaza-Armaza, PhD, (*Spain*);
 M. A. Cuadrado Ruiz (*Spain*);
 R. Markiewicz, Dr hab. (*Poland*).
 A. Niewęglowski, Dr. adiunkt. (*Poland*);
 I. J. Péliová, PhD (*Slovak Republic*);
 A. Ramalho, PhD (*the Netherlands*);
 I. Telec, JUDr. (*Czech Republic*);
 L. Ćwikła, PhD hab. (*Poland*);
 N. Shakel, PhD (*Belarus*).

The magazine is founded in February 2002, renamed in November 2005, included in the list of specialized publications on legal sciences of HAC of Ukraine

Economics of intellectual property

Butnik-Siversky O. The principles of formation of the national security of Ukraine in view of intellectual property rights: theoretical review of development..... 70

Law and innovations

Cherednik N. Realization of intellectual property rights in research universities: theoretical aspects.....84

Ponomarova O., Kashyntseva O. Some peculiarities of agreements on creation and use of patenting objects in the field of medicine..... 91

Scientist's view

Kushnyr Y. Value added taxation of transactions with intangible assets in European legislation..... 99

For information

Announcement of the postgraduate course.....109

ЗАКОН УРСР «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО» 1929 РОКУ

Володимир Дроб'язко,
*старший науковий співробітник НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат філологічних наук*

У статті розглядаються положення першого Закону України про авторське право, зіставлено їх з положеннями Основ авторського права 1928 року СРСР, визначені оригінальні положення республіканського законодавчого акта.

Ключові слова: виключне авторське право, основи авторського права, Закон про авторське право

Закон УРСР «Про авторське право» розроблено на виконання ст. 3 постанови ЦВК і РНК Союзу РСР Про введення в дію Основ авторського права в новій редакції від 16.05.1928 року, затверджено постановою ЦВК і РНК УРСР від 06.02.1929 року.

Закон складається з преамбули та 32 статей.

У преамбулі зазначено, що «культурний розвиток і, зокрема, розвиток культури національних меншин потребує допомоги й стимулювання творчості, а це викликає потребу охороняти права авторів».

Статті Закону 1929 року можна поділити на дві частини: статті, перенесені з Основ авторського права 1928 року; статті, вперше внесені до законодавчого акта.

До першої групи належать такі положення Закону 1929 року. Авторське право на твори як випущені в світ, так і ті, що перебувають на території УРСР або в інших союзних республіках у формі рукопису, ескізу чи в іншій об'єктивній формі, визнавалися за автором або його правонаступниками незалежно від їхнього громадянства (ст. 1).

На твір, випущений за кордоном, або такий, що перебуває за кордоном у формі рукопису, ескізу чи в іншій об'єктивній формі, авторське право визнавалося лише за наявності спеціальних угод СРСР з відповідними державами та лише в межах, встановлених такою угодою (ст. 20).

Автор — громадянин СРСР і його спадкоємці щодо твору, випущеного у світ в іноземній державі чи такого, що перебував у формі рукопису, ескізу чи в іншій об'єктивній формі на території іноземної держави, незалежно від наявності між СРСР і цією державою угоди, передбаченої ст. 2, користувалися захистом авторського права на території УРСР.

Правонаступники автора, крім спадкоємців, не отримували захисту авторського права на твори, зазначені в цій статті, на території УРСР (ст. 3).

Авторське право поширювалося на будь-який твір літератури, науки та мистецтва незалежно від способу й форми його відтворення, а також його цінності та призначення:

- усні твори (промови, лекції, доповіді тощо);

- письмові твори (книги, статті, збірники тощо);
- переклади;
- драматичні та музично-драматичні твори;
- твори хореографічні й пантоміми, щодо постановки яких є вказівки, викладені в письмовій формі чи іншим способом;
- кінематографічні сценарії та кінематографічні постановки;
- музичні твори з текстом або без тексту (зокрема й музичні твори для супроводу кінофільмів [відсутнє в основах 1928 року]);
- рисунки, ілюстрації, твори живопису, скульптури, архітектури та графічного мистецтва, географічні карти;
- плани, ескізи і пластичні твори, ті, що стосуються науки, техніки, або постановки на сцені драматичного чи музично-драматичного твору;
- кінофільми;
- фотографічні твори або твори, одержані способами, аналогічними фотографії, тощо (ст. 4).

Авторське право на колективний твір двох або більше авторів належало їм усім, незалежно від того, чи становить такий твір одне неподільне ціле, чи складався з частин, які зберігали самостійне наукове, літературне або мистецьке значення. Взаємини співавторів у цьому разі визначаються їхніми угодами.

Кожен співавтор колективного твору зберігав авторське право на свою частину твору, якщо ця частина мала самостійне наукове, літературне чи мистецьке значення й коли інше не передбачалось угодою з іншими співавторами (ст. 5).

Упорядникам збірників творів, які не були предметом будь-чийого авторського права (творів, щодо яких строки авторського права спливали; різноманітних офіційних документів, як-от: законів, судових рішень тощо; творців народної творчості тощо), належало за умови самостійної обробки таких творів

авторське право на зазначені збірники. Таке ж право належало редакторам творів зазначених вище категорій.

Право це не перешкоджало іншим особам видавати ті ж твори в самостійній обробці.

Упорядникові збірника творів, які були об'єктом будь-чийого авторського права, належало авторське право на такий збірник за умови впорядкування збірника з дотриманням прав авторів. За авторами включених до зазначеного збірника творів зберігалося право випускати ці твори в інших виданнях, якщо інше не встановлено в договорі з упорядником збірника (ст. 6).

Автор мав виключне право під своїм ім'ям або умовним ім'ям (псевдонімом) чи без зазначення імені (анонімно) випустити у світ свій твір і протягом встановленого законом строку відтворювати та розповсюджувати його всіма дозволеними законом способами, а також мати всіма законними способами майнові вигоди із зазначеного виключного права (ст. 7).

Авторові невиданого драматичного, музичного, музично-драматичного, пантомімного, хореографічного та кінематографічного твору належало виключне право на публічне виконання його твору. Щодо невиданих, але хоча б одного разу публічно виконаних творів перелічених категорій Народному комісару освіти УРСР належало право дозволяти публічно їх виконувати й без згоди автора, але з виплатою авторського гонорару в порядку, встановленому ст. 29 Закону 1929 року. Автор виданого твору однієї із зазначених категорій не мав права забороняти його публічне виконання, але мав право, крім публічного виконання творів у культурно-освітніх установах з безоплатним входом, на одержання авторського гонорару (ст. 8).

Не вважалося порушенням авторського права:

- 1) переклад чужого твору іншою мовою;

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

- 2) користування чужим твором для створення нового твору, суттєво від нього відмінного; переробка прозових творів у драматичні твори й кіносценарії та навпаки, а також драматичних творів — у кіносценарії та навпаки, дозволялося лише зі згоди автора чи його правонаступників;
- 3) вміщення невеликих уривків і повний передрук літературних та інших творів, знімків, рентгенограм тощо в наукових, політико-освітніх і навчальних збірниках та наукових творах з обов'язковим зазначенням автора та джерела запозичення, коли, як визначено Законом 1929 року, розмір запозичення з творів одного автора не перевищував загальною кількістю:
 - з художніх прозових творів — до 5 000 друкованих знаків;
 - з інших прозових творів, розмір яких не перевищував 10 друкованих аркушів — до 10 000 друкованих знаків, творів понад 10 друкованих аркушів — 40 000 друкованих знаків;
 - з віршованих творів — до 40 рядків;
 - з музичних творів — до 0,25 нотного аркуша;
 - з творів образотворчого мистецтва — однієї репродукції твору певного автора.
 Законом 1929 року до цього переліку була додана примітка такого змісту: використання у збірниках або наукових працях запозичень, які не перевищували розміру зазначених вище норм, дозволялося, згідно зі ст. 20, без згоди автора, але з виплатою йому авторського гонорару;
- 4) надрукування звітів про випущені у світ твори, що передавали суть твору в оригінальній формі, або за потреби відтворювати оригінал;
- 5) вміщення у звітах періодичних видань промов, виголошених на публічних засіданнях;
- 6) передрук на другий день у періодичних виданнях газетних повідомлень і статей небелетристичного характеру; передрук статей можливий із зазначенням джерела запозичення й імені автора;
- 7) передрук у періодичних виданнях репродукцій із творів образотворчого мистецтва, рисунків, ілюстрацій, фотографій, креслень тощо із зазначенням джерела запозичення й імені автора;
- 8) використання композитором для свого музичного твору тексту, запозиченого з чужого літературного твору, автор якого не оголосив про заборону на кожному примірнику свого твору;
- 9) публічне виконання чужих творів у культурно-освітніх установах з безоплатним входом;
- 10) зображення живописних творів у скульптурних творах і навпаки творів скульптури — в живопису;
- 11) відтворення художніх творів, розміщених на вулицях і майданах, окрім копіювання скульптурних творів механічно-контактним способом;
- 12) вміщення творів на публічній виставці, за винятком творів, заборонених для показу їхнім автором;
- 13) зведення будівель і споруд за опублікованими автором архітектурними, інженерними й іншими технічними планами, рисунками та кресленнями, якщо автор при публікації не застеріг цього права за собою;
- 14) знімання копій з чужого твору виключно для особистих потреб без підпису чи монограми автора твору; знімання копій з творів скульптури засобами механічно-контактного копіювання не дозволялося;
- 15) використання художніх і фотографічних творів для виробів фабрично-заводської, кустарної та ремісничої промисловості за умови виплати авторові винагороди відповідно до ст. 29 Закону 1929 року.

У виняткових випадках, коли автор не дав згоди на переробку прозового твору на драматичний або кіносценарій і навпаки, або драматичного твору — на кіносценарій навпаки, дозвіл на перероблення міг бути наданий Народним комісаріатом освіти УРСР, якщо передбачався випуск у світ переробки на території УРСР. Порядок виплати авторської винагороди в цих випадках визначався ст. 29 Закону 1929 року (ст. 29).

Авторське право, за винятками, встановленими ст. 11–13, належало авторові довічно, спадкоємцям — у межах строків, передбачених ст. 15 (ст. 10) Закону 1929 року.

Строк користування авторським правом на твори хореографічні, пантоміми, кінематографічні сценарії та кінострічки становив 10 років (ст. 11).

Строк користування авторським правом на фотографічні твори та твори, одержані способом, аналогічними фотографії, становив для знімків 5 років, для збірань знімків — 10 років. Для збереження фотографіями авторського права на фотографічні зображення вимагалось позначення на кожному примірнику: фірми чи імені, прізвища та місця проживання фотографа, а також року випуску у світ фотографічного твору (ст. 12).

За видавцями журналів та інших періодичних видань, а також енциклопедичних словників визнавалось авторське право на видання загалом протягом 10 років від часу виходу їх у світ. Співробітники зазначених видань зберігали авторське право на свої окремі твори, якщо інше не було встановлено договором (ст. 13).

Будь-який твір вважався випущеним у світ 1 січня того року, протягом якого він був уперше випущений відповідним технічним способом. До видання щодо обчислення строків прирівнювалися: публічний показ драматичного та музично-драматичного твору, публічне виконання музичного твору, публічне виставлення творів образотворчого мистецтва, фотографій, а також

творів, одержаних способами, аналогічними фотографії, зведення творів архітектури (ст. 14).

У примітці до ст. 14 Основ авторського права 1928 році визначено, що час появи твору у світ може бути автором зареєстровано в порядку, встановленому законодавством союзних республік.

У примітці до ст. 14 Закону 1929 року зазначено, що автор і його спадкоємці мали право зареєструвати час виходу у світ твору або час першого публічного його виконання чи публічного виставлення творів образотворчого мистецтва тощо, передавши відповідну заявку та записавши до реєстру Народного комісаріату освіти УРСР. Реєстрація твору була доказом початкового моменту, від якого починався строк чинності авторського права; реєстрація не перешкоджала третім особам оскаржувати авторське право на зареєстрований твір. Відмова в реєстрації твору не позбавляла зацікавлених осіб права встановлювати, у разі потреби, час видання твору іншим способом. Порядок реєстрації встановлювався Народним комісаріатом освіти УСРР. Після смерті автора авторське право переходило до його спадкоємців на 15 років, починаючи від 1 січня року смерті автора, крім випадків, передбачених ст. 11–13 Законом 1929 року, коли авторське право переходило до спадкоємців лише на решту встановленого законом строком, що залишався на день смерті автора.

Грошова оцінка авторського права, що переходило до спадкоємців автора, не враховувалась у загальній оцінці спадкового майна при обчисленні податку зі спадщини (ст. 15).

Примітка до ст. 15 Закону 1929 року в редакції постанови ЦВК і РНК УРСР від 12.06.1929 року набула такого звучання: «Коли через політичний або культурний гніт за дореволюційних часів автор або його спадкоємці були позбавлені можливості використовувати авторське право, то початковий момент строку переходу авторського права до спадкоємців автора обчис-

люється від того моменту, коли стало можливим використання авторського права.

Неможливість використання авторського права і строк, від якого використання стало можливим, встановлювалися Народним комісаріатом освіти УСРР».

Відповідно до цього положення постановою Наркомосвіти УСРР «Про продовження строку використання авторського права спадкоємцям письменників Коцюбинського Михайла, Кропивницького Марка, Старицького Михайла, Тобілевича Івана та композитора Лисенка Миколи» від 16.09.1929 року встановлено:

«Визначаючи, що через політичний та культурний гніт дореволюційних часів українські письменники Коцюбинський Михайло, Кропивницький Марко, Старицький Михайло, Тобілевич Іван та композитор Лисенко Микола, а так само їхні спадкоємці були позбавлені змоги користуватися в повній мірі авторським правом, та зважаючи на те, що спадкоємці згаданих письменників і після того, як радянська влада видала закон про авторське право, не могли скористатися в повній мірі цим правом, бо минули встановлені строки його, Народний комісаріат освіти УСРР на підставі постанови ЦВК та РНК УСРР від 12 червня 1929 р. «Про зміну примітки до ст. 15 постанови «Про авторське право», постановив:

Продовжити строк користування авторським правом:

- 1) для спадкоємців Коцюбинського Михайла — до 1 січня 1939 р.;
- 2) для спадкоємців Кропивницького Марка — до 1 січня 1937 р.;
- 3) для спадкоємців Старицького Михайла — до 1 січня 1936 р.;
- 4) для спадкоємців Тобілевича Івана — до 1 січня 1936 р.;
- 5) для спадкоємців Лисенка Миколи — до 1 січня 1939 р.

Примітка 1. Оскільки спадкоємці Коцюбинського Михайла відмовилися

від авторського права, надати право на користування авторським гонораром до 1 січня 1939 р. Комітетові увічнення пам'яті письменника Коцюбинського Михайла.

Примітка 2. Суми авторського гонорару, що випадково збирались до дня опублікування цієї постанови УТОДІК'ом і перебувають на рахунку спадкоємців зазначених письменників, мають бути виплачені їх спадкоємцям».

Авторське право частково або загалом могло бути відчужено за видавничим договором, заповітом чи іншим законним способом. Договір про передання авторського права необхідно було укладати в письмовій формі з точним зазначенням характеру й умов використання авторського права. Недотримання письмової форми, позбавляло сторони права спиратися задля підтвердження договору на свідчення свідків, але не позбавляло їх права подавати письмові докази (ст. 16 Закону 1929 року).

У примітці до ст. 16 зазначалося, що письмова форма не обов'язкова для договору про відчуження авторського права на твори, що підлягають опублікуванню в періодичних виданнях і енциклопедичних словниках.

Видавець і видавниче підприємство не мали права на свій розсуд робити за життя автора без його згоди будь-які доповнення, скорочення чи будь-які інші зміни як власне у творі, так і в його назві та в зазначенні на ньому імені автора. Видавець не мав права за життя автора без його згоди додавати до творів ілюстрації (ст. 27 Закону 1929 року).

За постановою Ради Народних комісарів УСРР право видавати на території УСРР будь-які твори, зокрема й ті, що були об'єктами авторського права, могло бути визнане виключним правом держави в таких випадках:

- коли твір випущено у світ уперше на території УСРР або коли він перебував на цій території у формі рукопису, ескізу чи в інший об'єктивній формі;

- коли твір українського письменника випущено у світ за кордоном, незалежно від мови, якою цей твір видано; у такому разі застосовувалися правила ст. 2 Закону 1929 року (ст. 30).

Другу частину Закону 1929 року становили, так звані, оригінальні статті, положення яких були розроблені або на виконання доручень союзних Основ 1928 року, або як нові статті, положення яких не суперечили Основам 1928 року, а розвивали та доповнювали їх.

Так, за видавничим договором автор передавав видавцеві право на видання та розповсюдження своїх творів, наданих у об'єктивній формі, а видавець зобов'язувався випустити зазначені твори у світ власним коштом і вживати заходів до їх розповсюдження. У видавничому договорі необхідно було точно зазначити: кількість передбачених договором видань, тиражі цих видань, розмір авторського гонорару, граничний строк випуску видань, строк чинності договору (ст. 17 Закону 1929 року).

Видавничі договори з видавництвами, що були у виданні державних органів або у виданні державних органів чи у виданні партійних, кооперативних і громадських організацій можна було укладати на будь-який строк, без обмежень. Видавничі договори з видавництвами, що належали приватним особам, можна було укладати строком до 5 років (ст. 18 Закону 1929 року).

За відсутності угоди про граничний строк видання видавець був зобов'язаний випустити у світ твір протягом наступних строків: у періодичному виданні твір розміром до 5 друкованих аркушів — до 6 місяців; видання розміром до 10 друкованих аркушів, всі підручники і репродукції творів образотворчого мистецтва — до одного року; інші видання — до 2 років. Зазначені строки обчислювалися від дня підписання договору чи від дня одержання видавництвом твору, якщо його було передано після підписання договору. Строки випуску видань могли бути збільшені у

видавничих договорах, але не могли перевищувати 1,5-кратного розміру зазначених вище строків (ст. 19 Закону 1929 року).

Коли договором передбачався випуск кількох видань, наступне видання видавництво могло здійснити після розпродажу попереднього. Строки випуску наступних видань встановлювалися згідно з положенням ст. 19 Закону 1929 року й обчислювалися від моменту розпродажу попереднього видання. За недотримання видавництвом зазначених правил за заявою автора видавничий договір міг бути розірваний. Одним виданням вважався випуск кількості примірників, обумовлених договором, у межах строків, визначених ст. 19 Закону 1929 року (ст. 20).

Право на публічне виконання драматичних, музичних, музично-драматичних, кінематографічних і хореографічних творів, пантомім автор міг перевідступати державним органам на певний строк або безстроково. Інші організації та особи могли набувати право на публічне виконання зазначених творів строком до 2 років, а кількість публічних виконань не могла перевищувати 50 (ст. 21 Закону 1929 року).

За відсутності угоди про строк публічного виконання зазначених вище творів установи, організації та особи, що набули права публічного виконання, зобов'язані були публічно виконати: драматичні, музичні твори, пантоміми — протягом 1 року, музично-драматичні, кінематографічні й хореографічні твори — протягом 1,5 року від дня підписання договору чи дня одержання від автора твору, якщо його було передано після підписання договору (ст. 22 Закону 1929 року).

Якщо видання твору чи публічне виконання драматичного, музичного, музично-драматичного, кінематографічного, хореографічного твору не було здійснено протягом строку, визначеного законом або договором видавництва, установи, організації та особи, що уклали відповідні договори, повинні були

виплатити авторові повністю обумовлений гонорар, чинність договору за завою автора припинялася (ст. 23 Закону 1929 року).

Допускалось укладення договору, за яким автор зобов'язувався подати видавництву протягом певного строку і в обумовленому вигляді твір, який на час укладення договору ще не мав об'єктивної форми. Укладаючи такий договір, автор передавав видавництву виключне право на видання зазначеного твору. До таких договорів застосовувалися положення ст. 17–23 Закону 1929 року (ст. 24).

Автор мав право до повного зібрання своїх творів включати твори, право на видання або публічне виконання яких було передано ним будь-яким видавництвом, організаціям чи особам (ст. 26 Закону 1929 року).

Видавництва, організації та особи, що набули авторського права, мали для захисту своїх прав за договором стосовно автора і третіх осіб авторське право на твір за винятками, встановленими законом або договором (ст. 28 Закону 1929 року).

Народний комісаріат освіти УРСР за погодженням з Народним комісаріатом праці УРСР і Радою професійних спілок УРСР зобов'язаний був встановлювати:

- мінімальний розмір авторського гонорару за передання авторського права та штраф за його порушення;
- розмір авторського гонорару за публічне виконання твору, здійсненого без згоди автора;
- розмір гонорару авторам творів, розміщених без їхньої згоди у збірниках або наукових творах, коли розмір запозичення з твору автора перевищував норми, встановлені Законом 1929 року;
- розмір гонорару авторам художніх і

фотографічних творів, використаних у виробі фабрично-заводської, кустарної та ремісничої промисловості, якщо використання здійснено без згоди автора;

- розмір гонорару авторам творів, перероблених без згоди автора, але з дозволу Народного комісаріату освіти УРСР, з повістивої на драматичну форму або на кіносценарії та навпаки, або з драматичного твору — на кіносценарій і навпаки;
- розмір та випадки виплати гонорару авторам кіносценаріїв, музичних творів, виконуваних при демонструванні кінофільмів, кінорежисерам, кінооператорам і кінохудожникам.

Розмір гонорару за використання художніх і фотографічних творів, використаних у виробі фабричної, кустарної та ремісничої промисловості, встановлювався за погодженням з Вищою радою народного господарства УРСР (ст. 29 Закону 1929 року).

Право видання, перевидання та публічного виконання перекладів різних творів українською мовою могло постановою Ради Народних Комісарів УРСР бути визнано за монополію держави (ст. 31 Закону 1929 року).

Твори, строки авторського права на які закінчилися, крім творів, визнаних власністю держави (ст. 30–31 Закону 1929 року), можна було відтворювати, видавати, розповсюджувати та публічно виконувати без обмежень, встановлених цим Законом (ст. 32).

Положення Закону «Про авторське право» від 06.02.1929 р. з певними змінами та доповненнями були чинними на території України до набрання чинності Цивільним кодексом Української РСР 1963 року (розділ IV «Авторське право», ст. 472–513).◆

Список використаних джерел / List of references

1. *Постанова ЦВК і РНК УСРР «Про авторське право» від 06.02.1929 року // Зб. уз. УСРР. 1929. Відділ 1. № 7. Ст. 55.*

2. *Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про введення в дію основ авторського права в повній редакції» від 16.05.1928 року // Сбор. зак. СССР. 1928. № 28. Ст. 246.*
 3. *Постанова ЦВК і РНК УСРР «Про авторський гонорар за прилюдне виконання драматичних і музичних творів» від 08.12.1925 року // Зб. уз. УСРР. 1925. № 100. Ст. 550.*
 4. *Постанова Наркомосвіти УСРР «Про продовження строку використання авторського права спадкоємцям письменників Коцюбинського Михайла, Кропивницького Марка, Старицького Михайла, Тобілевича Івана та композитора Лисенка Миколи» від 16.09.1929 року // Бюл. НКО УСРР. 1929. № 38 (177). Ст. 521.*
1. *Postanova TsVK i RNK USRR «Pro avtorske pravo» vid 06.02.1929 roku // Zb. UZ USRR. 1929. Viddil 1. № 7. St. 55.*
 2. *Postanova TsVK i RNK SRSR «Pro uvedennia v diiu osnov avtorskoho prava v povnii redaktsii» vid 16.05.1928 roku // Sbor. Zak. SSSR. 1928. № 28. St. 246.*
 3. *Postanova TsVK i RNK USRR «Pro avtorskyi honorar za pryliudne vykonannia dramatychnykh i muzychnykh tvoriv» vid 08.12.1925 roku // Zb. uz. USRR. 1925. № 100. St. 550.*
 4. *Postanova Narkomosvity USRR «Pro prodovzhennia stroku vykorystannia avtorskoho prava spadkoiemtsiam pysmennykiu Kotsiubynskoho Mykhaila, Kropyunytskoho Marka, Starytskoho Mykhaila, Tobilevycha Ivana ta kompozytora Lysenka Mykoly» vid 16.09.1929 roku // Biul. NKO USRR. 1929. № 38 (177). St. 521.*

Надійшла до редакції 04.05.2018 р.

Дробязко В. Закон УРСР «Об авторском праве» 1929 года. Статья посвящена рассмотрению положений первого Закона Украины об авторском праве, отмечены оригинальные его положения. За всеми авторами признавалось исключительное авторское право на созданные ими произведения, которое стало в отношении большинства произведений пожизненным правом авторов. Предусматривался переход авторского права к наследникам на период 15 лет после смерти автора. Использование произведения допускалось не иначе, как по договору с автором. Вместе с тем, Закона об авторском праве 1929 года содержал весьма обширный перечень случаев свободного использования произведения.

Ключевые слова: исключительное авторское право, основы авторского права, Закон об авторском праве

Droblyazko V. The URSR Law about copyright 1929 year. This article is dedicated to option of «The first copyright law». In this article the original statement is highlighted. Respectively to the specified acts, all authors recognized copyright on the works created by them. The majority of author's works has lifetime copyright. Copyright could go to heirs for a period of 15 years after authors death. Author could use the work according to contacts between authors, which were regulated by law. «Fundamentals of copyright» contained a fairly wide range of inventions, which could be used without rights. Not a violator of copyright was translation of the work, use someone else's work to create your own, which is very different from original, public performance someone else's work with fee for author. The URSR law about copyright at 1929 year with editors was accepted before entering Civil code of the USSR (chapter IV «Copyright», summaries 472–573).

Keywords: exclusive copyright, fundamentals of copyright, copyright act

УДК 347.773.3 + 347.772 + 347.783

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ШРИФТІВ ПРАВОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Костянтин Зеров,
асистент кафедри інтелектуальної власності
юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка,
науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України

У статті розглядаються особливості правової охорони шрифтів за допомогою різних інститутів права інтелектуальної власності: промислових зразків, авторського права, торговельних марок і комерційної таємниці.

Обґрунтовано висновок, що шрифти можуть охоронятись як промислові зразки з класом 18-03 Міжнародної класифікації промислових зразків згідно з Локарнською класифікацією.

Визначено, що специфіка правової охорони шрифтів авторським правом у сучасних умовах полягає в їх дуалістичній природі: з одного боку, шрифти є самостійними об'єктами авторського права і охороняються як графічні твори. Комп'ютерні растрові шрифти є цифровою формою вираження шрифтів, а отже, так само є графічними творами; з другого боку, комп'ютерні контурні шрифти підлягають правовій охороні як комп'ютерні програми.

Ключові слова: font, typeface, шрифт, авторське право, торговельна марка, промисловий зразок

Постановка проблеми. Від стародавніх часів для зовнішнього вираження інформації людство використовувало різноманітні писемні позначення. Так, за первіснообщинного ладу такі позначення виконувалися за допомогою піктографії на скелях печер, у Стародавньому Єгипті використовували різноманітні ієрогліфи. Наступним етапом можна вважати створення алфавіту, а згодом — і каролінзького мінускулу у VIII ст., який і став основою для готичного письма (XI ст.), першого книгодрукування та як результат — сучасних шрифтів.

Відомості про правову охорону шрифтів можна знайти ще з XVI ст. — від часів привілеїв: так, у 1501 році у видавництві А. Мануція побачила світ

книга творів Вергілія — це була перша книга, що надрукована курсивом [1], а в 1502 році видавець навіть отримав 10-річний привілей на використання курсиву у друкарстві [2].

У XXI ст. неможливо навіть уявити написання та перегляд будь-якого тексту (незалежно від того, чи є такий текст твором) без використання шрифтів. Більше того, в умовах розвитку цифрового середовища, а саме в силу перенесення (диджиталізації) матеріальних (металевих і дерев'яних) шрифтів у цифрові форми; зміни парадигми створення нових шрифтів; легкості поширення таких шрифтів як поряд з іншими об'єктами авторського права у формі виконуваних файлів, так і їх використання при

перегляді веб-сторінок (веб-шрифти); використання шрифтів для надання більшої дискретивності торговельним маркам, особливо гостро постала проблема визнання їх охорони правом інтелектуальної власності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В Україні є наукові праці щодо охорони об'єктів права інтелектуальної власності, що певним чином пов'язані з правовою охороною шрифтів, зокрема: саме: твори образотворчого й ужиткового мистецтва досліджувала О. Штефан, особливості правової охорони програмного забезпечення розглядали С. Петренко та Г. Андрощук, права на комерційну таємницю стали предметом монографічного дослідження Ю. Носіка. Утім питанню правової охорони шрифтів не приділялося достатньої уваги.

Метою публікації є аналіз можливості правової охорони шрифтів різними інститутами права інтелектуальної власності.

Виклад основного змісту. Нормативного визначення поняття «шрифт» в Україні немає. В енциклопедичній літературі під шрифтом розуміють графічну форму знаків алфавітного письма [3, 379]. На рівні міжнародних угод, а саме у Віденській угоді «Про охорону друкарських шрифтів та їх міжнародну реєстрацію» 1973 році (не набрала чинності)

шрифт визначається як набори дизайну А) літер і алфавітів зі своїми аксесуарами — наголосами та розділовими знаками; В) цифр й інших образотворчих знаків (умовні знаки, символи, наукові позначення); С) орнаментів — (границі, віньетки, призначені для забезпечення засобів створення текстів за допомогою будь-якої графічної техніки)[4]. Таке визначення вбачається найбільш повним і обґрунтованим.

У профільній літературі із типографії та дизайну визначається, що до основних видів шрифтів належать друкарський, рукописний мальований і гравійований. Існують і інші класифікації шрифтів, зокрема, залежно від характеру графічної побудови (ГОСТ3489.2-71) [5]¹; класифікація згідно з Англійським стандартом класифікації шрифтів BS 2961:1967 тощо, але з позиції права інтелектуальної власності такі класифікації видаються юридично нікчемними.

Особливість правової охорони шрифтів полягає в тому, що вони певною мірою можуть охоронятися за допомогою різних інститутів права інтелектуальної власності: промислових зразків, авторським правом, торговельними марками та комерційною таємницею.

І. Шрифти та промислові зразки.

Вигляд шрифту впродовж багатьох століть значною мірою визначався фор-

¹ Так, згідно з положеннями ГОСТ 3489.2-71 типографські шрифти поділяються на такі групи:

- група рублених шрифтів — шрифти, що не мають засічок;
- група шрифтів з ледь помітними засічками — гарнітури з дещо потовщеними кінцями вертикальних штрихів;
- група медієвальних шрифтів — гарнітури з помірною контрастністю штрихів, із засічками у вигляді плавного потовщення кінців основних штрихів, що наближаються за своєю формою до трикутника, переважно з похилими осями круглих літер;
- група звичайних шрифтів — гарнітури з контрастними штрихами, з довгими тонкими засічками, що сполучаються з основними штрихами під прямим кутом, інколи з легким заокругленням, округлі літери з вертикальними осями;
- група брускових шрифтів — гарнітури з неконтрастними чи малокоонтрастними штрихами з довгими засічками, що сполучаються з основними штрихами під прямим кутом або з легким заокругленням;
- група нових малокоонтрастних шрифтів — гарнітури, що мають малокоонтрастні штрихи з довгими засічками, переважно з заокругленими кінцями, які сполучаються з основними штрихами під прямим кутом або із легким заокругленням;
- група додаткових шрифтів, до якої належать шрифти, побудова та характер малюнків яких дуже відрізняється від шрифтів шести основних груп.

мою засобу, за допомогою якого здійснювалося його нанесення — різця, стила, матриці, що містить певний символ. Використання засобів, вироблених з дерева, а згодом — з металу, зумовлювало форму засічок, залежність товщини штрихів від їх напрямку та вигляд шрифту загалом. Саме такі засоби, на нашу думку, і можуть визнаватися результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання — промисловими зразками у формі наборів (комплектів) виробів (за умови якщо вони мають спільність композиційного та стилістичного вирішення, й підпорядковані загальному призначенню, що вирішується набором (комплектом) відповідно до п.3.2 Правил складання та подання заявки на промисловий зразок) [7]. В умовах розвитку цифрового середовища значення та використання таких засобів поступово нівелюється, бо використовуються принципово інші способи створення та формування виведення інформації в цифровому форматі.

Однак шрифти як об'єкти промислових зразків внесені до класу 18-03 Міжнародної класифікації промислових зразків згідно з Локарнською класифікацією [8]. В Україні за часи незалежності було зареєстровано близько 20 промислових зразки щодо шрифтів.

Згідно з положеннями ст. 218 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [9] (яка є частиною національного законодавства України) промисловий зразок, що охороняється правом на промисловий зразок, зареєстрований на території однієї зі Сторін, може охоронятись згідно із законодавством з авторського права цієї Сторони з дати його створення та фіксації в будь-якій формі. Обсяг такої охорони та умови її надання, зокрема необхідний рівень оригінальності, визначаються кожною зі Сторін. Отож законодавство України допускає, що шрифти можуть охоронятися кумулятивно як промислові зразки і як об'єкти авторського права.

II. Шрифти й авторське право.

Для розгляду можливості правової охорони шрифтів авторським правом вважаємо за необхідне наголосити, що шрифти незалежно від їхніх виду та форми вираження не є ідеями, процесами, принципами, методами діяльності чи математичними концепціями, а тому можна допустити їх подальший розгляд як об'єктів авторського права в Україні.

В англійській мові для позначення шрифтів використовують поняття, що за своєю правовою природою не є тотожними — *«typeface»* і *«font»*. У цьому дослідженні при позначенні терміна *«typeface»* (накреслення шрифту) надалі ми використовуватимемо термін «шрифт», а при позначенні терміна *«font»* — термін «комп'ютерний шрифт». Саме зазначений поділ і є визначальним для визначення правової природи шрифтів як об'єктів авторського права й особливостей їх охорони.

У світовій практиці можливо виділити три основні підходи до охорони шрифтів як об'єктів авторського права.

1. Шрифти та типографічні орнаменти не охороняються як об'єкти авторського права — США [10].

2. Правова охорона шрифтів визначається через категорії: «друкарських аранжувань опублікованих видань» (англ. *«typographical arrangements of published editions»*) в Англії [11, ст. 15], Австралії [12, ст. 96], Нова Зеландії [13, ст. 25], Гонгконгу [14, ст. 21], Ірландії [15, ст. 29]. При цьому строк охорони не є тотожним строку охорони майнових авторських прав для інших творів і, зазвичай, становить 25 років, які відраховують з кінця календарного року, в якому вперше використано відповідний шрифт (50 років від дати доведення до загального відома публіки в Ірландії). Законодавством цих держав передбачені також спеціальні випадки обмеження майнових прав на шрифт.

3. Шрифт як окремий об'єкт авторського права не виділяється, але й не належить до вичерпного переліку об'єктів, що не охороняються. В такому

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

випадку правова охорона шрифтів за допомогою авторського права можлива через категорію «творів графіки» — Україна [16, ст. 433], Російська Федерація; [17, ст. 1259; 18] «графічних та друкарських творів» (фр. *Lesoeuvres graphiques et typographiques*) — Франція [19, L 112-2-8] із загальним строком охорони майнових авторських прав протягом життя автора і 70 років після його смерті.

Так, під графікою (від грецьк. «*graphie*» — пишу) розуміють вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є однотонний малюнок. За характером і призначенням графічні твори поділяються на станкові (тематичні твори самостійного значення), книжкові, плакатні, прикладні (марки, дипломи та ін.) і журнально-газетні, до яких належать ілюстрації, оздоблення книги, карикатури та шрифти [20, 417].

Утім для кваліфікації певного об'єкта саме як шрифту, а не інший твір (твір образотворчого мистецтва чи літературний), на нашу думку, є особлива вимога — шрифт має виконувати функцію відтворення літер та інших символів таким чином, щоб їх можливо було сприйняти органами чуттів фізичної особи.

У США, а саме у справі *Eltra Corp. v. Ringer* 579 F. 2 d 294 (1978) [21] *The Fourth Circuit* дійшов до висновку, що шрифти мають виключно утилітарне (практичне) призначення, а тому не можуть існувати як самостійні твори. Однак утилітарний підхід щодо об'єктів права інтелектуальної власності не характерний для правової системи України: згідно з ч. 2 ст. 433 ЦК України твори є об'єктами авторського права [...] незалежно від їхньої завершеності, призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження.

Для визнання шрифту як графічного твору — об'єкта авторського права необхідно розглянути умови його охороноздатності, якими є творчий характер та об'єктивна форма вираження.

Розробка елементів шрифту, безсумнівно, є результатом творчого вибору автора. Один з найбільш відомих авторів шрифтів ХХ ст., описав шрифт як надзвичайне вираження навичок, життя та сили ремісника [22]. Б. Фрай [23, 23] та А. Лавсон [24, 386–389] зазначають, що створення шрифту може потребувати до 800 годин творчих зусиль автора.

На нашу думку, критерій творчості необхідно розглядати через елементи новизни й оригінальності. При цьому, як зазначає Е. Гаврилов: «нові творчі результати, навіть якісно нові, але не оригінальні, авторське право не охороняє та не захищає» [25]. Оригінальність шрифту може, зокрема, проявлятися у відстані між літерами, наявності різних засічок (серифів), товщині та яскравості штрихів тощо.

В Україні передбачені певні технічні вимоги щодо шрифтів для можливості їх використання в типографській продукції (а саме ГОСТ 3489.2-71 та ГОСТ 3489.38-72), що певним чином обмежують межі оригінальності шрифтів у зазначеній сфері. Однак, поперше, такі вимоги не стосуються авторсько-правових відносин: недотримання зазначених ГОСТ не впливає на можливість визнання шрифту об'єктом авторського права; по-друге згідно з наказом Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості», «Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року» від 14.12.2015 року №187 зазначені ГОСТ підлягають повному скасування з 01.01.2018 року. [26].

Об'єктивна форма вираження шрифтів також не викликає сумнівів: шрифти виражаються в матеріальній або цифровій формі (у випадку комп'ютерних шрифтів).

Необхідно зазначити, що згідно з положеннями ст. 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» частина твору, що може використовуватися самостійно, зокрема й оригінальна

назва твору, розглядається як твір, тому авторське право поширюється на кожний елемент шрифту як графічного твору (символ, знак, літера тощо), за умови якщо такий елемент має творчий характер.

При розгляді питання правової охорони комп'ютерних шрифтів необхідно зазначити таке.

Під терміном «комп'ютерний шрифт» розуміють комп'ютерний файл, який містить набір гліфів, літер або дінгбатів (англ. *dingbat* — спеціальні знаки, що не належать до алфавіту) чи комп'ютерну програму, призначення якої полягає у визначенні інструкцій яким чином шрифт має відтворюватися на екрані комп'ютера чи іншого пристрою виведення інформації [27]. Наприклад, відображення тексту 12 кеглем курсивом на визначеному пристрої виведення інформації здійснюється за допомогою саме комп'ютерного шрифту.

Комп'ютерні шрифти бувають двох основних видів:

- растрові (англ. *bitmappedfont*), у яких кожен символ описаний як сукупність точок (пікселів), що розташовані у вузлах сітки растра та становлять зображення. Такий комп'ютерним шрифт є цифровою формою вираження шрифту [28; 29];
- векторні та контурні (англ. *scalablefont*), у яких відображення символів описуються за допомогою математичних формул певною мовою програмування.

Рендеринг (побудова) кожного символу за допомогою мови програмування також є творчою працею автора, результат якої проявляється безпосередньо в цифровій формі.

Відповідно, при визначенні правової охорони векторних і контурних шрифтів їх доцільно прирівнювати саме до комп'ютерних програм, які, своєю чергою, охороняються як літературні твори.

Зазначимо, що такий підхід до розуміння правової природи комп'ютер-

них контурних шрифтів характерний для судової практики Німеччини [30, п. 26] Бюро з авторського права США при Бібліотеці Конгресу США у своїх Регуляціях 1992 року також згадувало можливість реєстрації авторських прав на контурний шрифт як на комп'ютерну програму [31], зазначений підхід згодом знайшов відображення в судовій справі *Adobe Systems, Inc. v. Southern Software, Inc. NO. C95-20710 RMW (PVT) (1998)*, у якій було визначено, що шрифт *Utopia* є комп'ютерною програмою, а відповідача у справі було визнано винним у порушенні авторського права [32].

Однак необхідно наголосити, що авторське право поширюється саме на форму вираження твору, котра у контурних комп'ютерних шрифтів є комп'ютерною програмою, а не зовнішнім вираженням відображення шрифту. Отож отримання такого ж самого результату відображення шрифту за допомогою іншої мови програмування чи інших команд не може визнаватися порушенням авторського права на такий шрифт, чим і користуються більшість компаній-розробників програмного забезпечення. Так, зовнішньо практично ідентичними аналогами шрифту *Times New Roman e: Nimbus Roman №9 L, Liberation Serif, Tinos, Bitstream Cyberbit, PT AstraSerif*. Крім того, якщо охороні підлягає виключно комп'ютерна програма, не вважається порушенням авторських прав на неї, наприклад, публічний показ афіші, намальованої вручну, адже в такому разі використовується саме зовніше вираження відображення шрифту, а не комп'ютерна програма.

Отож специфіка правової охорони шрифтів авторським правом за сучасних умов полягає в їхній дуалістичній природі: з одного боку, шрифти є самостійними об'єктами авторського права й охороняються як графічні твори. (комп'ютерні растрові шрифти є цифровою формою вираження шрифтів, а

також є графічними творами), з другого боку, комп'ютерні контурні шрифти підлягають правовій охороні як комп'ютерні програми.

III. Шрифти та торговельні марки.

Правова охорона шрифтів певною мірою можлива за допомогою торговельних марок, що також має певні особливості.

1. Шрифт як товар. Друкарські шрифти, друкарські кліше та шрифти друкарські [цифрові буквові] є самостійними товарами 16 класу Ніццької класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків [33], комп'ютерні програм є товаром 09 класу Ніццької класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків, що прямо допускає можливість вирізнення їхньої назви серед інших через інститут торговельних марок.
2. Шрифт як розрізняльна характеристика позначення. Відповідно до п. 2.1.12 Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг [34], при складанні заяви про реєстрацію знака, зображення знака, що заявляється, розміщується в розділі під кодом 540; при цьому розділом під кодом 546 передбачається можливість використання нестандартних символів. Вбачається, що нестандартними символами можуть бути, зокрема, символи, що використовуються у відповідних шрифтах (проте не власне шрифти). У такому разі правову охорону отримує саме позначення, а не шрифт.

Згідно з ч. 1 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [35], будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені ст. 16 цього Закону, зокрема вчинення без згоди власника свідоцтва дій, що потребують його згоди, та готування до вчинення таких дій, вважається порушенням прав власника свідоцтва, що тягне за собою відповідальність згідно з

чинним законодавством України. Відповідно до положень ч. 4. ст. 16 цього ж Закону, знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише певними елементами, якщо це не змінює загальної відмітності знака.

Вбачається, що написання текстової частини іншого позначення, що має інакше написання та смислове значення, за допомогою тотожного шрифту не може вважатися використанням уже зареєстрованої торговельної марки, тому що це змінює її відмітність. Водночас свідоцтво надає його власникові виключне право забороняти іншим особам використовувати позначення без його згоди, якщо інше не передбачено цим Законом. Позначення схоже із зареєстрованим знаком (при встановленні схожості словесних позначень враховується звукова, смислова та графічна схожість, на яку саме може впливати шрифт) стосовно наведених у свідоцтві товарів і послуг, якщо внаслідок такого використання ці позначення і знак можна сплутати.

Водночас не можуть одержати правову охорону позначення, які є оманливими чи такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги чи особи, яка виробляє товар або надає послугу. З цієї абсолютної підстави в наданні правової охорони корисною є практика Відомства з патентів і торговельних марок США за заявкою 86730334 [36]. Попри різні класи за МКТП відомство на підставі опозиції корпорації *Paramount Pictures* відмовило заявнику — *Sneaker Don, LLC* у зв'язку з тим, що таке позначення може ввести в оману щодо торговельних марок корпорації *Paramount Pictures* — *The Godfather*, які виконані однаковим оригінальним шрифтом (див. Рис. 1).

3. Відтворення шрифту у позначенні. Згідно з положенням ч. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не реєструються як знаки позначення, що відтворюють твори мистецтва та їхні

Рис. 1. Приклад оманливої торговельної марки

фрагменти без згоди власників авторського права або їхніх правонаступників. Тож, виконання текстової частини позначення оригінальним шрифтом, що охороняється авторським правом, можливе лише з дозволу відповідного правоволодільця. Інакше така торговельна марка може бути визнана недійсною відповідно до положень ст. 19 вказаного Закону — через видачу свідоцтва внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

IV. Шрифти та комерційна таємниця.

Теоретично, правова охорона комп'ютерних шрифтів можлива також і через інститут комерційної таємниці. Відповідно до положень ст. 505 ЦК України, комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, а тому має комерційну цінність і була предметом адекватних обставин заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. При цьому комерційною таємницею, зокрема, можуть бути відомості технічного характеру, крім тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

У результаті проведеного дослідження можна дійти таких **висновків**.

Особливість правової охорони шрифтів полягає в тому, що вони певною мірою можуть охоронятися за допомогою різних інститутів права інтелектуальної власності: промислових зразків, авторського права, торговельних марок і комерційної таємниці.

Шрифти можуть охоронятись як промислові зразки відповідно до класу 18-03 Міжнародної класифікації промислових зразків згідно Локарнської класифікації.

Законодавство України допускає, що шрифти можуть охоронятися кумулятивно як промислові зразки та як об'єкти авторського права.

Специфіка правової охорони шрифтів авторським правом за сучасних умов полягає в їхній дуалістичній природі: з одного боку, шрифти є самостійними об'єктами авторського права й охороняються як графічні твори (комп'ютерні растрові шрифти є цифровою формою вираження шрифтів, а відтак так само є графічними творами); з другого боку, комп'ютерні контурні шрифти підлягають правовій охороні як комп'ютерні програми.

В інституті торговельних марок шрифт можна розглядати як:

- товар 09 та 16 класів за МКТП;
- розрізняльну характеристику позначення;
- твір, відтворений у позначенні.

Правова охорона вихідного коду комп'ютерних шрифтів можлива через інститут комерційної таємниці. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Кто и зачем придумал курсив_ Вопрос-ответ // Вокруг Света.
URL: <http://www.vokrugsveta.ru/quiz/653>.
2. Венецианский сенат выдал Альду Мануцию десятилетнюю привилегию на моно-польное использование курсива.
URL: <https://www.365days.ru/calendars/calendar-events/248788>.
3. Українська радянська енциклопедія: [в 17-ти т.] / гол. ред. М. П. Бажан; редкол.: І. К. Білодід та ін. 1-ше вид. Т. 16. Цементация Б. К.: Голов. ред. УРЕ, 1964. 632 с.
4. Vienna Agreement for the Protection of Type Faces and their International Deposit Done at Vienna on June 12, 1973.
URL: http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/other_treaties/utf-treaty.pdf.
5. ГОСТ 3489.2-71. Шрифты типографские. Гарнитура Журнальная рубленая (для алфавитов на русской и латинской графических основах). Назначение. Рисунок. Линия шрифта. Емкость. URL: <http://vsegost.com/Catalog/42/42532.shtml>.
6. British Standards for Type Classification.
URL: <http://luc.devroye.org/britishstandards.html>.
7. Про затвердження Правил складання та подання заявки на промисловий зразок: наказ Міністерства освіти і науки України від 18.02.2002 р.№ 110.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02>.
8. International classification for industrial designs under the Locarno Agreement Tenth Edition.
URL: <http://www.wipo.int/classifications/nivilo/locarno10/index.htm?lang=EN>.
9. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:161:FULL&from=EN>.
10. Code of Federal Regulations 37CFR202.1 // U.S. Copyright Office.
URL: <https://copyright.gov/title37/202/37cfr202-1.html>.
11. Copyright, Designs and Patents Act 1988.
URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/15>.
12. Copyright Act 1968 — SECT 96 Duration of copyright in published editions of works.
URL: http://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/ca19-68133/s96.html.
13. Copyright Act 1994 No 143 (as at 01 March 2017), Public Act 25 Duration of copyright in typographical arrangement of published editions — New Zealand Legislation.
URL: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1994/0143/latest/DLM345935.html>.
14. Cap. 528 Copyright Ordinance.
URL: https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap528!en@2016-05-27T00:00:00?xid=ID_1438403328429_001.
15. Copyright and Related Rights Act, 2000.
URL: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print#sec29>.
16. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради, 2003, № 40–44, Ст. 356.
17. Гражданский кодекс Российской Федерации часть 4 (ГК РФ ч. 4).
URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/.
18. Постановление Суда по интеллектуальным правам от 21.12.2015 г. по Делу № А40-184371/2014.
URL: http://kad.arbitr.ru/PdfDocument/ffbb84b0-9b83-4d0d-9a4b-d0345e5e8415/A40-184371-2014_20151221_Reshenija%20i%20postanovlenija.pdf.
19. Code de la Propriété Intellectuelle (version consolidé au 1 octobre 2010).

- URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=179120.
20. Українська радянська енциклопедія / гол. ред. М. П. Бажан. Т. 3: Волочіння. Данія. К.: УРЕ, 1960. 576 с.
21. *Eltra Corp. v. Ringer*, 579 F. 2d 294 — Court of Appeals, 4th Circuit 1978.
URL: https://scholar.google.com/scholar_case?case=11934981882199224096&hl=en&as_sdt=2&as_vis=1&oi=scholarr.
22. *Typologia_ Chapter V*. URL: <http://www.typeart.com/reference-books/typologia/typo-chapter5.html>.
23. Blake F. *Why Type faces Prolife rate Without Copyright Protection*.
URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1443491.
24. Lawson A. *Anatomy of a typeface*. London: Hamish Hamilton, 1990. 428 p.
25. Гаврилов Э. П. Оригинальность как критерий охраны авторским правом // Патенты и лицензии. №6. 2004. С. 45–51.
26. Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року: наказ від 14.12.2015 р. № 187.
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN016589.html.
27. Kimbarovsky R. *The Law on Fonts and Typefaces: Frequently Asked Questions*.
URL: <https://www.crowdspring.com/blog/font-law-licensing/>.
28. *Policy decision on copyrigh tability of digitized typefaces*.
URL: <https://www.copyright.gov/history/mls/ML-393.pdf>.
29. *Are fonts copyrigh table?* URL: http://nwalsh.com/comp.fonts/FAQ/cf_13.htm.
30. *LG Köln Urteilvom 12.01.2000 28 O 133/97 Schutzfähigkeit von Computerschriften*.
URL: <http://www.jurpc.de/jurpc/show?id=20000217>.
31. *Final regulation registrability of computer programs that generate typefaces*.
URL: <https://www.copyright.gov/history/mls/ML-443.pdf>.
32. *Adobe Systems, Inc. v. Southern Software, Inc.* NO. C95-20710 RMW(PVT) (1998).
URL: <https://web.archive.org/web/20100522133154/http://lw.bna.com/lw/19980303/9520710.htm>.
33. МКТП (11-2017). URL: <http://nice112017.ukrpatent.org/>.
34. Про затвердження Правил складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг: наказ Держпатенту України від 28.07.95 р. № 116. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95/conv>.
35. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 7. 1994, Ст. 36 (зі змінами).
36. *Trademark Status & Document Retrieval*.
URL: http://tsdr.uspto.gov/#caseNumber=86730334&caseType=SERIAL_NO&searchType=statusSearch.

1. *Kto y zachem prydumal kursyv [in] Vokruh Sveta*.
URL: <http://www.vokrugsveta.ru/quiz/653/>.
2. *Venetsyanskyi senat vydal Aldu Manutsyiu desiaty letniuiu pryvylehyiu na monopolnoe yspolzovanye kursyva*.
URL: <https://www.365days.ru/calendars/calendar-events/248788>.
3. *Ukrainska radianska entsyklopediia: [v 17-ty t.] / hol. red. M. P. Bazhan; redkol.: I. K. Bilodid ta in. 1-she vyd. T. 16. Tsementatsiia . K.: Holov. red. URE, 1964. 632 s.*
4. *Vienna Agreement for the Protection of Type Faces and their International Deposit Done at Vienna on June 12, 1973*.
URL: http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/other_treaties/utf-treaty.pdf.
5. *HOST 3489.2-71. Shryfty typohrafskye. Harnytura Zhurnalnaia rublenaia (dlia alfavytov na russkoi y latynskoi hrafycheskykh osnovakh). Naznacheniye. Rysunok. Lynyashryfta. Emkost.*

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

- URL: <http://vsegost.com/Catalog/42/42532.shtml>.
6. *British Standards for Type Classification*.
URL: <http://luc.devroye.org/britishstandards.html>.
7. *Pro zatverdzhennia Pravyl skladannia ta podannia zaiavky na promyslovyi zrazok: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 18.02.2002 r. № 110*.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0226-02>.
8. *International classification for industrial designs under the Locarno Agreement Tenth Edition*.
URL: <http://www.wipo.int/classifications/nivilo/locarno10/index.htm?lang=EN>.
9. *Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part*.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2014:161:FULL&from=EN>.
10. *Code of Federal Regulations 37CFR202.1 / U.S. Copyright Office*.
URL: <https://copyright.gov/title37/202/37cfr202-1.html>.
11. *Copyright, Designs and Patents Act 1988*.
URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/15>.
12. *Copyright Act 1968 — SECT 96 Duration of copyright in published editions of works*.
URL: http://www6.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/cth/consol_act/ca19-68133/s96.html.
13. *Copyright Act 1994 No 143 (as at 01 March 2017), Public Act 25 Duration of copyright in typographical arrangement of published editions — New Zealand Legislation*.
URL: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1994/0143/latest/DLM345935.html>.
14. *Cap. 528 Copyright Ordinance*.
URL: https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap528!en@2016-05-27T00:00:00?xid=ID_1438403328429_001.
15. *Copyright and Related Rights Act, 2000*.
URL: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print#sec29>.
16. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV // Vidomosti Verhovnoi Rady, 2003, № 40–44, St. 356*.
17. *Hrazhdanskyi kodeks Rossyiskoi Federatsyy chast 4 (HK RF ch.4)*.
URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/.
18. *Postanovlenye Suda po yntellektual'ny'm pravam ot 21.12.2015 h. po Delu № A40-184371/2014*.
URL: http://kad.arbitr.ru/PdfDocument/ffbb84b0-9b83-4d0d-9a4b-d0345e5e8415/A40-184371-2014_20151221_Reshenija%20i%20postanovlenija.pdf.
19. *Code de la Propriété Intellectuelle*.
URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=179120.
20. *Ukrainska radianska entsyklopediia / hol. red. M. P. Bazhan. T. 3: Volochinnia. Daniia. Kyiv: URE, 1960. 576 s.*
21. *Eltra Corp. v. Ringer, 579 F. 2d 294 — Court of Appeals, 4th Circuit 1978*.
URL: https://scholar.google.com/scholar_case?case=11934981882199224096&hl=en&as_sdt=2&as_vis=1&oi=scholarr.
22. *Typologia_ Chapter V*. URL: <http://www.typeart.com/reference-books/typologia/typo-chapter5.html>.
23. *Blake F. Why Type faces Prolife rate Without Copyright Protection*.
URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1443491.
24. *Lawson A. Anatomy of a typeface*. London: Hamish Hamilton, 1990. 428 p.
25. *Havrylov E. P. Oryhynalnost kak kryteryi okhrany avtorsky'm pravom [in] Patenty y lyt-senzyy. 2004. №6. S. 45–51*.
26. *Pro skasuvannia mizhderzhavnykh standartiv v Ukraini, shcho rozrobleni do 1992 roku: hakaz vid 14.12.2015 r. № 187*.

- URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN016589.html.
27. Kimbarovsky R. *The Law on Fonts and Typefaces: Frequently Asked Questions*. URL: <https://www.crowdspring.com/blog/font-law-licensing/>.
28. Policy decision on copyright tability of digitized typefaces. URL: <https://www.copyright.gov/history/mls/ML-393.pdf>.
29. Are font scopyrigh table? URL: http://nwalsh.com/comp.fonts/FAQ/cf_13.htm.
30. LG Köln Urteilvom 12.01.2000 28 O 133/97 Schutzfähigkeitvon Computerschriften. URL: <http://www.jurpc.de/jurpc/show?id=20000217>.
31. Final regulation registrability of computer programs that generate typefaces. URL: <https://www.copyright.gov/history/mls/ML-443.pdf>.
32. Adobe Systems, Inc. v. Southern Software, Inc. NO. C95-20710 RMW(PVT) (1998). URL: <https://web.archive.org/web/20100522133154/http://lw.bna.com/lw/19980303/9520710.htm>.
33. МКТР (11-2017). URL: <http://nice112017.ukrpatent.org/>.
34. Nakaz Derzhpatentu Ukrainy № 116 vid 28.07.95 r. «Pro zatverdzhennia Pravyi skladannia i podannia zaiavky na vydachu svidotstva Ukrainy na znak dlia tovariv i posluh» (zi zminamy). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0276-95/conv>.
35. Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3689-XII // Vidomosti Verkhovnoi Rady. № 7. 994. St. 36.
36. Trademark Status & Document Retrieval. URL: http://tsdr.uspto.gov/#caseNumber=86730334&caseType=SERIAL_NO&searchType=statusSearch.

Надійшла до редакції 25.05.2018 р.

Зеров К. Особенности правовой охраны шрифтов правом интеллектуальной собственности. В статье рассматриваются особенности правовой охраны шрифтов с помощью различных институтов права интеллектуальной собственности: промышленных образцов, авторского права, товарных знаков и коммерческой тайны.

Обоснован вывод, что шрифты могут охраняться как промышленные образцы в классе 18-03 Международной классификации промышленных образцов.

Определено, что спецификой правовой охраны шрифтов авторским правом в современных условиях состоит в их дуалистической природе: с одной стороны, шрифты являются самостоятельными объектами авторского права и охраняются как графические произведения, (компьютерные растровые шрифты является цифровой формой выражения шрифтов, а следовательно, также являются графическими произведениями); с другой стороны, компьютерные контурные шрифты подлежат правовой охране как компьютерные программы.

В институте товарных знаков шрифт можно рассматривать как: а) товар 09 и 16 классов по МКТУ, б) отличительную характеристику обозначения, в) произведение, которое воспроизведено в обозначении.

Правовая охрана исходного кода компьютерных шрифтов возможна через институт коммерческой тайны.

Ключевые слова: font, typeface, шрифт, авторское право, торговая марка, промышленный образец

АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Zerov K. Intellectual property protection of and fonts. The article deals with the peculiarities of the legal protection of typefaces with the help of various institutions of intellectual property law: industrial designs, copyright, trademarks and trade secrets.

It is concluded that fonts can be protected as industrial designs in class 18-03 of the International Classification of Industrial Designs.

It is also determined that the specifics of the legal protection of fonts by copyright in modern conditions consists in their dualistic nature: on the one hand, fonts are independent objects of copyright and are protected as graphic works, (computer bitmap font is a digital form of expression of a typeface and therefore also protected as a graphic work); on the other hand, computer vector fonts are subject to legal protection as computer programs.

In the Institute of trademarks, the font can be considered as a) goods of the 09th and 16th classes according to the ICGS, b) the distinguishing characteristic of the designation, c) the work that is reproduced in the mark.

Legal protection of the source code of computer fonts is possible through the Institute of trade secrets.

Keywords: font, typeface, font, copyright, trademark, industrial design

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ*

Олександр Зайківський,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України*

Розглянуто можливі порушення прав інтелектуальної власності в оборонній сфері та відповідальність за їх вчинення. Проаналізовано законодавство України, що регулює діяльність, пов'язану з розробкою озброєння та військової техніки, а також здійсненням міжнародного військово-технічного співробітництва, стосовно забезпечення охорони інтелектуальної власності. Зазначено важливість охорони інтелектуальної власності та необхідність удосконалення законодавства щодо врегулювання питань охорони інтелектуальної власності в оборонній сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, оборонна сфера, об'єкти права інтелектуальної власності, порушення прав інтелектуальної власності, озброєння та військова техніка, військово-технічне співробітництво

Конституція України [1] декларує, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної діяльності та ніхто не може використовувати їх без його згоди. Проте наше суспільство не ідеальне, не всі чітко дотримуються правил, встановлених законодавством. Завжди знайдеться хтось зацікавлений у протиправному використанні чужої інтелектуальної власності. Тож громадянам гарантується захист інтелектуальної власності. Але прогалин щодо забезпечення цієї гарантії в чинному законодавстві ще досить багато, особливо в оборонній сфері. Зокрема, це відсутність відповідальності за здійснення дій, що створюють за-

грозу порушення прав інтелектуальної власності чи сприяють зазначеним порушенням. Крім того, Конституція України [1] зазначає, що «використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства». Тобто власність, й інтелектуальна також, не лише надає права, але й вимагає відповідального використання. А про наявність проблем

Олександр Оністрат,
*старший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник*

* Початок. Продовження в наступному номері.

з використанням інтелектуальної власності, особливо в оборонній сфері, свідчить публікація Ю. Бутусова «Заберіть собі Оплот» [24]. У своїй публікації він наводить розповідь танкіста про проблеми, виявлені під час експлуатації основного бойового танка української армії Т-64. Танкіст написав статтю після багаторічних активних спроб вплинути на прискорення модернізації українських танків і прийняття на озброєння концептуально нових бойових танків. Його розповідь — це полеміка з розробниками танка Т-64 в Харківському бюро машинобудування (ХКБМ). У процесі експлуатації було виявлено чимало суттєвих недоліків, проте завод ХКБМ як розробник та власник робочої конструкторської документації (РКД) не надавав документації та не дозволяв внести зміни в конструкцію танка. Тож танкіст пропонує забрати авторські права на танк Т-64 і документацію на нього та надати компаніям різної форми власності можливість для модернізації парку танків України [24].

Розробник не лише сам не вдосконалює техніку для усунення виявлених недоліків, але й не дозволяє це зробити замовнику, посиляючись на своє право інтелектуальної власності. Тож питання вдосконалення відповідальності за використання інтелектуальної власності, особливо в оборонній сфері, є дуже актуальним.

Питання охорони інтелектуальної власності в різних сферах суспільного життя досліджували багато вітчизняних науковців, зокрема О. Орлюк, Г. Андрощук, О. Бутнік-Сіверський, О. Пічкур та ін. Однак питання відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, особливо в оборонній сфері, досліджені не повною мірою.

Ця стаття має на меті дослідити повноту забезпечення законодавством України відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в оборонній сфері.

Українське законодавство теоретично дозволяє захистити права власників

інтелектуальної власності. У разі порушення права інтелектуальної власності його захист здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Зокрема, Цивільний кодекс України [2] визначає, що порушення права інтелектуальної власності тягне за собою відповідальність, встановлену Цивільним й іншими кодексами, законами чи договором.

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна дія чи бездіяльність, яка посягає на власність, права громадян, на встановлений порядок управління та за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [3].

Проте Кодексом України про адміністративні правопорушення [3] визначено лише одну статтю за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ОПІВ) — «незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, — тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення».

Адміністративна відповідальність настає, якщо порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України [4]. Цей Кодекс вже більш детально розкриває порушення прав інтелектуальної власності, за здійснення яких настає кримінальна відповідальність.

Зокрема, ст. 176 КК України визначає порушення авторського права: «не-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

законне відтворення, розповсюдження творів науки, комп'ютерних програм і баз даних, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, — караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, — караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років» [4].

А ст. 177 КК України визначає порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію: «незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, — караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, — караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років» [4].

Навіть за розголошення комерційної таємниці передбачена відповідальність: «умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника осо-

бою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, — карається штрафом від однієї тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [4].

Спеціальні закони, що регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності стосовно порядку охорони та використання конкретних ОПВ, мали би найбільш повно розкривати можливі порушення прав інтелектуальної власності та визначати відповідальність за їх вчинення як фізичними, так і юридичними особами, зокрема й державою.

Проте Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [5] лише визначає, що патент надає його власникові виключне право використовувати винахід (корисну модель) на власний розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів, а також надає його власнику виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається згідно з цим Законом порушенням прав, які надаються патентом. Порушенням же прав власника патенту визначено будь-яке посягання на права власника патенту, що тягне відповідальність згідно з чинним законодавством України, а захист прав на винахід (корисну модель) здійснюється в судовому й іншому встановленому законом порядку.

Більш повно порушення авторських прав, які дають підстави для захисту таких прав, зокрема й судового, розкрито в Законі України «Про авторське право і суміжні права» [6]. Зокрема, визначено такі порушення:

- вчинення будь-якою особою дій, що порушують особисті немайнові

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

О. Зайківський, О. Оністрат

права суб'єктів авторського права та їхні майнові права;

- піратство у сфері авторського права;
- плагіат;
- ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які володіють авторським правом і (або) суміжними правами, примірників творів (зокрема й комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;
- вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права.

Остання норма дуже цікава, бо дозволяє притягнути до відповідальності різних осіб за порушення, що чітко не визначені законодавством як порушення у сфері інтелектуальної власності. Це питання ми розглянемо нижче.

Вітчизняним Законодавством, зокрема Кримінальним кодексом України [4], визначені також підстави для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, проте, на жаль, нічого не сказано про порушення прав інтелектуальної власності, за які можливо було б покарати юридичних осіб, зокрема підприємств-розробників озброєння й військової техніки (ОВТ) та інші установи та організації, що використовують ОПІВ з порушеннями законодавства.

Проте їх можливо притягнути до відповідальності за неналежне виконання своїх зобов'язань за контрактом відповідно до Господарського кодексу України [7] та контракту, тому що вони є суб'єктами господарських відносин. А, як визначено законом, «учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором» [7].

Застосування господарських санкцій здійснюється з метою захисту прав і законних інтересів як фізичних осіб,

так і організацій та держави, зокрема, передбачення відшкодування збитків учасникам господарських відносин, завданих внаслідок правопорушення, та забезпечувати правопорядок у сфері господарювання [7].

Господарський кодекс України [7] визначає, що держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання шляхом:

- «• визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установлення, зміни і припинення господарських правовідносин».

Підставою господарсько-правової відповідальності учасників господарських відносин є вчинене ними правопорушення у сфері господарювання, а використання ОПІВ власне і здійснюється у сфері господарювання.

Господарським кодексом України [7] навіть визначено, що «за неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що є комерційною таємницею, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом».

Проте всі ці норми не забезпечують від можливих порушень прав інтелектуальної власності, всіма суб'єктами, що беруть участь у розробці ОВТ: цент-

ральними органами виконавчої влади (ЦОВВ), що є замовниками державного оборонного замовлення (ДОЗ), підприємствами й організаціями, котрі здійснюють розробку (модернізацію) ОВТ, та працівниками цих підприємств, які власне і створюють ОПІВ.

Сучасні ОВТ є продуктом діяльності великих колективів фахівців державних органів, закладів і установ різних організаційних рівнів, компетенції, функціонального призначення та напрямів діяльності, що працюють в оборонній галузі. Серед них виокремлюють три категорії: державні замовники, розробники ОВТ — виконавці державного замовлення та власне автори, котрі створюють ОПІВ.

Процес розробки (модернізації) ОВТ передбачає декілька послідовних етапів:

- 1) оборонне планування;
- 2) розробку ДОЗ;
- 3) визначення виконавців ДОЗ (проведення торгів щодо закупівлі);
- 4) укладання контрактів (договорів) на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) щодо розробки ОВТ;
- 5) виконання НДДКР виконавцями ДОЗ;
- 6) контроль замовником виконання НДДКР та приймання результатів роботи;
- 7) упровадження результатів НДДКР, зокрема серійне виробництво ОВТ за результатами НДДКР, а також можливе передавання науково-технічної продукції та прав на об'єкти технологій і ОПІВ, створені в процесі виконання замовлення, суб'єктам господарювання для практичного застосування в інших сферах народного господарства.

Порядок і умови передання та використання прав на науково-технічну продукцію визначаються договорами між замовником, виконавцем і користувачем цієї продукції.

На кожному етапі розробки ОВТ відповідно до законодавства України не-

обхідно здійснювати заходи, з охорони інтелектуальної власності:

- провадити маркетингові та патентні дослідження;
- у договорах на виконання ДОЗ визначати вимоги щодо правової охорони інтелектуальної власності у процесі виконання контракту та після його закінчення, забезпечення правочинного використання ОПІВ з дотримання прав замовників, розробників і авторів ОПІВ;
- враховувати собівартості НДДКР оборонного призначення витрати на проведення патентних досліджень у повному обсязі, на винахідництво та раціоналізацію, отримання охоронних документів на ОПІВ, виплати авторських винагород;
- проводити державну експертизу планової та звітної документації на НДДКР з метою визначення наукового рівня та патентної чистоти розробок тощо.

Проте практика показує, що в оборонній сфері стається багато порушень прав інтелектуальної власності [8–9].

Яка ж відповідальність передбачена нашим законодавством за здійснення правопорушень в оборонній сфері?

Цивільний кодекс України [2] визначає, що виконавець відповідає перед замовником за порушення договору на виконання НДДКР. Упущена вигода підлягає відшкодуванню у випадках, встановлених законом.

Закон України «Про державне оборонне замовлення» [10] теж передбачає відповідальність за порушення законодавства про оборонне замовлення:

- у разі нецільового використання бюджетних коштів згідно із законом відповідальність несуть державні замовники;
- у разі невиконання чи неналежного виконання оборонного замовлення винна сторона відшкодовує іншій стороні завдані нею збитки в порядку, передбаченому законом.

Кабінет Міністрів України своєю постановою «Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету» [11] визначає, що формування замовлення здійснюється з дотриманням, зокрема, принципу гарантування замовником додержання особистих немайнових прав авторів і майнових прав власників науково-технічних розробок, зокрема ОПВ.

Крім того, зазначено, що «замовник разом з виконавцем несе відповідальність за одержання кінцевих результатів замовлення і вживає дієвих заходів для забезпечення їх практичного застосування» [11].

Постанова Кабінету Міністрів України «Питання державного оборонного замовлення» від 27.04.2011 року № 464 [12] теж містить положення щодо відповідальності сторін:

«За претензіями і позовами третьої сторони щодо неправомірного використання об'єктів права інтелектуальної власності, права на які належать третій стороні, відповідальність несе виконавець.

Сторони у разі невиконання або неналежного виконання своїх зобов'язань за Контрактом несуть відповідальність відповідно до закону та цього Контракту.»

Види порушень і санкції відповідні за них сторонам необхідно визначити самостійно та зазначити їх у контракті на виконання НДДКР за ДОЗ [12].

Оскільки виконання НДДКР за ДОЗ має здійснюватись із дотриманням вимог Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [13], то особи, винні у вчиненні правопорушень у сфері наукової та науково-технічної експертизи, притягаються до дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності відповідно до законів.

Однак до правопорушень у сфері наукової та науково-технічної експертизи щодо інтелектуальної власності належить лише «порушення суб'єктами експертизи авторського права і прав на об'єкти промислової власності стосовно об'єкта експертизи, результатів експертизи, порушення умов конфіденційності щодо інформації, отриманої експертом у процесі експертної роботи» [13].

Ось майже і все, що згадано в нашому законодавстві з приводу визначення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності у сфері оборони.

Не визначена відповідальність замовника за чимало порушень прав інтелектуальної власності при розробці ОВТ, зокрема:

- планування оборонного замовлення без проведення маркетингових досліджень;
- визначення критеріїв оцінки при проведенні переговорної процедури закупівлі, що має складний або спеціалізований характер (зокрема й числі НДДКР), без вимоги щодо передання технології;
- укладення державних контрактів, розроблення інших договірних документів без вимог щодо:
 - правової охорони інтелектуальної власності у процесі виконання контракту та після його закінчення;
 - проведення виконавцем патентних досліджень;
 - проведення державної експертизи документації, підготовленої виконавцями за результатами робіт;
 - внесення до переліку національних стандартів, які є обов'язковими при виконанні НДДКР, державних стандартів України щодо проведення патентних досліджень, оформлення патентного формуляра відповідно до державних стандартів України [15; 16];
 - блокування врахування у собівартості НДДКР оборонного призначення витрат, пов'язаних з прове-

денням патентних досліджень, оформленням охоронних документів на ОПВ, виплат авторських винагород за використання ОПВ;

- проведення державної експертизи усіх видів конструкторської документації, технологій та/або їх складових, які закупаються за бюджетні кошти, без звіту про патентно-кон'юнктурні дослідження та патентного формуляра, а отже, без визначення технологічного рівня, конкурентоспроможності та новизни, патентної чистоти технологій, їхніх складових;
- невизначення порядку охорони та використання ОПВ після завершення контракту.

Отже, за порушення умов державного контракту передбачена відповідальність сторін, а за те, що в цих умовах не визначені, або не чітко визначені, вимоги щодо проведення заходів щодо охорони інтелектуальної власності — відповідальність не передбачена. У результаті, замовник може отримати зразок ОВТ, який уже морально застарів, а на додачу отримати матеріальні позови.

Крім того, це приводить до того, що при здійсненні замовником контролю виконання ДОЗ заходи щодо охорони інтелектуальної власності та наявності патентної документації на продукцію та технологію її виготовлення не перевіряються, а використання інтелектуальної власності, створеної (використаної) в процесі виконання державного контракту, здійснюється без укладення окремого договору з визначенням прав замовника.

Законодавством також не визначена відповідальність виконавця за недотримання вимог, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності при виконанні державного контракту за ДОЗ, зокрема, щодо:

- проведення патентних досліджень, особливо щодо патентної чистоти, відповідно до державного стандарту «ДСТУ 3575-97 Патентні дослідження» [15];

- повідомлення замовника про результати перевірки щодо патентної чистоти ОПВ, які використовуються під час виконання роботи;
- інформування замовника про отримання при виконанні робіт результатів, що підлягають правовій охороні;
- оформлення документів для захисту ОПВ, створених під час виконання роботи, без погодження із замовником;
- публікації науково-технічних результатів, одержаних при виконанні робіт, без згоди замовника;
- передання результатів робіт іншим особам;
- неправомірного використання під час виконання контракту ОПВ, права на які належать йому чи третій стороні, або без погодження із замовником;
- використання запатентованого секретного винаходу (корисної моделі), а також передання права власності, надання дозволу (видання ліцензії) на його використання з порушеннями вимог Закону України «Про державну таємницю» [14] та без погодження із державним експертом, зокрема без сплати власникові патенту адекватної компенсації відповідно до економічної цінності винаходу (корисної моделі) та грошової компенсації на покриття витрат за сплату зборів;
- укладення окремого договору із замовником на використання інтелектуальної власності, що створена в процесі виконання державного контракту, або про передання йому майнових прав на ОПВ;
- передання замовнику майнових прав на технологію та/чи її складові, що створені у процесі виконання НДДКР, які фінансуються бюджетним коштом, якщо технологію та/чи її складові віднесено до державної таємниці та в інших випадках, визначених законом;

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

О. Зайківський, О. Оністрат

- обов'язкової реєстрації технологій або їхніх складових, які створені чи використані при виконанні НДДКР;
- оформлення патентного формуляра після виконання НДДКР відповідно до ДСТУ 3574-97 «Патентний формуляр» [16] та включення його до комплексу технічної документації на НДДКР разом зі звітом про патентні дослідження;
- здійснення закордонного патентування технологій або їхніх складових, створених за бюджетні кошти, з порушенням законодавства України.

Крім того, не визначена відповідальність виконавця за порушення при подальшому використанні ОПІВ, зокрема за те, що при укладенні договорів про трансфер технологій не визначаються:

- порядок надання субліцензій на складові технології третім особам;
- порядок передання прав на науку;
- розмір, порядок і умови виплати винагороди за використання технологій, а також відповідальності сторін за порушення умов договору.

Така ситуація приводить до «витоку» ОПІВ з легального ринку товарів, до, так званої, тінізації обігу ОПІВ.

ОПІВ та інші результати інтелектуальної діяльності, що створюються та використовуються при створенні ОВТ, у більшості випадків є службовими об'єктами та належать до таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, науки й техніки, державної безпеки, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України. Відповідно до Закону Украї-

ни «Про державну таємницю» [14] посадові особи та громадяни, винні в розголошенні державної таємниці несуть дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом.

Оскільки використання ОПІВ здійснюється переважно розробником ОВТ — виконавцем ДОЗ, який є роботодавцем для працівників — авторів ОПІВ, то й найбільше порушень прав інтелектуальної власності вчиняє саме він.

Підґрунтя для можливих порушень закладається ще у статутних документах розробника, зокрема відсутністю в колективному договорі, що укладаються в організаціях-виконавцях ДОЗ, положень щодо охорони прав інтелектуальної власності: (коли виключне майнове право на службовий ОПІВ належить роботодавцю, а немайнові права належать авторам, яким виплачується авторська винагорода, розмір, строки та порядок виплати якої визначаються трудовим договором (контрактом) між автором і роботодавцем). Цей договір теж у більшості випадків не укладається або ж в ньому відсутні положення про розмір і порядок виплати авторської винагороди за службовий ОПІВ.

Невизначення в колективних і трудових договорах положень щодо дотримання прав інтелектуальної власності призводить до втрати авторами майнових, а подекуди й немайнових прав на службові ОПІВ, та неотримання винагороди за їх використання. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Конституція України.

URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-вр>.

2. Цивільний кодекс України, від 16.01.2003 р. // *Голос України*. 2003. № 45.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1452597396210285>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8074-10>.
4. Кримінальний кодекс України, від 05.04.2001 р. // *Голос України*. 2001.
№ 107. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1452597396210285>.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р.
№ 3687. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. Господарський кодекс України, від 16.01.2003 р. // *Голос України*. 2003. № 49.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. Зайківський О., Оністрат О. Можливі порушення прав інтелектуальної власності при розробленні озброєння та військової техніки // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 4. 2017. С. 38–48.
9. Зайківський О., Оністрат О. Порушення прав інтелектуальної власності при військово-технічному співробітництві // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 5. 2017. С. 5–16.
10. Про державне оборонне замовлення: Закон України від 03.03.1999 р. № 464.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/464-14>.
11. Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та виконання науково-технічних (експериментальних) розробок за рахунок коштів державного бюджету: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1084. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>.
12. Питання державного оборонного замовлення: постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р. № 464. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-n.
13. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 р. № 51. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/51/95-%D0%B2%D1%80>.
14. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855.
URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855/94-вр.
15. ДСТУ 3575-97. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення, затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України від 06.06.1997 р. № 327.
16. ДСТУ 3574-97. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення, затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України від 06.06.1997 р. № 327.
17. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.
18. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання: Закон України від 20.02.2003 р. № 549.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.
19. Про заходи щодо вдосконалення військово-технічного співробітництва України з іноземними державами: указ Президента України від 21.04.1999 р. № 422.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/99>.
20. Про розмежування повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами: указ Президента України від 20.03.2002 р. № 276.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2002>.

21. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
22. Артяков В. В. *Офсет у системі військово-технічного співробітництва: економічні й державно-правові аспекти*. М., 2003. 255 с.
23. Бегма В. М., Мокляк С. П., Толочний Ю. В. *Офсетна практика в системі ВТС України як чинник забезпечення економічної безпеки держави // Стратегічні пріоритети*. №4 (17). 2010 р. С. 100–103.
24. Бутусов Ю. *Заберите себе Оплот*.
URL: <https://frazza.ua/stenograms/261447-zaberite-sebe-oplot-on-ne-luchshe-t-64bv-tankist-s-pozyvnyum-ferrum-kritikuet-tankostroenie-ukrainy>.
1. *Konstytutsiia Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1452597396210285>.
2. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435*.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435/2003-ur>.
3. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia vid 07.12.1984 r. № 8073*.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print1452597396210285>.
4. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341*.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. *Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3687*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/3687-12>.
6. *Pro avtorske pravo i sumizhni prava Zakon Ukrainy vid 23.12.1993 r. № 3792*.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 436*.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. *Zaikivskyi O., Onistrat O. Mozhlyvi porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry rozroblenni ozbroiennia ta viiskovoi tekhniky // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. № 4, 2017. S. 38–48.
9. *Zaikivskyi O., Onistrat O. Porushennia prav intelektualnoi vlasnosti pry viiskovo-tekhnichnomu spivrobotnytstvi // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. № 5, 2017. S. 5–16.
10. *Pro derzhavne oboronne zamovlennia: Zakon Ukrainy vid 03.03.1999 r. № 464*.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/464-14>.
11. *Pro zatverdzhennia Poriadku formuvannia i vykonannia zamovlennia na provedennia fundamentalnykh naukovykh doslidzhen, prykladnykh naukovykh doslidzhen ta vykonannia naukovo-tekhnichnykh (eksperymentalnykh) rozrobok za rakhunok koshtiv derzhavnoho biudzhetu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.08.2004 r. № 10804*.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1084-2004-%D0%BF>.
12. *Pytannia derzhavnoho oboronnoho zamovlennia: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.04.2011 r. № 464*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF>.
13. *Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 10.02.1995 r. № 51*.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/51/95-%D0%B2%D1%80>.
14. *Pro derzhavnu taiemnytsiu: Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3855*.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/3855-12>.
15. *DSTU 3575-97. Patentni doslidzhennia. Osnovni polozhennia ta poriadok provedennia., zatverdzheno i uvedeno v diiu nakazom Derzhstandartu Ukrainy vid 6 chervnia 1997 r. № 327*.
16. *DSTU 3575-97. Patentni doslidzhennia. Osnovni polozhennia ta poriadok proveden-*

nia., zatverdzheno i uvedeno v diiu nakazom Derzhstandartu Ukrainy vid b chervnia 1997 r. № 327.

17. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 16.04.1991 r. № 959.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/959-12>.

18. Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 r. № 549.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15>.

19. Pro zakhody shchodo vdoskonalennia viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva Ukrainy z inozemnymy derzhavamy: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 21.04.1999 r. № 422.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422/99>.

20. Pro rozmezhuvannia povnovazhen tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady u sferi viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva z inozemnymy derzhavamy: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.03.2002 r. № 276.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2002>.

21. Pro publichni zakupivli: Zakon Ukrainy vid 25.12.2015 r. № 922.

URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.

22. Artiakov V. V. Ofset u systemi viiskovo-tekhnichnoho spivrobotnytstva : ekonomichni y derzhavno-pravovi aspekty / M., 2003. 255 s.

23. Behma V. M., Mokliak S. P., Tolochnyi Yu. // Ofsetna praktyka v systemi VTS Ukrainy yak chynnyk zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy Stratehichni priorityty, №4 (17), 2010 r. s. 100–103.

24. Butusov Yurii. Zaberite sebe Oplot. URL: <https://frazua.ua/stenograms/261447-zaberite-sebe-oplot-on-ne-luchshe-t-64bv-tankist-s-pozyunym-ferrum-kritiku-et-tankostroe-nie-ukrainy>.

Надійшла до редакції 10.05.2018 р.

Зайковский А., Онистрат А. Ответственность за нарушение интеллектуальной собственности в оборонной сфере. Рассмотрено возможные нарушения прав интеллектуальной собственности в оборонной сфере и ответственность за их совершение. Проведен анализ законодательства Украины, регулирующего деятельность, связанную с разработкой вооружения и военной техники, а также осуществлением международного военно-технического сотрудничества, относительно обеспечения охраны интеллектуальной собственности. Обращено внимание на важность охраны интеллектуальной собственности и необходимость усовершенствовать законодательство относительно урегулирования вопросов охраны интеллектуальной собственности в оборонной сфере.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, оборонная сфера, объекты права интеллектуальной собственности, нарушения прав интеллектуальной собственности, вооружение и военная техника, военно-техническое сотрудничество

Zaykivskiy O., Onistrat O. Intellectual property question in national security issues researches. Possible violations of intellectual property rights in the defense sector and responsibility for their implementation are considered. The legislation of Ukraine regulating activities related to the development of armaments and military equipment, as well as the implementation of international military-technical cooperation, concerning the protection of intellectual property, is analyzed. The importance of intellectual property protection and the necessity to improve the legislation on the regulation of issues of intellectual property protection in the defense sphere are noted.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Ukrainian legislation theoretically allows you to protect the rights of intellectual property owners. In the case of violation of intellectual property rights, its protection is carried out in accordance with the procedure established by administrative, civil and criminal law.

However, all these norms do not protect against possible violations of intellectual property rights, and all subjects involved in the development of armaments and military equipment — central executive authorities, acting as customers of the state defense order, enterprises and organizations that are developing (modernizing) of armament and military equipment, and employees of these enterprises, which themselves create objects of intellectual property rights.

Responsibility of the customer for a number of violations of intellectual property rights in the development of weapons and military equipment is not defined.

For violation of the conditions of the state contract, the parties' liability is stipulated. But the turn if in these conditions are not defined or not clearly defined, requirements for carrying out measures concerning the protection of intellectual property is not provided for liability. As a result, the customer may receive an example of armament and military equipment that is already morally obsolete and also with material claims.

The foregoing results in the fact that when the customer executes the control over the execution of the state defense order, namely, measures to protect intellectual property, the availability of patent documentation for products and technology for its production are not verified, and moreover, the use of intellectual property created (used) in the course of execution the state contract, is carried out without a separate contract with the definition of the rights of the customer.

The law also does not specify the responsibility of the executor for non-compliance with the requirements related to the protection of intellectual property rights in the execution of a state contract for state defense orders and the further use of intellectual property rights objects.

This situation leads to the «leakage» of intellectual property rights from the legal market of goods, to the so-called "shadow" circulation of objects of intellectual property rights.

The grounds for possible violations are laid down in the statutory documents of the developer, in particular the absence of a collective contract stacked in the organizations executing the state defense order, the provisions of the protection of intellectual property rights: (the exclusive property right for a service object of intellectual property rights belongs to the employer, and non-property rights belong to the authors who are paid the author's reward, the size, terms and procedure for payment of which are determined by an employment contract (contract) between the author and the employer). This contract in most cases doesn't set up, or there are no position of the size and procedure for payment of the author's remuneration for a service object of intellectual property rights.

Uncertainty in collective and labor contract provisions regarding the observance of intellectual property rights leads to the loss of property rights, as well as non-proprietary rights to intellectual property rights, by authors, and non-remuneration for their use.

However, the authors themselves may also violate the requirements of the law. Particularly, these violations are notable to the development of weapons and military equipment, as they can lead to the damage of the national interests of Ukraine. To date, the legislation does not define the responsibility of the authors of the service objects of intellectual property rights for the implementation of such violations.

Thus, the issue of intellectual property protection, in particular regarding the definition of responsibility for the commission of offenses concerning the use of intellectual property rights in the defence sector, has been paid insufficient attention by our legislators, who have not been able (or not wanted) to solve existing problems in this area. And this is the most fundamental violation for which central (central and executive) central executive authorities responsible for developing state policy in the field of defence and

ensuring its implementation, as well as specific officials of these central executive bodies, should be held accountable. After all, the lack of legislative regulation of the problems of intellectual property protection in the development of weapons and military equipment and in the process of military-technical cooperation leads to a number of violations. This is due to only one - the lack of attention and interest from the central executive authorities in ensuring the rights of the state and other entities in relation to objects of intellectual property rights, as is the case in the advanced countries of the world.

The current state of intellectual property protection in the defense sector indicates the need to improve the regulation of issues of the formation and implementation of state policy, the principles of state control in this area, as well as the powers and responsibilities of all the subjects involved in the defense sector.

The imperfection of the legal framework gives the legal possibility of unauthorized use of objects of intellectual property rights that are created when performing the state defense order, including (especially) the implementation of military-technical cooperation. This is facilitated by the lack of responsibility for actions that create a threat of violation of intellectual property rights or contribute to the violation.

In order to warn and prevent violations of intellectual property rights, it is necessary to improve the legislative and normative-legal basis for the regulation of issues of intellectual property protection in the defense sphere.

Key words: national security and defense, intellectual property, defense sphere, objects of intellectual property rights, armament and military equipment, military-technical cooperation

НАБУТТЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРАВА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА

Олена Чомахавілі,

*завідувач сектору комерційних позначень відділу промислової власності НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент*

У статті приділено увагу комплексному вивченню процедури набуття прав на об'єкти промислової власності. Автором зроблено спробу визначити стадії адміністративної процедури досліджуваній в сфері. Розглянуто процедурні питання загалом і виокремлено складні етапи. Проаналізовано проблемні питання щодо прав суб'єктів владних повноважень, термінів та строків проведення експертизи на об'єкти. Ведеться дискусія щодо розміру оплати таких послуг. Докладно охарактеризовані принципи надання й ознаки адміністративних послуг. Здійснено зіставлення правової охорони прав промислової власності та законодавства про адміністративні послуги. Розмежовано поняття послуги та процедури. Висловлені пропозиції щодо удосконалення організаційних засад адміністративних процедур у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності.

Ключові слова: набуття прав, промислова власність, адміністративні послуги, процедура

Актуальність дослідження. На відміну від авторського права, для набуття права на деякі об'єкти права промислової власності необхідне виконання обов'язкових формальностей. Набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, сорт рослин, породу тварин засвідчується патентом (ст. 462, 487 ЦК України). Набуття права інтелектуальної власності на компонування інтегральних мікросхем, торговельну марку (знак для товарів і послуг) засвідчується свідоцтвом (ст. 472, 494 ЦК України).

Отримання патенту, свідоцтва на відповідні об'єкти права промислової власності пов'язане з проведенням встановленої законом експертизи.

Патент, свідоцтво видаються центральним органом виконавчої влади у

сфері інтелектуальної власності. Чинність патенту, свідоцтва поширюється на територію держави, в якій видано зазначений документ.

Крім зазначених об'єктів права промислової власності, є й об'єкти, щодо яких не передбачено обов'язкової державної реєстрації. Так, виникнення права інтелектуальної власності на комерційну таємницю пов'язується з визнанням інформації як такої, що наділена певними властивостями, та вчиненням власником прав на неї певних заходів для охорони цієї інформації (глава 46 ЦК України); право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування й охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його ре-

естрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки (знака для товарів і послуг) (ст. 489 ЦК України); право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати державної реєстрації цього права (ст. 501 ЦК України).

Правова охорона має свої відмінності щодо критеріїв охороноздатності об'єктів авторського права та права промислової власності. На відміну від авторського права, для набуття права інтелектуальної власності визначені критерії охороноздатності для відповідних об'єктів права промислової власності. Так, винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону є новим, має винахідницький рівень і придатний для промислового використання. Корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона є новою та придатною для промислового використання. Промисловий зразок — якщо він є новим; композивання інтегральної мікросхеми вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо воно є оригінальним (ст. ст. 459–461, 471 ЦК України).

Отож для набуття прав на об'єкти промислової власності необхідно отримати відповідні офіційні державні документи — патенти та свідоцтва. І це можливо лише за допомогою адміністративних процедур. Тоді як адміністративні процедури захисту прав інтелектуальної власності застосовуються у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 51-2 Кодексу).

Норми адміністративного права, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, передбачені також: законодавством про захист економічної конкуренції; митним законодавством; спеціальним законодавством у сфері інтелектуальної власності, що регулює

відносини, пов'язані із захистом прав в апеляційній палаті.

Ця стаття має на меті узагальнити знання з теоретичних дефініцій «адміністративна процедура» й «адміністративна послуга» задля системного дослідження набуття прав на об'єкти промислової власності в Україні.

Для досягнення мети сформулюємо завдання: розглянути процедурні питання загалом і виокремити складні етапи; проаналізувати проблемні питання щодо прав суб'єктів владних повноважень, термінів і строків проведення експертизи на об'єкти; охарактеризувати принципи надання й ознаки адміністративних послуг; напрацювати пропозиції щодо вдосконалення організаційних засад адміністративних процедур у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності.

У загальному аспекті процедура визначається як певна сукупність дій або операцій, за допомогою яких реалізується той або той процес чи етап, стадія, що зміст відповідної технології.

З правового погляду відображає, процедура — це регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування.

Для повного розуміння та науково обґрунтованого визначення поняття «адміністративні послуги» Н. Мариняк пропонує визначити основні ознаки, притаманні цим послугам:

- адміністративна послуга надається за заявою (зверненням) фізичної або юридичної особи;
- надання адміністративних послуг пов'язане із забезпеченням умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи;
- адміністративні послуги надаються адміністративними органами й обов'язково через реалізацію владних повноважень.

Тобто отримати конкретну адміністративну послугу можна лише у відповідному (як правило, тільки одному) адміністративному органі.

Органом також буде вважатися будь-який суб'єкт (установа, організація, підприємство незалежно від форми власності), який на виконання закону чи в порядку делегування здійснює функції державного управління чи місцевого самоврядування;

- для отримання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам необхідно виконати певні вимоги, визначені законом (тобто має бути дотриманий встановлений порядок одержання відповідної послуги);
- право на отримання особою конкретної адміністративної послуги та відповідне повноваження адміністративного органу має бути безпосередньо передбачено чинним законодавством;
- результатом адміністративної послуги в процедурному значенні є адміністративний акт, який має індивідуальний характер (дозвіл, ліцензія, сертифікат та інше рішення чи дія адміністративного органу, яким задовольняється заява особи) та має конкретного адресата — одержувача адміністративної послуги, тобто особу, яка звернулася за цією послугою [10].

В. Тимошук зазначає, що, поряд з обов'язковими ознаками адміністративних послуг, є другорядна ознака, проте не менш назріла — типовість, або ординарність. Ця ознака особливо актуальна для адміністративних послуг, які можуть надаватися через «універсами послуг», де спілкування між адміністративним органом і особою фактично є «документальним» і, зазвичай, не вимагає особистого контакту з особою [11, 84].

Відповідно до профільного Закону України адміністративна послуга визначається як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинен-

ня прав і/чи обов'язків такої особи відповідно до закону.

Державна політика у сфері надання адміністративних послуг базується на принципах: верховенства права, зокрема й законності та юридичної визначеності; стабільності; рівності перед законом; відкритості і прозорості; оперативності та своєчасності; доступності інформації про надання адміністративних послуг; захищеності персональних даних; раціональної мінімізації кількості документів і процедурних дій, необхідних для отримання адміністративних послуг; неупередженості і справедливості; доступності та зручності для суб'єктів звернень.

Розглянемо основні вимоги до регулювання надання адміністративних послуг. Виключно законами, що регулюють суспільні відносини щодо надання адміністративних послуг, встановлюються:

- найменування адміністративної послуги та підстави для її одержання;
- суб'єкт надання адміністративної послуги та його повноваження щодо надання адміністративної послуги;
- перелік і вимоги до документів, необхідних для отримання адміністративної послуги;
- платність або безоплатність надання адміністративної послуги;
- граничний строк надання адміністративної послуги;
- перелік підстав для відмови в наданні адміністративної послуги.

Важливим аспектом є вимоги щодо якості надання адміністративних послуг. Так, суб'єкт надання адміністративних послуг може видавати організаційно-розпорядчі акти про встановлення власних вимог щодо якості надання адміністративних послуг (визначення кількості годин прийому, максимального часу очікування в черзі та інших параметрів оцінювання якості надання адміністративних послуг).

У разі, якщо суб'єктом надання адміністративної послуги є посадова

особа, вимоги щодо якості надання адміністративних послуг визначаються органом, якому вона підпорядковується.

Інформаційна картка адміністративної послуги містить інформацію про:

- 1) суб'єкта надання адміністративної послуги й/або центр надання адміністративних послуг (найменування, місцезонашування, режим роботи, телефон, адресу електронної пошти та веб-сайту);
- 2) перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, порядок і спосіб їх подання, а в разі потреби — інформацію про умови чи підстави отримання адміністративної послуги;
- 3) платність або безоплатність адміністративної послуги, розмір і порядок внесення плати (адміністративного збору) за платну адміністративну послугу;
- 4) строк надання адміністративної послуги;
- 5) результат надання адміністративної послуги;
- 6) можливі способи отримання відповіді (результату);
- 7) акти законодавства, що регулюють порядок і умови надання адміністративної послуги.

Інформаційна картка адміністративної послуги розміщується суб'єктом надання адміністративних послуг на його офіційному веб-сайті та в місці здійснення прийому суб'єктів звернень.

Технологічна картка адміністративної послуги містить інформацію про порядок надання адміністративної послуги.

У технологічній картці адміністративної послуги зазначають:

- 1) етапи опрацювання звернення про надання адміністративної послуги;
- 2) відповідальну посадову особу;
- 3) структурні підрозділи, відповідальні за етапи (дію, рішення);
- 4) строки виконання етапів (дії, рішення).

При цьому Єдиний державний портал адміністративних послуг має забезпечувати:

- 1) доступ суб'єктів звернення до інформації про адміністративні послуги та про суб'єктів надання адміністративних послуг;
- 2) доступність для завантаження й заповнення в електронній формі заяв та інших документів, необхідних для отримання адміністративних послуг;
- 3) можливість подання суб'єктами звернення заяви за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку;
- 4) можливість отримання суб'єктами звернення інформації про перебіг розгляду їхніх заяв;
- 5) можливість отримання суб'єктами звернення за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку результатів надання адміністративних послуг;
- 6) можливість здійснення суб'єктами звернення оплати за надання адміністративної послуги дистанційно, в електронній формі.

Зробимо огляд основних послідовних кроків щодо набуття прав інтелектуальної власності, зокрема прав промислової власності в Україні. Нас цікавлять переважно такі об'єкти права промислової власності, як винаходи, адже саме про них ми говорили в даній статті.

Отже, особа, котра бажає одержати патент на винахід (корисну модель) і має на це право, може подати заявку про його видання на адресу Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (далі — Укрпатент): вул. Глазунова, 1, м. Київ-42, 01601, Україна.

Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, подання заявки визначаються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 року та зареєстрованими в

Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27.02.2001 року.

За дорученням заявника заявку можна подати через представника в справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) чи іншу довірену особу.

Іноземні особи й особи без громадянства, що проживають або постійно мешкають за межами України, реалізують свої права через представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Заявка — сукупність документів, необхідних для видання патенту. Заявка на винахід має стосуватися одного винаходу чи групи винаходів, пов'язаних єдиним винахідницьким задумом (вимога єдиності винаходу). Заявка на корисну модель має стосуватися однієї корисної моделі. Заявка складається українською мовою та повинна містити: заяву про видання патенту на винахід (корисну модель); опис винаходу (корисної моделі); формулу винаходу (корисної моделі); креслення (якщо на них є посилання в описі); реферат.

За подання заявки сплачується збір. Документ про сплату збору має надійти до Укрпатенту разом із заявкою або протягом двох місяців після дати подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано клопотання про продовження строку надходження документа про сплату збору за подання заявки та сплачено відповідний збір.

Строки та порядок сплати зборів за подання заявки, а також їхні розміри зазначені в Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 1716 від 23.12.2004 року.

Отже, в статті розглянуто нормативно-правові питання загалом і виокремлено складні етапи надання адміністративних послуг; проаналізовано питання щодо прав і обов'язків суб'єктів владних повноважень, встановлено, що терміни та строки проведення експертизи на об'єкти промислової власності потребують додаткового законодавчого врегулювання; охарактеризовано принципи надання й ознаки адміністративних послуг.

Дослідивши законодавчі та теоретичні засади у сфері регулювання адміністративних послуг і процедур, ми можемо стверджувати, що процедура набуття прав на об'єкти промислової власності загалом відповідають вимогам законодавства. Необхідно приділити увагу остаточному визначенню щодо таких дискусійних питань: належного суб'єкта надання адміністративних послуг у сфері охорони прав промислової власності; розміру необхідних платежів, тобто зборів і мита, для набуття прав промислової власності. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Саєнко А. І. Класифікація адміністративних послуг, що надаються у сфері інтелектуальної власності // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. № 10–2. С. 135–137.
2. Адміністративне право України: курс лекцій: підруч. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін.; за ред. В. В. Коваленка.: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
3. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. К.: Факт, 2003. 496 с.

4. *Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині*. К.: Німецький фонд міжнар. прав. співробітництва, 2006. 180 с.
5. Картузова І. О., Осадчий А. Ю. *Адміністративно-процедурне право: навч.-метод. посіб.* Одеса: Юрид. літ., 2008. 288 с.
6. *Адміністративна процедура: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України денної форми навчання (за вибором) другого (магістерського) рівня галузь знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»* / уклад.: І. В. Бойко, О. М. Соловійова. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 41 с.
7. Коломоєць Т. О., Астахов Д. С. *Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України: монографія*. Запоріжжя: Запоріз. нац. ун-т, 2011. 230 с.
8. Любімова С. Ю. *Адміністративні процедури у сфері господарської діяльності: монографія*. Х.: НікаНова, 2014. 455 с.
9. *Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р.* // Відом. Верхов. Ради України. 2013. № 32. Ст.409.
10. Мариняк Н. М. *Адміністративна послуга та її співвідношення з суміжними поняттями* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2015. № 824. С. 60–64.
11. *Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України* / І. Б. Коліушко (відп.ред.), В. П. Тимошук (авт.-упоряд.) К., 2003. 496 с.

1. Saienko A. I. *Klasyfikatsiia administratyvnykh posluh, shcho nadaiutsia u sferi intelektualnoi vlasnosti* // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humaniratsnoho universytetu. Seriia: Yurydsprudentsiia. 2014. № 10–2. S. 135–137.
2. *Administratyvne pravo Ukrainy: kurs lektsii: pidruch.* / V. K. Kolpakov, O. V. Kuzmenko, I. D. Pastukh, V. D. Sushchenko ta in.; za red. V. V. Kovalenka. K.: Yurinkom Inter, 2013. 872 s.
3. *Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. Zarubizhnyi dosvid i propozyitsii dlia Ukrainy* / avt.-uporiad. V. P. Tymoshchuk. K.: Fakt, 2003. 496 s.
4. *Administratyvni protsedury i administratyvne sudochynstvo v Nimechchyni*. K.: Nimetskyi fond mizhnar. prav. spivrobotnytstva, 2006. 180 s.
5. Kartuzova I. O., Osadchyi A. Yu. *Administratyvno-protsedurne pravo: navch.-metod. posib.* Odesa: Yuryd. lit., 2008. 288 s.
6. *Administratyvna protsedura: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia samostiinoi roboty ta praktychnykh zaniat dlia studentiv Instytutu pidhotovky kadriv dlia orhaniv yustytisii Ukrainy dennoi formy navchannia (za vyborom) druhoho (mahisterskoho) rivnia haluz znan 08 «Pravo» spetsialnosti 081 «Pravo»* / uklad.: I. V. Boiko, O. M. Solovioua. Kh.: Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, 2016. 41 s.
7. Kolomoiets T. O., Astakhov D. S. *Kodyfikatsiia administratyvno-protsedurnoho zakonodavstva Ukrainy: monohrafiia*. Zaporizhzhia: Zaporiz. nats. un-t, 2011. 230 s.
8. Liubimova S. Yu. *Administratyvni protsedury u sferi hospodarskoi diialnosti: monohrafiia*. Kh.: NikaNova, 2014. 455 s.
9. *Pro administratyvni posluhy: Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 r.* // Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy. 2013. № 32. St.409.
10. *Maryniak N. M. Administratyvna posluha ta yii spivvidnoshennia z sumizhnymy poniatiamy* // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Seriia: Yurydychni nauky: zbirnyk naukovykh prats. 2015. № 824. S. 60–64.

11. *Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. Zarubizhnyi dosvid i propozytsii dlia Ukrainy / I. B. Koliushko (vidp.red.), V. P. Tymoshchuk (avt.-uporiad.) K., 2003. 496 s.*

Надійшла до редакції 11.05.2018 р.

Чомахашвілі Е. Получение права на объекты промышленной собственности как административная процедура. В статье уделено внимание комплексному изучению процедуры приобретения прав на объекты промышленной собственности. Автором сделана попытка определить отдельные стадии такой административной процедуры в исследуемой сфере. Рассмотрены процедурные вопросы в целом и выделить сложные этапы. Проанализированы проблемные вопросы прав субъектов властных полномочий и сроков проведения экспертизы на объекты. Ведется дискуссия относительно размера оплаты таких услуг. Подробно охарактеризованы принципы предоставления и признаки административных услуг.

Ключевые слова: изыскание прав, промышленная собственность, административные услуги, процедура

Chomakhashvili O. Acquiring of rights to objects of industrial property rights as an administrative procedure. The article focuses on a comprehensive study of the procedure for acquiring rights to the industrial property. The author has attempted to determine the individual stages of such an administrative procedure. The procedural issues, in general, are considered and complex stages are identified. The problematic issues concerning the rights of the subjects of power authority, the terms of the examination for the objects are analyzed. There is a discussion on the amount of payment for such services. The principles of providing and signs of administrative services are described in detail. Comparison of the legal protection of industrial property rights and legislation on administrative services was carried out.

The legal protection of each object of the industrial property right has its own characteristics. The legal protection of intellectual property is ensured by the norms: copyright and related rights (works of science, literature and art, performance, phonogram, videogram, speech transfer), the right to the results of scientific-technical creativity (discoveries, inventions, utility models, industrial designs, topographies of integrated microcircuits, plant varieties and breeds of animals, rationalization proposals, commercial secrets); rights to commercial designations (trademarks (marks for goods and services), geographical indications, commercial (company) name). The study focuses on the legal ways of acquiring the rights of the second and third group of industrial property rights.

The subjects of intellectual property rights are the creator (creators) of the intellectual property right object (author, performer, inventor, etc.) and other persons who own personal non-property and (or) property intellectual ownership rights. The primary subject of intellectual property right is an individual. The primary subjects of property rights of intellectual property are also the employers of the person who created the object of intellectual property right in connection with the performance of official duties. Individuals and legal entities can also acquire the primary right of intellectual property by virtue of law. Derived subjects of intellectual property rights are legal successors to whom this right passes by virtue of law, contract or inheritance. Authors can be individuals regardless of their age, legal, social, political or another status.

Differences between protection of copyright objects and industrial property rights associated with various types of objects of intellectual property rights and features of protection of rights in accordance with the Law on Copyright and Industrial Property Laws.

The difference of legal protection to objects of copyright and industrial property rights is associated with various grounds for the emergence (acquisition) of intellectual property rights.

The acquisition of intellectual property rights for an invention, utility model, industrial design, plant variety, the animal breed is certified by a patent. The acquisition of intellectual property rights for the layout of integrated circuits, a trademark is certified by a certificate.

The receipt of a patent, a certificate for the relevant objects of industrial property rights, is connected with the conduct of an expert examination, established by law. This stage of the legal protection of industrial property is considered as an administrative procedure that has certain stages, requirements, formalized documents and definite rights, duties of participants in such procedures.

Particular attention is paid to the regulation of administrative services in the sphere of acquiring the right to industrial property. Administrative service is the result of the implementation of power by the subject of administrative services provision at the request of an individual or legal entity, aimed at establishing, changing or terminating the rights and/or duties of such person in accordance with the law.

Keywords: acquisition of rights, industrial property, administrative services, procedure

КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПАТЕНТНОЇ РЕФОРМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Оксана Кашинцева,
керівник Центру гармонізації прав людини
та прав інтелектуальної власності
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук

Український уряд почав впроваджувати патентну реформу, спрямовану на досягнення балансу інтересів охорони здоров'я та патентної охорони шляхом введення таких прогресивних положень Закону України «Про захист прав на винаходи та корисні моделі»: вилучення з об'єктів патентування методів діагностики лікування та хірургічного втручання й нових форм відомих фармацевтичних препаратів для протидії низькоякісним патентам, які штучно розширюють патентну монополію на ліки, так звану практику «ве життя»; впровадження попередньо-надання та надання після отримання патентних процедур опротестування в Патентному відомстві України, коли треті сторони можуть оскаржити якість патенту, що підлягає наданню; видалення надмірно обтяжливих положень з процедури примусового ліцензування; здійснення додаткового захисту винаходів щодо фармацевтичної продукції на основі тих самих принципів, що й у законодавстві ЄС; що дозволяє проводити підготовчі заходи з регуляторним органом з питань наркотиків для забезпечення раннього входження генеричних продуктів відразу після закінчення терміну дії патенту (виняток *Bolar*).

Ключові слова: патентна реформа, права людини, доступ до ліків, охорона здоров'я

01.02.2018 року зареєстровано Законопроект № 7538 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів і корисних моделей», підтриманий Кабінетом Міністрів України 25.01.2018 року [1].

Законопроект відповідає всім міжнародним зобов'язанням України. Його оприлюднення відбулося 19.11.2017 року на сайті МЕРТ України. Під час громадського обговорення законопроекту ми отримали як низку критичних зауважень, так і важливу підтримку таких міжнародних організацій, як ВООЗ і Програма розвитку ООН.

Ключові положення патентної реформи щодо правової охорони винаходів у сфері фармації та медицини було представлено на Глобальному саміті з інтелектуальної власності та доступу до лікування, який відбувся 15–17.01.2018 року в Марокко. Українська делегація складалася з фахівців Міністерства охорони здоров'я України, МЕРТ України, НДІ інтелектуальної власності НАПрН України та Мережі ЛЖВ.

Законопроект доленосний і певною мірою революційний. Його позитивні наслідки будуть відчутні й на рівні вітчизняного пацієнта, і на рівні вітчизняної фармацевтичної промисловості.

По-перше, законопроектом виводяться з-під правової охорони способи та методи діагностики, лікування й хірургічних втручань. Це практика країн ЄС, національне законодавство яких не передбачає патентної охорони згаданих об'єктів. Чому це так важливо для України?

Нашими експертами вже неодноразово наводилися статистичні дані, що шокують кожного, хто стикався з вітчизняною медициною та бачить наведені цифри. Виявляється, згідно із даними ВОІВ, Україна посідає одне провідних місць у світі за часткою виданих патентів у сфері медицини (приблизно 9,91–12, 2 %) та у сфері лікарських засобів (приблизно 3,54–5,54%) від загальної кількості патентів, виданих у всіх сферах технологій з 1998 до 2016 рр. Якщо орієнтуватися на ці показники, то наша медицина має бути однією з найбільш інноваційних у світі. Проте високий відсотковий показник виданих патентів у сфері медицини та фармації не відповідає наявним в Україні науково-технічним потужностям і свідчить про недосконалість національної патентної системи.

Видаючи низької якості охоронні документи (не маючи законодавчо закріплених відповідних критерії патентоздатності) ми ошукуємо і заявника, і суспільство. Сьогодні патентна система дає можливість охороняти лікарські засоби, способи та методи лікування у режимі корисної моделі, тобто «під відповідальність заявника», без кваліфікаційної експертизи. Заявник сплачує збір за реєстрацію, а пацієнт вірить, що численні патенти на корисні моделі, які прикрашають стіни клінік — це гарантія високої якості медичних послуг. Щоправда, жодного з цих винахідників ми не знайдемо серед авторів авторитетних міжнародних наукових видань.

Отож другим надзвичайно важливим положенням законопроекту є власне посилення цих критеріїв патентоздатності, що стосуються лікарських засобів і будуть охоронятися

виключно в режимі винаходів. Необхідно, щоб в Україні охоронялися справді інноваційні ліки, а не безкінечні солі формули Маркуша, які дають можливість квітнути «вічнозеленим патентам». Відтак найближчим часом розпочне роботу експертна група з питань розробки нових правил експертизи заявки на винаходи, що стосуються лікарських засобів. Критерії патентоздатності будуть написані таким чином, щоб патентну охорону, а отже і 20-річну монополію на ринку, отримували справді інноваційні препарати. Наразі ж в Україні видають патенти на те, що вже давно перейшло в суспільне надбання в ЄС чи США. І видають не тому, що наші експерти менш кваліфіковані чи не обізнані зі світовим досвідом. Ні, навпаки — експерти Укрпатенту є однією з найпотужніших команд, але вони затиснуті в лещатах недосконалостей законодавства, є заручниками застарілої патентної системи «заточеної» передусім на заробляння грошей, а не на захист інтелектуального суверенітету держави.

Показовим є приклад софосбувіру, патент на який вже давно спливає у світі і в Україні заявлявся через слабкість вітчизняних критеріїв патентоздатності. Підкреслюємо, що не видання патенту, наявність якого одразу б підняла ціну на лікування в разі, трималася виключно на усвідомленні експертами Укрпатенту, що на шалюках терезів життя та смерті пацієнтів. І цей удар тримали не один рік. Це вже згодом відбулося підписання угоди між Міністерством охорони здоров'я України і власником патенту, це вже потім нас було включено у патентний пул за певними препаратами, тоді, коли стало зрозуміло — український пацієнт більше не предмет торгу. Проте ми не можемо та не повинні змушувати експертів тримати удар там, де його можна нівелювати юридичним інструментарієм. І тут ми маємо спільне бачення МЕРТ України, Міністерства охорони здоров'я

України, Укрпатенту та НДІ інтелектуальної власності НАПрН України.

Важливим є також визначення поняття основного патенту для лікарського засобу. Таке визначення міститься в законодавстві ЄС і має надзвичайно важливе значення для нас. Так, у ст. 220 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС закріплено можливість продовження дії патенту на лікарський засіб, обґрунтовуючи таку необхідність втратою «комерційного часу» життя патенту через проходження додаткових дозвільних процедур для виходу на ринок — реєстрації лікарського засобу. Відтак передбачено «Сертифікат додаткової правової охорони», який дозволяє продовжити дію 20-річну чинність патенту ще на певний час із додатковою пролонгацією у сфері педіатрії іще плюс 6 місяців до загального терміну пролонгації. Угода не встановлює наразі мінімального терміну такої додаткової правової охорони, тому допускається порядок його обчислення визначати державі самостійно.

Ми вивчали досвід країн ЄС і США. Пролонгації підлягає лише основний патент на відповідний лікарський засіб, якщо лікарський засіб охороняється декількома патентами, то патентовласник повинен обрати для пролонгації лише один з них і лише раз. Суттєвим і корисним для нас є застосування умови швидкого виходу інноваційного препарату на вітчизняний ринок для можливості в подальшому отримання додаткової правової охорони. Таким механізмом скористалися і Сполучене Королівство, і США.

Пришвидшити вихід на вітчизняний ринок генеричних лікарських засобів має також положення, що передбачає можливість проходження реєстраційних процедур генеричного лікарського засо-

бу ще в період дії патенту на реферативний препарат. Так, вийти на ринок і запропонувати для продажу генеричний препарат під час дії патенту неможливо, але пройти всі необхідні процедури — так, і вийти на ринок вже на наступний день по спливу дії патенту — так. Такі положення передбачені в законодавстві США та Канади.

У розвиток започаткованої Міністерством охорони здоров'я України програми «Доступні ліки» розпочала роботу міжвідомча робоча група Міністерства охорони здоров'я України та Національної академії правових наук України з питань інтелектуальної власності та економічної доступності лікарських засобів. Мета групи — розробити дієвий правовий механізм забезпечення пацієнтів ефективними і доступними лікарськими засобами з онкології, гепатиту, кардіопрепаратів та ін.

Один з поміж таких міжнародно закріплених механізмів — дозвіл на використання запатентованого лікарського засобу без згоди власника патенту в разі суспільної потреби. Такий юридичний інструмент ефективно використовується не лише країнами з низьким та середнім рівнем доходів громадян, але й цілком благополучними країнами ЄС, щоправда останніми на підставі норм антимонопольного законодавства. За останнім напрямом нам ще необхідно буде об'єднувати зусилля з Антимонопольним комітетом України та заповнювати відповідні законодавчі лакуни.

Наразі розраховуємо на підтримку представленою законопроекту та на наявність політичної волі в парламенті. Уряд її вже продемонстрував. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей: Проект Закону.
URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398.

1. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia pravovoi okhorony vynakhodiv ta korysnykh modelei: Proekt Zakonu.*
 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398.

Надійшла до редакції 14.05.2018 р.

Кашинцева О. Ключевые положения украинской патентной реформы в сфере охраны здоровья. Украинское правительство начало внедрять патентную реформу, направленную на достижение баланса между интересами общественного здравоохранения и патентной защитой путем введения следующих прогрессивных положений Закона Украины «О защите прав на изобретения и полезные модели»: исключение из объектов патентоспособности методов диагностики, лечения и операций, а также новые формы известных фармацевтических продуктов для противодействия некачественным патентам, которые искусственно расширяют патентную монополию на лекарства, так называемые «когда-либо озелененные» практики; внедрение в Украинском патентном ведомстве процедур предоставления досрочного и последующего патентного противодействия, когда третьи стороны могут оспаривать качество выдаваемого патента; удаление чрезмерно обременительных положений из процедуры принудительного лицензирования; осуществление дополнительной защиты изобретений в отношении фармацевтических продуктов на основе тех же принципов, что и в законодательстве ЕС; позволяя проводить подготовительные действия с регулирующими органами лекарств для обеспечения раннего ввода генерических продуктов сразу после истечения срока действия патента (исключение Болара).

Ключевые слова: патентная реформа, права человека, доступ к лекарствам, здравоохранение

Kashyntseva O. Key points of the Ukrainian patent reform in the health care sphere. Medicines are essential element of effective health care system. Innovative medicines are the result of complex research and development work conducted by research institutes, universities and pharmaceutical companies.

Governments have equally important responsibility to protect intellectual property rights of the patent-holders as well as ensure access to life-saving treatments for patients. 95 % of Ukrainians are buying their medications out of pocket, including such expensive new treatments for cancer, HCV, and TB. It is the new, innovative drugs that are mostly out of the reach of an average Ukrainian patient: 15 % of them are forced to borrow money or never even initiate a treatment due to lack of financial recourses.

Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, adopted on 14 November 2001 (the «Doha Declaration») by the Ministerial Conference of the WTO is calling to recognize the superiority of the right to protect public health and, in particular, to promote access to medicines for all, over the intellectual property rights. EU-Ukraine Association Agreement respects this priority as reflected in the Article 219 of the Agreement by reinstating the priority of human rights in accordance with fundamental European values and principles. This Article provides solid foundation for the patent law reform to enable balance between the access to medicines and IPR protection. Countries around the world are successfully using TRIPS flexibilities such as compulsory licensing, strict patentability criteria, patent oppositions, parallel importation to improve access to new treatments.

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Ukrainian government started to implement patent reform aimed at striking the balance between public health interests and patent protection by introducing the following progressive provisions in Law of Ukraine “On Protection of Rights on Inventions and Utility Models”: excluding from the patentability objects the methods of diagnostic, treatment and surgery and new forms of known pharmaceutical products to counter low-quality patents that artificially extend patent monopoly on medicines so called ‘ever greening’ practice; implementing of pre-granting and post-granting patent opposition procedures in the Ukrainian Patent Office, when third parties can contest the quality of patent to be granted; deleting overly burdensome provisions from compulsory licensing procedure; implementing the supplementary protection for the inventions on pharmaceutical products basing on the same principles like in EU Legislation; allowing preparatory actions to be made with drug regulatory authority to ensure early entry of generic products right after patent expiry (Bolar exception).

ПРАВОВА ОХОРОНА ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ У КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Володимир Криволапчук,
*директор Державного науково-дослідного
інституту МВС України, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України*

У статті досліджено питання гармонізації законодавства України до норм ЄС у сфері охорони географічних зазначень. Розглянуто правове регулювання охорони географічних зазначень в Україні та ЄС. Акцентовано увагу на розбіжностях норм як вітчизняного законодавства у сфері охорони географічних зазначень, так і між законодавством України й міжнародними стандартами у зазначеній сфері. Охарактеризовано положення підрозділу 3 глави 9 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що регулюють інститут географічних зазначень. Висвітлено проблемні питання приведення охорони географічних зазначень в Україні у відповідність до норм Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: географічні зазначення, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, правова охорона

Прагнення України інтегруватись у ЄС потребує гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, запровадження відповідних механізмів реалізації правових положень для забезпечення ефективної охорони прав інтелектуальної власності. В умовах ринкової конкуренції та індивідуалізації виготовленої продукції суттєву роль відіграють особливі властивості товару, пов'язані з географічним місцем його виготовлення. Тож створення належної правової охорони географічних зазначень на території України сприятиме посиленню зацікавленості

національних виробників у підтримці високої якості та збереженню особливих властивостей вироблених ними товарів і підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейському ринку.

Досвід правової охорони географічних зазначень європейських країн вивчали Г. Андрощук, М. Архіпова,

Світлана Филь,
*старший науковий співробітник
науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС
України, кандидат юридичних наук*

А. Афян, Ю. Бошицький, Р. Гуменний, Ю. Капіца, У. Коберник, О. Ковальчук, Д. Крисанов, М. Міненко, В. Матвеев, В. Очеретна, О. Стадник, Т. Ярошевська та інші вчені. Проте, незважаючи на наявний науковий доробок, зауважимо, що шляхи імплементації досвіду країн-членів ЄС в українське законодавство спеціально не досліджувалися, а в наявних наукових працях висвітлювалися фрагментально без відповідного комплексного підходу. Тож з огляду на те, що Україна взяла стратегічний курс на інтеграцію в ЄС, *мета статті* полягає в тому, щоб на основі аналізу наявних літературних і нормативних джерел визначити сучасний стан вітчизняної правової охорони географічних зазначень, розглянути правове регулювання охорони зазначених об'єктів права інтелектуальної власності в ЄС, охарактеризувати положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з питань охорони географічних зазначень, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в досліджуваній сфері.

Наразі в Україні правове регулювання відносин, які виникають у зв'язку з охороною, набуттям, використанням і захистом географічних зазначень передбачено нормами національного законодавства (глави 35 і 45 ЦК України), ст. 160 ГК України, закони України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» та «Про захист від недобросовісної конкуренції», Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару та/або права на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 17.09.2001 року № 598, Положення про Перелік видових назв товарів, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2000 року № 583, Положення про Державний реєстр України назв місць походження

та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 13.12.2001 року № 798) та нормами міжнародних договорів (Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мадридська угода про припинення неправдивих або таких, що вводять в оману, вказівок походження товарів, Лісабонська угода про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угода TRIPS) та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію між Україною та ЄС) [1].

Зазначимо, що аналіз норм чинного законодавства України у сфері охорони географічних зазначень, вказує як на певну їх відповідність положенням міжнародних документів, так і на низка розбіжностей між ними, що створюють перешкоди на шляху гармонізації українського законодавства до європейських норм. Аналогічно положення вітчизняного законодавства зазначеної сфери також мають деякі розбіжності щодо невідповідності понятійного апарату в цій сфері та неоднозначності визначення суб'єктів права інтелектуальної власності на географічні зазначення.

Термінологічна неузгодженість географічних зазначень пов'язана з тим, що в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» для позначення місця походження товару використовується термін «зазначення походження товару», котре законодавець розділяє на поняття «просте зазначення походження товару» та «кваліфіковане зазначення походження товару», а у Цивільному і Господарському кодексах України — «географічне зазначення» [2; 3]. Також поняття «географічні

зазначення» використовується в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС й Угоді TRIPS.

Так, відповідно до ст. 1 вказаного Закону просте зазначення походження товару інтерпретується як будь-яке словесне або зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Поняття «кваліфіковане зазначення походження товару», згідно з цим самим Законом, поєднує дві дефініції «назва місця походження товару» та «географічне зазначення походження товару». Під першою дефініцією (назвою місця походження товару) розуміють назву географічного місця, що вживається для позначення товару, який походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для такого географічного місця природними умовами чи поєднанням цих природних умов з характерним для певного географічного місця людським фактором, а під другою (географічне зазначення походження) — будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, переважно зумовлені характерними для певного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора [2, 1].

Зауважимо, що в нормах Цивільного та Господарського кодексів України існує прогалина щодо визначення поняття «географічні зазначення».

Унаслідок відсутності єдиного підходу до визначення в нормативних документах поняття «географічне зазначення», зауважує Р. Гуменний, призводять до невідповідності його визначення об'єктом права інтелектуальної власності [4, 106].

Серед науковців поняття «географічне зазначення» є дискусійним. Так,

наприклад, на думку М. Міненка та В. Матвеева, це назва географічного місця, що вживається в позначенні товару, який має низку особливих якісних характеристик, зумовлених місцем його походження [5, 133]; Ю. Бошицького — назва країни, населеного пункту, місцевості чи іншого географічного об'єкта, що використовується для позначення товару, особливі властивості якого виключно чи переважно чином визначаються характерними для певного географічного об'єкта природними чи людськими факторами або тими й тими факторами водночас [6, 216]; О. Ковальчук — будь-яке словесне позначення, яке ідентифікує товар (послугу) як такий, що походить із території певного географічного місця (країни, регіону чи місцевості та території країни, або іншого географічного об'єкта) та має певну якість, репутацію чи інші характеристики, значною мірою зумовлені цим географічним місцем, зокрема, природними умовами чи людським фактором або поєднанням природних умов і людського фактора [7, 15–16].

Отже, для встановлення єдиного понятійного апарату географічних зазначень на теренах України законодавцю необхідно закріпити визначення поняття «географічні зазначення» в нормах Цивільного кодексу України та замінити термін «зазначення походження товару» та його похідних на «географічне зазначення» в Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» і підзаконних актах, які встановлюють порядок набуття прав на зазначений об'єкт.

Неоднозначність визначення суб'єктів права інтелектуальної власності на географічне зазначення у нормах цивільного законодавства пов'язана з тим, що згідно зі ст. 9 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є суб'єкти прав інтелектуальної власності на реєстрацію

географічного зазначення та суб'єкти права інтелектуальної власності на використання географічного зазначення. До першої категорії належать: особа чи група осіб, які в заявленому географічному місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація чи інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем; асоціація споживачів; установи, що безпосередньо причетні до вироблення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць. До другої категорії належать: виробники, які в географічному місці, зазначеному в реєстрі, виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до відповідного реєстру. При цьому, ст. 502 ЦК України, що визначає суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення виробників товарів, асоціації споживачів, інших осіб, визначених законом, має бланкетний характер, вказуючи лише на орієнтовний перелік суб'єктів права інтелектуальної власності на географічне зазначення, відносячи більш детальне окреслення кола суб'єктів права інтелектуальної власності до компетенції спеціального законодавства. Тож, як зазначає Р. Гуменний, Цивільний кодекс України в цілому регулює права на визначення географічних зазначень, їх використання, перешкоджання неправомірному використанню та заборону такого використання [4, 107].

Загалом суб'єктами правовідносин, що виникають з питань охорони географічних зазначень, окрім їхніх власників та представників (суб'єктами права інтелектуальної власності на географічні зазначення), є Міністерство економічного розвитку України, що здійснює політику щодо охорони цих об'єктів, та спеціальні уповноважені органи, визначені відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 року № 149-р, які визначають та контролюють особливі властивості, певні якості й

інші характеристики товарів, а саме: Міністерство аграрної політики України — товарів сільськогосподарського виробництва, Міністерства культури України — виробів художніх народних промислів, Державна служба з питань геодезії, картографії та кадастру — визначення меж географічних місць, з якими пов'язані особливі властивості, певні якості та інші характеристики товарів та Міністерства охорони здоров'я України — продуктів харчування, продовольчої сировини та мінеральних природних вод [8].

Охорона географічних зазначень на території ЄС забезпечується на рівні регламентів, які мають пряму дію на територіях усіх країн-членів ЄС і не потребують імплементації до національного законодавства, за винятком необхідності передбачення обов'язкових реєстраційних процедур. Приміром, географічні зазначення та назви місця походження вин, передбачені Регламентом Ради ЄС № 1234/2007 від 22.10.2007 року, спиртних напоїв — Регламентом Ради ЄС № 110/2008 від 15.01.2008 року, ароматизованих винних продуктів — Регламентом Ради ЄС № 251/2014 від 26.02.2014 року, сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів — Регламент Ради ЄС № 2081/92 від 14.07.1992 року, а також загальна організація ринку вина — Регламентом Ради ЄС № 479/2008 від 29.04.2008 року, сертифікація сільськогосподарських та харчових продуктів — Регламентом Ради ЄС № 2082/92 від 14.07.1992 року, якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування — Регламентом Ради ЄС № 1151/2012 від 21.11.2012 року.

Своєрідність охорони географічних зазначень у ЄС, зазначає Ю. Капіца, є запровадження права для регіональної охорони найменувань сільськогосподарських продуктів і продовольчих товарів з встановленням більш високих стандартів охорони, ніж визначені міжнародними конвенціями та законодавством більшості іноземних країн, а

також забезпечення конкурентоспроможності європейської харчової промисловості [9, 82–83]. Однак такий підхід побудови регіональної охорони географічних зазначень насамперед базується на законодавстві у сфері якості та безпеки продукції, а не у сфері інтелектуальної власності.

Для впровадження в Україні міжнародних стандартів життя та виходу на провідні позиції у світі в 2015 році Президент України ухвалив Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020» [10], згідно якою передбачено проведення реформи охорони прав інтелектуальної власності. Для реалізації завдань цієї Стратегії Кабінет Міністрів України в 2016 році ухвалив Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні [11]. Концепція визначає необхідність удосконалити національну нормативно-правову базу та гармонізувати її з нормами ЄС шляхом внесення змін до законодавства щодо: правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності з урахуванням досвіду держав ЄС; порядку розподілу прав на службові об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема й на ті, що створені за рахунок бюджетних коштів; захисту прав інтелектуальної власності; посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності.

З метою забезпечення виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Кабінет Міністрів України постановою від 25.10.2017 року № 1106 затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [12]. Заходи щодо забезпечення охорони географічних зазначень передбачені пп. 114–120, 139–155 цього Плану. Завдання передбачають виконання ст. 201–211 та додатків XXII–А, В, С і Д Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й імплементацію Регламентів ЄС

№ 110/2008, № 1151/2012 (замінює Регламент Ради (ЄС) № 510/2006) і № 251/2014 (скасовує Регламент Ради (ЄС) № 1601/91). Вказані завдання щодо вдосконалення механізмів охорони географічних зазначень Кабінет Міністрів України планує реалізувати до 31.12.2023 року.

Питанню правової охорони географічних зазначень присвячено підрозд. Із Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ст. 201–211). Так, у ст. 201 окреслено сферу застосування цього документа; ст. 202–204 — закріплено зміст географічних зазначень і обсяг їх охорони, встановлено чіткий перелік географічних зазначень, яким надається охорона та розкрито сутність механізму захисту схожих (омонімічних) назв; у ст. 205 — присвячено механізму реалізації права на використання цих об'єктів права інтелектуальної власності; у ст. 206 — висвітлено положення щодо співвідношення географічних зазначень з іншими об'єктами права інтелектуальної власності; у ст. 207 — розкрито положення захисту прав інтелектуальної власності; у ст. 208 — висвітлено тимчасові заходи охорони географічних зазначень; у ст. 209–210 — окреслено загальні правила співробітництва; ст. 211 — встановлено підстави для створення підкомітету з питань географічних зазначень.

Акцентуємо увагу на деяких положеннях Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Приміром, у ч. 3 і 4 ст. 204 зазначено, що кожному омонімічному географічному зазначенню надається охорона за умови, що вона використовується добросовісно та з належним врахуванням місцевого і традиційного використання, а також реального ризику виникнення плутанини. Таке положення, на думку Г. Андрощука та А. Афяна, відкриває дискусію щодо продовження використання кириличного варіанту багатьох назв продуктів, назви яких пов'язані з певним регіоном, проте в Україні сприймаються як видові, наприклад «шампанське», «коньяк» [13, 50].

Водночас в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС для припинення неправомірного використання найбільш уживаних в Україні захищених географічних зазначень передбачено 10-річний перехідний період, протягом якого можна вживати географічні зазначення для позначення та презентації визначених подібних продуктів, що походять з України: *Champagne, Cognac, Madera, Porto, Jerez, Calvados, Grappa, Anis-Portugues, Armagnac, Marsala, Malaga, Tokaj* та 7-річний перехідний період для географічних зазначення, які походять з України: *Parmigiano Reggiano, Roquefort, Feta* [1, 208]. Упродовж зазначеного перехідного періоду для вітчизняних виробників товарів, які в ЄС захищені географічними зазначеннями для виходу їхніх товарів на ринок ЄС необхідно здійснити обов'язкову зміну назви товару. У результаті такого ребрендингу зросте вартість товарів, яка частково компенсує витрати, пов'язані з перейменуванням назви.

З підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша держава взяла зобов'язання задекларувала захищати на своїй території географічні зазначення ЄС сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, вин, алкоголю й ароматизованих вин [1, 202]. У нормах цієї Угоди міститься чіткий перелік охоронюваних географічних зазначень на території України. Зауважимо, що встановлений перелік насамперед обмежує інтереси національного товаровиробника, позаяк із майже 3 000 європейських географічних зазначень, згадується лише про 2 географічних зазначення українських вин: «Новий Світ» та «Сонячна долина», а це навіть менше ніж зареєстровано в Державному реєстрі України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів. Адже, за даними цього реєстру, наразі в Україні зареєстровано 42 об'єкти права інтелектуальної власності як географічні зазначення [14]. Серед них найбільш відомі такі зазначення мінеральних вод: «Миргородська», «Поляна

Квасова», «Слов'яновська», «Менська Остреч», «Трускавецька»; вин ігристих: «Новий Світ», «Золота Балка», «Балаклава»; вин: «Таврія», «Меганом», «Магарач». Крім зазначених вин зі свого боку, ЄС також дозволяє Україні зберегти за собою право вживати в торгівлі певні назви, що є найменуваннями географічних областей у складі території країни, приміром: Галичина, Карпати, Таврія, Ірпінь, Чорноморський район, Люблинець, Троян, Русів, Драгово, Коса та ін.

Аналізуючи зазначений список Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Г. Андрощук та А. Афанасюк зазначають, що частка географічних зазначень цього переліку взагалі не мають в собі ознак географічного зазначення, приміром серед географічних назв, які повинні визнавати країни-члени ЄС, міститься назва «Ірпінь», проте, на їхню думку, навряд чи можна назвати будь-який товар, який би асоціювався з цим місцем [13, 50].

Попри на такий перелік географічних зазначень, положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зауважує Т. Ярошевська, не встановлює обмежень щодо їх охорони виключно у двосторонніх правовідносинах Україна — ЄС. Тож науковець пропонує доопрацювати перелік охороноздатних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету з питань географічних зазначень [15, 43; 45].

Тож, на нашу думку, задекларований список географічних зазначень не відображає реальних місць і назв України, які можуть визнаватись українськими географічними зазначеннями, а отже, приносити вітчизняним товаровиробникам прибуток від економічно-правового інституту географічних зазначень.

Зважаючи на вищевикладене, доходимо висновку, що започаткований процес гармонізації національного законодавства зі стандартами ЄС почав шлях адаптації вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності до права ЄС і положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Вказана Угода

визначає правову основу співпраці між Україною та ЄС у сфері інтелектуальної власності, що охоплює різні об'єкти права інтелектуальної власності, зокрема й географічні зазначення. Наближення українського законодавства до норм ЄС з питань охорони географічних зазначень дозволить узгодити національну систему їх охорони у процесі зов-

нішньоекономічної діяльності відповідними регламентами ЄС, що сприятиме становленню вітчизняних географічних зазначень конкурентоспроможними та їх виходу на європейський ринок. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. // *Офіційний вісник України*. № 75. 2014. Т. 1. Ст. 2125.
2. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV. // *Відомості Верховної Ради України*. № 32. 1999. Ст. 267.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. № 40–44. 2003. Ст. 356.
4. Гуменний Р. В. Проблемні питання правової охорони географічних зазначень // *Університетські наукові записки*. № 3 (31). 2009. С. 105–108.
5. Міненко М. А., Матвеев В. В. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами. // *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. № 4 (28). 2014. С. 133–137.
6. Бошицький Ю. Л. Основні проблеми правової охорони географічних зазначень в Україні // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. Вип. 39. 2008. С. 216–222.
7. Ковальчук О. О. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні та країнах Європейського Союзу: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2014. 21 с.
8. Про спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 2304.2001 р. № 149-р. // *Офіційний вісник України*. № 17. 2001. Ст. 764.
9. Капіца Ю. М. Розвиток регіональної охорони прав на найменування походження та географічні зазначення в Європейському Союзі // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 127. Ч II. 2016. С. 82–89.
10. Про Стратегію сталого розвитку «Україна — 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. // *Офіційний вісник Президента України*. № 2. 2015. Ст. 154.
11. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р. // *Офіційний вісник України*. № 44. 2016. Ст. 1625.
12. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постанова Кабінет Міністрів України від 25.11.2017 р. № 1106. // *Офіційний вісник України*. № 24. 2018. Ст. 852.
13. Андрущук Г., Афан А. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 6. 2014. С. 48–59.
14. *Відомості Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфіко-*

ваних зазначень походження товарів (КЗПТ). URL: http://www.uipv.org/ua/kzpt_Uk (дата звернення: 10.05.2018).

15. Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 1. 2017. С. 42–46.

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27.06.2014 r. [in] Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 75. T. 1. 2014. St. 2125.

2. Pro okhoronu prav na zaznachennia pokhodzhennia tovariv: Zakon Ukrainy vid 16.06.1999 r. № 752-XIV. [in] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 32. 1999. St. 267.

3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. [in] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 40–44. 2003. St. 356.

4. Humennyi R. V. Problemni pytannia pravovoi okhorony heohrafichnykh zaznachen. [in] Universytetski naukovy zapysky. № 3 (31). 2009. S. 105–108.

5. Minenko M. A., Matvieiev V. V. Problema vykorystannia heohrafichnykh zaznachen ta naimenuvan ukrainskymy vynorobamy. [in] Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky). № 4 (28). 2014. S. 133–137.

6. Boshytskyi Yu. L. Osnovni problemy pravovoi okhorony heohrafichnykh zaznachen v Ukraini. [in] Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. prats. Vyp. 39. 2008. S. 216–222.

7. Kovalchuk O. O. Pravo intelektualnoi vlasnosti na heohrafichne zaznachennia v Ukraini ta krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: tsyvilno-pravovyi aspekt: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. K., 2014. 21 s.

8. Pro spetsialno upovnovazheni orhany dlia vyznachennia ta kontroliu osoblyvykh vlastyvostei ta inshykh kharakterystyk tovariv: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.04.2001 r. № 149-r. [in] Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 17. 2001. St. 764.

9. Kapitsa Yu. M. Rozvytok rehionalnoi okhorony prav na naimenuvannia pokhodzhennia ta heohrafichni zaznachennia v Yevropeiskomu Soiuzi. [in] Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vyp. 127. Ch II. 2016. S. 82–89.

10. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 r. № 5/2015. [in] Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy. № 2. 2015. St. 154.

11. Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannia derzhavnoi systemy pravovoi okhorony intelektualnoi vlasnosti v Ukraini: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2016 r. № 402-r. [in] Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 44. 2016. St. 1625.

12. Pro vykonannia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Postanova Kabinet Ministriv Ukrainy vid 25.10.2017 r. № 1106. [in] Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 24. 2018. St. 852.

13. Androshchuk H., Afian A. Uhoda pro asotsiatsiiu z YeS: naslidky dlia instytutu heohrafichnykh zaznachen v Ukraini [in] Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. № 6. 2014. S. 48–59.

14. Vidomosti Derzhavnogo reiestru Ukrainy nazv mistv pokhodzhennia ta heohrafichnykh zaznachen pokhodzhennia tovariv i prav na vykorystannia zareiestrovanykh kvalifikovanykh zaznachen pokhodzhennia tovariv (KZPT).

URL: http://www.uipv.org/ua/kzpt_Uk (data zvernennia: 10.05.2018).

15. Yaroshevska T. V. Shliakhy vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy u sferi okhorony prav na heohrafichni zaznachennia do yevropeiskykh standartiv ta Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS [in] Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii. № 1. T. 1. 2017. S. 42–46.

Надійшла до редакції 22.05.2018 р.

Криволапчук В., Филь С. Правовая охрана географических указаний в контексте Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. В статье исследованы вопросы гармонизации законодательства Украины к нормам ЕС в сфере охраны географических указаний. Рассмотрены правовое регулирование охраны географических указаний в Украине и ЕС. Акцентировано внимание на различиях норм как отечественного законодательства в сфере охраны географических указаний, так и между законодательством Украины и международными стандартами в указанной сфере. Охарактеризованы положения подразделения 3 главы 9 Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС, регулирующих институт географических указаний. Освещены проблемные вопросы приведения охраны географических указаний в Украине в соответствие с нормами Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС.

Ключевые слова: географические указания, Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС, правовая охрана

Kryvolapchuk V., Fyl S. Legal protection of geographical indications in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The article deals with the issue of harmonization of Ukrainian legislation with EU norms in the field of protection of geographical indications. The legal regulation of the protection of geographical indications in Ukraine and the EU is considered. The attention is drawn to divergences in the norms of domestic legislation in the field of the protection of geographical indications related to the discrepancy of the conceptual apparatus and the ambiguity of the definition of the subjects of IPR in geographical indications. It is noted that in order to establish a unified conceptual device for geographical indications in Ukraine, the legislator should consolidate the definition of «geographical indications» in the norms of the Central Committee of Ukraine and replace the term «indication of the origin of goods» and its derivatives with «geographical indication» in the Law of Ukraine «On the protection of rights to indication of the origin of goods» and by-laws, which establish the procedure for acquiring rights to the specified object. Dispositions of Articles 201–211 of the Association Agreement between Ukraine and the EU in the field of the protection of geographical indications are analyzed and it is established that the norms of the Agreement determine the wider content of the geographical indications and their scope of legal protection; expand the list of geographical indications; reveal the essence of the mechanism of protection of similar (homonymous) names; define a clear procedure for the correlation of geographical indications with trademarks; provide for the creation of a subcommittee on geographical indications from representatives of the EU and Ukraine. The issues of bringing the protection of geographical indications in Ukraine in compliance with the norms of the Association Agreement between Ukraine and the EU are highlighted.

Keywords: geographical indications, Association Agreement between Ukraine and the EU, legal protection

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПАТЕНТНОГО ПРАВА У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Олена Бахарева,

*науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності
НАПрН України*

У статті здійснений огляд законодавства України, що застосовується при призначенні і проведенні судової експертизи об'єктів промислової власності, зокрема, промислових зразків, винаходів та корисних моделей. Під час написання статті були розглянуті та проаналізовані низка нормативно-правових актів, норми яких роз'яснюють процедуру здійснення всіх необхідних дій під час призначення і проведення судової експертизи, починаючи з органів досудового слідства та закінчуючи висновком судового експерта.

Ключові слова: судова експертиза, право інтелектуальної власності, об'єкти патентного права, промисловий зразок, винахід корисна модель

Для початку пропонуємо читачам короткий огляд законодавства України, що регулює питання призначення та проведення судової експертизи таких об'єктів промислової власності, як промисловий зразок, винахід і корисна модель, які охороняються патентом України в господарському процесі. Метою моєї публікації є надання читачам зручного доступу до впорядкованої інформації через стисле викладення нормативно-правових норм, що значно спрощує можливість сприйняття процедури призначення та проведення експертизи.

Отже, законодавство України про судову експертизу складається з Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, Науково-мето-

дичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, інших законодавчих актів, зокрема й міжнародних договорів і угод про взаємну правову допомогу та співпрацю, що регулюють правовідносини у сфері судово-експертної діяльності. Питання практики призначення судової експертизи викладені в Постанові Пленуму Вищого Господарського України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» від 23.03.2012 р. № 4 та Постанові Пленуму Вищого Господарського України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. № 5.

Під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання

певного експертного завдання експерти застосовують відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні й галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР і державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічну, довідкову літературу, програмні продукти тощо [1].

Спочатку зупинимось власне на понятті судової експертизи. Отже, судова експертиза — це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки й техніки.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (надалі — Інструкція) визначає види експертиз. Так відповідно до п. 1.2.5 Інструкції одним з основних видів експертизи є експертиза у сфері інтелектуальної власності: літературних і художніх творів; фонограм, відеограм, програм (передач) організації мовлення; **винаходів та корисних моделей; промислових зразків**; сортів рослин і порід тварин; комерційних (фірмових) найменувань, торговельних марок (знаків для товарів та послуг), географічних зазначень; топографій інтегральних мікросхем; комерційної таємниці (ноу-хау) й раціоналіза-

торських пропозицій; економічна у сфері інтелектуальної власності.

Підставою для проведення експертиз відповідно до чинного законодавства, як зазначено в п. 1.8 Інструкції, є процесуальний документ (постанова, ухвала) про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), у якому обов'язково зазначаються реквізити, перелік питань, поставлених експерту, а також об'єкти, що підлягають дослідженню.

Строк проведення експертизи встановлює керівник експертної установи (або заступник керівника чи керівник структурного підрозділу) залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців. Щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів і вирішуваних питань та простих за характером досліджень строк проведення експертизи становить 10 календарних днів. Залежно від складності для проведення експертизи може бути встановлений строк понад 90 днів.

Відповідно до пп. 3.1–3.3 Інструкції експертиза проводиться після подання органом (особою), що її призначив(ла) (залучив(ла) експерта), матеріалів, оформлених згідно з вимогами процесуального законодавства та названої Інструкції. У документі про призначення експертизи (залучення експерта) перераховуються всі об'єкти, що передаються на експертне дослідження, із зазначенням точного найменування, кількості, міри ваги, інші відмітні індивідуальні ознаки.

Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може(уть) бути пошкоджений(і) або знищений(і), в документі про призначення експертизи (залучення експерта) має міститися дозвіл на пошкодження чи знищення таких об'єктів.

Висновок експерта відповідно до п. 4.14 Інструкції складається з обов'язковим зазначенням реквізитів (найменування документа, дати та номера складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна,

комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та містити три частини: вступну (вступ), дослідницьку (Ддслідження) та заключну (висновки).

Відповідно до п. 4.17 Інструкції висновки експерта (експертів) оформлюється на бланку експертної установи і підписується експертом (експертами), що проводив(ли) дослідження. Підписи в заключній частині засвідчуються відбитком печатки експертної установи на кожній сторінці тексту заключних висновків. Якщо до висновку експерта додаються фототаблиці, креслення, схеми, діаграми тощо, вони також підписуються експертом (експертами); підписи засвідчуються відбитком печатки експертної установи.

Якщо експерт не є працівником державної спеціалізованої установи та працює на професійній основі самостійно, він засвідчує наданий ним висновок своїм підписом і печаткою із зазначенням реєстраційного номера облікової картки платника податків (ідентифікаційного номера) чи серії та номера паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків).

Коротко розглянувши приписи Інструкції, варто більш детально зупинитися на нормах Господарського процесуального кодексу України.

Господарський процесуальний кодекс України визначає склад учасників судового процесу, процедуру призначення та проведення експертизи судом, і вимоги до висновку експерта.

Відповідно до ч. 1 ст. 62 ГПК України експерт є учасником судового процесу. Згідно зі ст. 69 ГПК України експертом може бути особа, що володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи та може призначатися судом або залучатися учасником справи. Експерт зобов'язаний надати обґрунтований і об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому питання.

Експерт має право ознайомлюватися з матеріалами справи; заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів і зразків, якщо експертиза призначена судом; викладати у висновку експертизи виявлені під час її проведення факти, що мають значення для справи та з приводу яких йому не були поставлені питання; бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предмета й об'єктів дослідження; для цілей проведення експертизи заявляти клопотання про опитування учасників справи та свідків; користуватися іншими правами, що надані Законом України «Про судову експертизу». Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи та викликом до суду. Призначений судом експерт може відмовитися від надання висновку, якщо надані на його запит матеріали недостатні для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову повинна бути вмотивованою. Висновок експерта встановлює наявність або відсутність обставин (фактів) і є доказом у справі [2].

Відповідно до ст. 98 ГПК України, висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені в результаті них висновки й обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань. Предметом висновку експерта не можуть бути питання права. Висновок експерта може бути наданий на замовлення учасника справи чи на підставі ухвали суду про призначення експертизи. Висновок експерта викладається в письмовій формі та приєднується до справи. Суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи викликати експерта для надання усних пояснень щодо його висновку.

У висновку експерта має бути зазначено: коли, де, ким (прізвище, ім'я, по батькові, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питання, що були поставлені експертіві, які матеріали експерт використав. Інші вимоги до висновку експерта можуть бути встановлені законодавством. У висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений (обізнаний) про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом — також про відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Якщо експерт під час підготовки висновку встановить обставини, що мають значення для справи, з приводу яких йому не були поставлені питання, він має право включити до висновку свої міркування про ці обставини [2].

Експертиза призначається судом за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи. Експертиза призначається за сукупності таких умов: для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо; жодною стороною не наданий висновок експерта з цих питань або висновки експертів, надані сторонами, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності, або за клопотанням учасника справи, мотивованим неможливістю надати експертний висновок у строки, встановлені для подання доказів, з причин, визнаних судом поважними, зокрема через неможливість отримання необхідних для проведення експертизи матеріалів. У разі необхідності суд може призначити декілька експертиз, додаткову чи повторну експертизу. При призначенні експертизи судом експерта чи експертну установу сторони обирають за взаєм-

ною згодою, а якщо такої згоди не досягнуто у встановлений судом строк, експерта чи експертну установу визначає суд. З огляду на обставини справи, суд має право визначити експерта чи експертну установу самостійно. У разі необхідності може бути призначено декілька експертів для підготовки одного висновку (комісійна чи комплексна експертиза). Питання, з яких має бути проведена експертиза, що призначається судом, визначаються судом. Учасники справи мають право запропонувати суду питання, роз'яснення яких, на їхню думку, потребує висновку експерта. У разі відхилення чи зміни питань, запропонованих учасниками справи, суд зобов'язаний мотивувати таке відхилення або зміну. Питання, що ставляться експертіві та його висновок з них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта. Призначений судом експерт невідкладно повинен повідомити суд про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів [2].

Відповідно до ст. 100 ГПК України про призначення експертизи суд постановляє ухвалу, в якій зазначає підстави проведення експертизи, питання, з яких експерт має надати суду висновок, особу (осіб), якій доручено проведення експертизи, перелік матеріалів, що надаються для дослідження, та інші дані, які мають значення для проведення експертизи. Якщо суд доручає проведення експертизи кільком експертам або експертним установам, суд в ухвалі призначає провідного експерта чи експертну установу. Ухвала про призначення експертизи направляється особам, яким доручено проведення експертизи, та учасникам справи. Об'єкти й матеріали, що підлягають дослідженню, направляються особі, якій доручено проведення експертизи (провідному експерту чи експертній установі). У разі необхідності суд може заслухати експерта щодо формулювання питання, яке потребує з'ясування, та за

його клопотанням дати відповідні роз'яснення щодо поставлених питань. Суд повідомляє учасників справи про вчинення зазначених дій, проте їх неявка не перешкоджає вчиненню цих дій. В ухвалі про призначення експертизи суд попереджає експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. У разі виникнення сумніву щодо змісту й обсягу доручення призначений судом експерт невідкладно подає суду клопотання щодо його уточнення чи повідомляє суд про неможливість проведення ним експертизи за поставленими питаннями [2].

Учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. Порядок проведення експертизи та складення висновків експерта за результатами проведеної експертизи визначається відповідно до чинного законодавства України про проведення судових експертиз. Висновок експерта, складений за результатами експертизи, під час якої був повністю або частково знищений об'єкт експертизи або змінено його властивості, до розгляду судом не приймається, крім випадків, коли особа, що його подає, доведе можливість проведення додаткової та повторної експертизи з питань, досліджених у висновку експерта. У висновку експерта зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду та що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права та обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду. За заявою учасника справи про наявність підстав для відводу експерта, який підготував висновок на замовлення іншої особи, такий висновок судом до розгляду не приймається, якщо суд визнає наявність таких підстав [2].

Відповідно до ст. 102 ГПК України матеріали, необхідні для проведення експертизи, експертів надає суд, якщо експертиза призначена судом, або учасник справи, якщо експертиза проводиться за його замовленням. При призначенні експертизи суд, зважаючи на думку учасників справи, визначає, які саме матеріали необхідні для проведення експертизи. Суд може також заслухати призначених судом експертів з цього питання. Копії матеріалів, надаваних експерту, можуть залишатись у матеріалах справи. Експерт не має права з власної ініціативи збирати матеріали для проведення експертизи, розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, чи повідомляти будь-кому, крім суду й учасника справи, на замовлення якого проводилася експертиза, про її результати. Призначений судом експерт не має права спілкуватися з учасниками судового процесу поза межами судового засідання. При визначенні матеріалів, які надаються експерту чи експертній установі, суд у необхідних випадках вирішує питання про витребування відповідних матеріалів за правилами, передбаченими Господарським процесуальним кодексом України для витребування доказів. У разі ухилення учасника справи від подання суду на його вимогу необхідних для проведення експертизи матеріалів, документів або від іншої часті в експертизі, що перешкоджає її проведенню, суд залежно від того, яка особа ухиляється, а також яке ця експертиза має значення, може визнати встановленою обставину, для з'ясування котрої експертиза була призначена, або відмовити в її визнанні. У разі скасування судом ухвали про призначення експертизи призначений судом експерт зобов'язаний негайно повернути суду матеріали й інші документи, що використовувалися для проведення експертизи [2].

Відповідно до ст. 103 ГПК України експертиза проводиться в судовому

засіданні чи поза межами суду, якщо це потрібно у зв'язку з характером досліджень або якщо об'єкт досліджень неможливо доставити до суду, або якщо експертиза проводиться на замовлення учасника справи. У разі якщо суд призначив проведення експертизи експертній установі, керівник такої установи доручає проведення експертизи одному чи декільком експертам. Ці експерти надають висновки від свого імені та несуть за нього особисту відповідальність. Експерт повинен забезпечити збереження об'єкта експертизи [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 104 ГПК України висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили й оцінюється судом разом з іншими доказами за правилами, встановленими ст. 86 ГПК України. Відхилення судом висновку експерта має бути мотивоване в судовому рішенні.

У випадках призначення експертизи суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі на час проведення експертизи. Ухвала суду першої інстанції про призначення експертизи може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Суд апеляційної інстанції при підготовці розгляду справи до апеляційного розгляду за клопотанням сторін та інших учасників справи вирішує питання про призначення експертизи [2].

Розглянувши низку статей Господарського процесуального кодексу України, можна зазначити таке. Кодекс визначає склад учасників судового процесу, процедуру призначення та проведення експертизи судом, вимоги до висновку експерта. Встановлює права й обов'язки експерта. Зазначає підстави проведення експертизи та перелік питань, що ставляться на розгляд експерту. Передбачає можливість оскарження ухвали про призначення експертизи.

Тепер варто коротко зупинитися на Науково-методичних рекомендаціях з

питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень (надалі — Рекомендації). Частина 5 Рекомендацій присвячена **експертизі об'єктів інтелектуальної власності**. Цей документ вже наближає нас до питань призначення та проведення експертизи саме об'єктів інтелектуальної власності.

Відповідно до п. 5.1 Рекомендацій основним завданням експертизи об'єктів інтелектуальної власності є визначення властивостей цих об'єктів, до яких належать об'єкти промислової власності, об'єкти авторського права та суміжних прав.

При дослідженні об'єктів промислової власності вирішуються питання щодо властивостей цих об'єктів: знаків для товарів і послуг (торговельних марок); комерційних найменувань; географічних зазначень походження товару; **промислових зразків; винаходів і корисних моделей**; комерційної таємниці та ноу-хау; раціоналізаторських пропозицій; топографії інтегральних мікросхем; сортів рослин; порід тварин тощо [3].

У Рекомендаціях наведено орієнтовний перелік вирішуваних питань. Перед експертом під час складання висновку можуть бути поставлені, наприклад, такі питання:

- Які ознаки **промислового зразка** є суттєвими?
- Чи відповідає промисловий зразок за патентом України (номер) умові патентоздатності «новизна» відповідно до матеріалів справи?
- Чи використано у виробі (назва) всю сукупність суттєвих ознак промислового зразка за патентом України (номер)?
- Чи відповідає **винахід** за патентом (номер) умові патентоздатності «винахідницький рівень» відповідно до матеріалів справи?
- Чи відповідає винахід (корисна модель) за патентом (номер) умові патентоздатності «новизна» відповідно до матеріалів справи?

• Чи відповідає винахід (корисна модель) за патентом (номер) умові патентоздатності «промислова придатність» відповідно до матеріалів заявки?

• Чи використовується у продукті (назва) кожна ознака винаходу (корисної моделі), що включена до незалежного пункту формули за патентом (номер), або ознака, еквівалентна їй?

• Чи використовується у процесі (назва процесу) кожна ознака винаходу (корисної моделі), що включена до незалежного пункту формули за патентом (номер), або ознака, еквівалентна їй? [3].

Як бачимо, Рекомендації містять перелік питань, які можуть бути поставлені перед експертом під час проведення експертизи об'єктів промислової власності.

Ще один документ, якому потрібно приділити увагу — це постанова Пленуму Вищого Господарського України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 № 5 (надалі — Постанова № 5). Отже, у Постанові № 5 зазначається, що судова експертиза має призначатися тільки для встановлення фактичних даних, належних до предмета доказування у справі, та не може стосуватися тлумачення й застосування правових норм. Господарські суди не повинні порушувати перед судовим експертом питання суто правового характеру, які має вирішувати суд. Важливим є дотримання господарськими судами норм чинного законодавства щодо порядку призначення та проведення судових експертиз. З метою правильного й однакового застосування господарськими судами норм чинного законодавства у вирішенні питань призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності Пленум Вищого господарського суду України надав свої роз'яснення.

По-перше, суд означив загальні питання призначення судової експертизи у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності, роз'яснивши, якими нормативно-правовими документами потрібно керуватися господарським судам у вирішенні питань призначення судової експертизи.

По-друге, надав перелік питань, які мають бути поставлені перед судовим експертом під час проведення судової експертизи, окремо:

- у справах зі спорів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав;
- у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на торговельні марки;
- у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на комерційне найменування;
- у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на промисловий зразок;
- у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на винахід або корисну модель [4].

Зупинимось на питаннях експертизи у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності на промисловий зразок, винахід або корисну модель.

При вирішенні спорів про охорону права інтелектуальної власності на промисловий зразок господарським судам необхідно брати до уваги таке. Згідно з ч. 6 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промисловий зразок» обсяг правової охорони, що надається промислово-му зразку, визначається сукупністю суттєвих ознак такого зразка, представлених на зображенні (зображеннях) виробу, внесеному до Державного реєстру патентів України на промислові зразки (надалі — Реєстр) і засвідчується патентом з наведеного в ньому копією внесеного до Реєстру зображення виробу; тлумачення ознак промислового зразка повинно здійснюватися в межах

його опису. Згаданий опис промислового зразка є документом, який складається заявником та не публікується. Правилами розгляду заявки на промисловий зразок не передбачено при проведенні експертизи заявки обов'язкового приведення переліку суттєвих ознак, зазначених заявником у такому описі, у відповідність із зображенням виробу, що міститься в матеріалах заявки. Отже, лише опис промислового зразка не може вважатися джерелом визначення суттєвих ознак такого зразка й обсягу правової охорони промислового зразка, на який видано патент. Отже, на час подання позову, пов'язаного із захистом права власності на промисловий зразок, не існує правостановлювального документа, що містив би в словесній формі перелік суттєвих ознак промислового зразка, на який видано патент. І вирішення питань, пов'язаних з визначенням сукупності суттєвих ознак промислового зразка, представлених на зображенні виробу, внесеному до Реєстру, потребує спеціальних знань, а отже, призначення судової експертизи [4].

Крім того, перед судовим експертом можуть бути поставлені питання, зокрема, про: наявність новизни промислового зразка на дату подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, на дату пріоритету (у порівнянні із протиставленим промисловим зразком); виготовлення конкретного виробу з використанням усіх суттєвих ознак промислового зразка; наявність у складі зображення виробу, внесеного до Реєстру, інших охоронюваних об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, комерційних найменувань, географічних зазначень походження товарів, творів образотворчого мистецтва тощо) [4].

У вирішенні спорів про захист права інтелектуальної власності на винахід або корисну модель господарським судом залежно від обставин справи та суті спору лише за допомогою експертного дослідження можуть бути встановлені фактичні дані про: наявність но-

визни винаходу чи корисної моделі на дату подання заявки на видачу патенту або, якщо заявлено пріоритет, на дату пріоритету (в порівнянні з протиставленим винаходом (корисною моделлю) або відомим технічним рішенням); наявність у винаходу винахідницького рівня, тобто чи не впливає він явно з рівня техніки (не є очевидним для фахівця); відповідність корисної моделі критерію патентоздатності «промислова придатність»; наявність у формулі запатентованого винаходу (корисної моделі) всіх ознак, які були у поданій заявці. Якщо в процесі вирішення спору між сторонами виникнуть розбіжності стосовно можливого виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), господарський суд залежно від обставин справи має запропонувати судовому експерту роз'яснити питання, чи використано при виготовленні цього продукту кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу (корисної моделі), або ознаку, еквівалентну їй. Якщо в процесі вирішення спору між сторонами виникнуть розбіжності щодо процесу (способу) виготовлення продукту, господарський суд залежно від обставин справи може запропонувати судовому експерту роз'яснити питання про таке: чи використано у процесі виготовлення продукту кожну ознаку, включену до незалежного пункту формули винаходу, або ознаку, еквівалентну їй; чи є новим продукт, виготовлений із застосуванням запатентованого процесу (способу).

Висновки. Тож здійснивши короткий огляд законодавства України, що регулює питання призначення та проведення судової експертизи можемо дійти таких висновків.

Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні та фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

використання досягнень науки й техніки.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень визначає види експертиз, встановлює підстави і строки проведення експертизи, визначає вимоги до висновку експерта.

Господарський процесуальний кодекс України визначає склад учасників судового процесу, процедуру призначення та проведення експертизи судом. Встановлює права та обов'язки експерта, а також вимоги до висновку експерта. Зазначає підстави проведення експертизи та перелік питань, які ставляться на розгляд експерту. Передбачає можливість оскарження ухвали про призначення експертизи.

Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень містять ч. 5, яка присвячена ек-

спертизі об'єктів інтелектуальної власності та встановлює перелік питань, що можуть бути поставлені перед експертом під час проведення експертизи об'єктів промислової власності.

У постанові Пленуму Вищого Господарського України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 № 5 означені загальні питання призначення судової експертизи у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності, роз'яснено, якими нормативно-правовими документами потребує керуватися господарським судам у вирішенні питань призначення судової експертизи, а також наданий перелік питань, що мають бути поставлені перед судовим експертом під час проведення судової експертизи. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5).
 2. Господарський процесуальний кодекс України // від 06.11.1991 р. ВВР, 1992, № 6, Ст. 56.
 3. Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: постанова Пленуму Вищого Господарського України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 № 5. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/pages/109>.
1. Instruktiiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen, zatv. nakazom Ministerstva yustytysii Ukrainyvid 08.10.1998 r. № 53/5. (u redaktsii nakazu Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 26.12.2012 r. № 1950/5).
 2. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy // VVR, 1992, № 6, St. 56 vid 06/11/1991 r.
 3. Naukovo-metodychnykh rekomendatsii z pytan pidhotovky ta pryznachennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhe: postanova Plenumu Vyshchoho Hospodarskoho Ukrainy «Pro deiaki pytannia praktyky pryznachennia sudovykh ekspertyz u spravakh zi sporiv, poviazanykh iz zakhystom prava intelektualnoi vlasnosti» vid 23.03.2012 r. № 5. URL: <http://www.arbitr.gov.ua/pages/109>.

Надійшла до редакції 16.05.2018 р.

Бахарева Е. Правовое регулирование назначения и проведения судебной экспертизы о нарушении прав на объекты патентного права в хозяйственном процессе. В статье осуществлен обзор законодательства Украины, применяемого при назначении и проведении судебной экспертизы объектов промышленной собственности, в частности промышленных образцов, изобретений и полезных моделей. При написании статьи были рассмотрены и проанализированы ряд нормативно-правовых актов, нормы которых разъясняют процедуру осуществления всех необходимых действий при назначении и проведении судебной экспертизы, начиная с органов досудебного следствия и заканчивая выводом судебного эксперта.

Ключевые слова: судебная экспертиза, право интеллектуальной собственности, объекты патентного права, промышленный образец, изобретение, полезная модель

Bahareva O. Legal regulation of appointment and conduct of judicial expertise on violation of rights to objects of patent law in the economic process. The article reviews the legislation of Ukraine used in the appointment and conduct of forensic examination of industrial property objects, in particular industrial designs, inventions and utility models. While writing the article, a number of normative legal acts were reviewed and analyzed, the norms of which clarify the procedure for carrying out all necessary actions in the appointment and conduct of forensic examination, beginning with the pre-trial investigation bodies and ending with the conclusion of the forensic expert.

Keywords: forensic examination, intellectual property law, objects of patent law, industrial model, invention, utility model

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ З ПОЗИЦІЇ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗРІЗ РОЗВИТКУ

Олександр Бутнік-Сіверський,
головний науковий співробітник економіко-правового
відділу НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
доктор економічних наук, професор, академік АН
України та академік УАН

Узагальнюються теоретичні питання формування національної безпеки України з позиції загальних наукових підходів, економічної безпеки, інноваційної безпеки й інтелектуальної безпеки. Обґрунтовуються теоретичні та методологічні аспекти формування національної безпеки, що повинна спиратися на інноваційно-інтелектуальну сферу діяльності та розвивати теорію побудови й функціонування системи національної безпеки з огляду прав інтелектуальної власності як складової загальної наукової теорії та методології національної безпеки України. Такий підхід концептуально відмінний від самостійної теорії інтелектуальної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, економічна безпека, інтелектуальна безпека, принципи формування, права інтелектуальної власності

Постановка проблеми. Національній безпеці як предмету дослідження відведено належне місце в наукових дослідженнях багатьох науковців. Так, І. Ревак зауважує [1], що, аналізуючи складові елементи національної безпеки практично всі дослідники виділяють класичні її підвиди: політичну, економічну, воєнну, екологічну, гуманітарну, демографічну, інформаційну [2, 12]; економічну, політичну, соціальну, воєнну, екологічну, епідемічну, технологічну, інформаційну [3, 55–56]; економічну, демографічну, екологічну, продовольчу, військову, ресурсну, прісноводну, енергетичну, цінову, фінансово-грошову, політичну, соціальну, кримінальну, медичну, інформаційну, науково-інтелектуальну [4]. Лише деякі автори акцентують увагу на одній з найважливіших, на думку І. Ревак, складовій — *інтелектуальній* [5, 156; 6]. Виділення підвиду «інтелектуальна

безпека» в самостійний напрям дослідження домінує в публікаціях науковців, що, на наш погляд, звужує та спрощує проблему, обмежуючи її перспективу та поле наукового пошуку до суто технократичного, зводячи лише до захисту прав інтелектуальної власності на підприємстві чи в регіоні.

Так, щодо інтелектуальної безпеки, І. Ревак справедливо зазначає [1], що безперечно, інтелектуальна безпека, з одного боку, здатна надто швидко підвищити рівень забезпечення екосистейту (наука, яка вивчає теоретико-методологічні засади забезпечення економічної безпеки держави) через впровадження винаходів, застосування новітніх технологій тощо, а з другого, — надто витратна для держави, що утримує значну кількість спеціалістів, які після одержання дипломів можуть залишити рідні терени та працювати на економіку інших країн.

Національна безпека з діалектичного погляду у класичному підході спирається на відповідну наукову теорію та методологію. На нашу думку, національна безпека України не може обмежуватися питаннями, що охоплює інтелектуальна безпека, а в цьому напрямі має спиратися на інноваційно-інтелектуальну сферу діяльності та розвивати теорію побудови і принципи функціонування системи національної безпеки з позицій прав інтелектуальної власності як складової загальної наукової теорії та методології національної безпеки України. У цьому сенсі такий підхід концептуально відмінний від самостійно відокремленої теорії інтелектуальної безпеки, що сьогодні актуалізується. **Метою цього дослідження** стало обґрунтування теоретичних і методологічних принципів формування національної безпеки України з позицій прав інтелектуальної власності з урахуванням узагальнення наукових поглядів і підходів до розв'язання зазначеної проблеми.

Саме побудова та функціонування системи національної безпеки України з позицій прав інтелектуальної власності відтворює інноваційно-інтелектуальну сферу діяльності в системі національної безпеки України, що, на нашу думку, поглиблює наукові дослідження та підвищує роль системи національної безпеки в галузі суспільних інтересів.

Теорія побудови та функціонування системи національної безпеки з позицій прав інтелектуальної власності ще перебуває на стадії становлення та пошуку; низка ряд проблемних питань розглядаються фрагментарно, їх зводять до юридичних проблем, до правової охорони та захисту майнових прав інтелектуальної власності, а деякі питання опинились у полі постійних наукових дискусій, адже ще не сформовано цілісний науковий підхід до розв'язання зазначеної проблеми.

Аналіз досліджень і публікацій, присвячених проблемі. Теорія та методологія національної безпеки інтенсивно розвивається за різними напрямками, зокрема такими: національні інтереси та стратегічні перспективи; фундаментальні засади державної незалежності; формування системи національної безпеки України, її глобальний вимір і еволюція загроз; трансформації військової політики в контексті нової парадигми безпеки ХХІ ст.; політика національної безпеки в гуманітарній сфері та її забезпечення; формування української національної ідентичності; людський розвиток в Україні та регіональний вимір її розвитку [7]; економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій і антикризового регулювання [8] та ін.

Теоретичні, методологічні та практичні питання національної безпеки опинились у полі досліджень багатьох науковців, таких як Г. Андрощук, В. Білоус, О. Власюк, В. Горбулін, О. Данильчак, О. Дьобань, А. Жарінова, А. Качинський, С. Мосов, В. Мунтян, Н. Нижник, М. Панов, Г. Ситник та ін. Проблеми забезпечення економічної безпеки та її структури як самостійний напрям досліджень розглядають такі науковці, як І. Бінько, В. Геєць, М. Єрмошенко, М. Кизим, О. Пабат, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пирожков, О. Резнік, Т. Сак, В. Шлемко та ін.

Звернемо увагу на те, що в історичному зрізі в українській науковій літературі поняття «економічна безпека» вперше вжито в 1994 р. Г. Пастернак-Таранушенко. На його думку, *економічна безпека* — складова національної безпеки. Це наймолодша з наук про безпеку держави, що зародилася на підґрунті необхідності забезпечення державності з використанням відповідних заходів і засобів, які покликані надати стабільність стану держави, попри економічний тиск, який чиниться ззовні чи зсередени [4, 23]. Здійснюючи порівняльний аналіз визначень сутності економічної безпеки

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

України, О. Резнік дійшов висновку, що «економічна безпека держави — це основна складова національної безпеки, яка сприяє захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки, основним критерієм якої є здатність економіки країни стримувати внутрішні та зовнішні загрози» [9, 233]. Також, О. Резнік акцентує увагу на тому, що при розгляді основних структурних складових елементів економічної безпеки В. Геєць, М. Кизим та інші дослідники до них відносять енергетичну, фінансову, соціальну, інноваційно-технологічну, продовольчу, зовнішньоекономічну, демографічну й екологічну безпеку [9, 234]. Як бачимо, окремо виділяється **інноваційно-технологічний елемент** у структурі економічної безпеки, що став підґрунтям для появи *інноваційної безпеки* як окремого елемента, тому що, на думку О. Гордуновського, інвестиції не обов'язково спрямовують на інноваційні цілі чи в галузі з високою часткою доданої вартості. О. Гордуновський у своїй статті *інноваційну безпеку* розглядає як «досягнення стану високотехнологічного, стабільного, економічно ефективного забезпечення інноваціями економіки і соціальної сфери країни, а також створення умов для модернізації галузей виробництва, формування і реалізації політики стабільного соціально-економічного розвитку країни» [10, 24]. За справедливою оцінкою О. Пабата, «економічна безпека та зростання економіки держави безпосередньо пов'язані з розвитком інноваційної діяльності. Інновації стають найбільш значущим продуктом національної економіки та сприяють формуванню економічної безпеки держави, оскільки якісні технологічні зміни — один з ключів до гарантування економічного зростання» [11, 42]. Потрібно зазначити, що інноваційна безпека стала підґрунтям для появи *інтелектуальної безпеки*, до структури якої науковці відносять такі елементи, як інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, інтелек-

туальна власність, інформаційний ресурс, захист економічної безпеки. Інтелектуалізація економіки, справедливо зазначає О. Луцків, передбачає насамперед процес створення нової інформації — знань, які мають індивідуальний характер, а також втілення нової інформації в конкретних продуктах і процесі тиражування продукту, що містить нову інформацію, а це в результаті зумовлює розвиток конкурентоспроможних виробництв [12, 98]. Як бачимо, інтелектуальна безпека спирається на інтелектуалізацію економіки, водночас О. Луцків відносить інтелектуалізацію до процесу створення нової інформації, що, на нашу думку, обмежує сприйняття особливої природи інтелектуальної безпеки за її змістом в умовах інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності. У цьому напрямі інші науковці розглядають прикладні проблеми інтелектуальної безпеки: формування інформаційної безпеки; фінансової безпеки та фінансової стійкості банків; окремо низку питань інтелектуальної безпеки; теоретико-прикладні засади механізму забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві та ін. Предметно інтелектуальну безпеку почали розглядати з позиції економічної безпеки підприємств або регіонів [13; 14].

Сьогодні в умовах агресивних дій керівництва Російської Федерації проти держави Україна, що посягаючи на її незалежність, особливо значення набувають дослідження інтелектуальної безпеки в оборонно-промисловому комплексі України [15–17], яка має відповідні особливості щодо теорії та методології, а також це не може не впливати на розвиток теорії побудови та принципів функціонування системи національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування системи національної безпеки України лежить у полі національних інтересів держави, до яких віднесено держав-

ний суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність державного кордону, недопущення втручання у внутрішні справи України тощо. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» [18], «**національна безпека** — це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам». Як бачимо, визначення «*національна безпека*» стисло узагальнює різні напрями політичної, економічної, військової, соціально-культурної та інших сфер діяльності, що пов'яза-

ні з національними інтересами держави та захистом її суверенітету та територіальної цілісності.

Поглибленого пошуку потребують розробки теорії побудови та визначення принципів функціонування системи національної безпеки з позиції майнових прав інтелектуальної власності. Розробка такої теорії та методології перебуває ще на початковому етапі. При цьому необхідно зважати на національні інтереси та цінності й державну політику.

Сьогодні, зазначають у своїй статті С. Мосов та А. Жарінова, потрібно до сукупності різних видів національної безпеки ввести *інтелектуальну безпеку*, що зумовлено низкою причин. По-перше, інтелектуальна безпека забезпечує науковий супровід і реалізацію всіх інших видів національної безпеки. По-друге, ситуація, що сьогодні склалася в Україні, дає підстави говорити про проблему інтелектуальної безпеки як про найважливішу державну, економічну, політичну та соціальну проблему. По-третє, за своїми наслідками інтелектуальна криза може виявитися більш небезпечною, ніж, наприклад, політична або економічна чи інформаційна, а її подолання може розтягнутися на десятиріччя, а може й більше. По-четверте, багатоаспектність, складність, масштабність та глибина проблеми розвитку і збереження українського інтелекту виводить забезпечення інтелектуальної безпеки нашої країни (разом з екологічними та техногенними проблемами!) на рівень найактуальніших проблем сучасності, особливо в умовах жорсткої конкуренції в межах СОТ. Продовжуючи аналіз, зазначені автори й інші науковці акцентують увагу на тому, що в деяких зарубіжних джерелах інтелектуальна безпека розглядається як захист продуктів розумової діяльності. В інших джерелах між інтелектуальною безпекою та інтелектуальною власністю ставлять знак рівності. Ще в

ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

інших — поняття інтелектуальної безпеки охоплює не тільки захищеність продуктів розумової праці, але й раціональне використання, відтворення та підвищення якості розумової здатності людей, що визначають їхню діяльність [19, 20].

На думку С. Мосова та А. Жарінової, *інтелектуальна безпека* — це складова національної безпеки держави, в рамках якої створюється такий стан внутрішніх і зовнішніх умов діяльності будь-якого суб'єкта господарювання чи особистості, який дозволяє нейтралізувати або виключити можливість втрати об'єктів інтелектуальної власності, інформації про них та їхніх носіїв, а також витік інформації про створення, користування та зберігання об'єктів інтелектуальної власності [19]. Тобто тут стверджується, що *інтелектуальна безпека* — це складова національної безпеки держави, котру слід розглядати, вважають зазначені автори, багатопредметно. По-перше, вона має розглядатись як одна з підсистем системи національної безпеки України. По-друге, система інтелектуальної безпеки має існувати власне як система зі складною ієрархічною структурою. По-третє, система інтелектуальної безпеки має створювати та забезпечувати такий стан внутрішніх і зовнішніх умов діяльності будь-якого суб'єкта господарювання чи особистості, котрий дозволяв би нейтралізувати чи унеможливити втрати об'єктів інтелектуальної власності, інформації про них та їх носіїв, а також витік інформації про створення, користування та зберігання об'єктів інтелектуальної власності [19].

Під інтелектуальною безпекою, І. Ревак розуміє [1] стан захищеності усіх продуктів інтелектуальної праці. Це передусім продукти інтелектуальної власності, програми, патенти, технології, ліцензії, інформаційні системи тощо, або іншими словами — усе те, що забезпечує прогрес у відтворенні й захисті інтелектуального потенціалу. Безумовно, зазначає автор, успішний

захист інтелектуальної власності можливий лише за умови чітко відрегульованого та дієвого правового поля. Власник інтелектуального ресурсу не може реально контролювати та захищати свої права, оскільки вітчизняна законодавча база є надто «розмитою», що, без сумніву, зараховує інтелектуальну безпеку до категорії невід'ємної складової національної безпеки держави. Такої думки дотримується у своїй статті О. Марченко [13], який до складових інтелектуальної безпеки відносить: безпеку інтелектуальних трудових ресурсів як носіїв знань; безпеку нематеріальних активів як об'єктів права інтелектуальної власності фірми; безпеку інтелектуального капіталу як стан захищеності інвестицій фірми у знаннєві ресурси; безпеку руху знань в організації, що охоплює створення, залучення, розповсюдження (дифузії), опанування знань, перетворення, обмін, збереження, використання знань як їх об'єктивізацію у продукції та послугах фірми; кібербезпеку — захищеність інформаційно-комунікаційних технологій.

Сутність *інтелектуальної безпеки держави*, зауважують Г. Швець та В. Мальцева, найширше розкривається у правовому, інформаційно-аналітичному, організаційному, інституційному, фінансовому та соціальному аспектах [20, 103]. Утім І. Ревак вважає, що інтелектуальна складова системи національної безпеки визначається сукупністю соціокультурних, духовних, морально-психологічних, економічних, демографічних, екологічних та інших факторів, які справляють відповідний вплив на інтелект нації та кожного громадянина, формуючи певний світогляд, індивідуальну й суспільну культуру поведінки [1]. Тобто стверджується, що інтелектуальна складова системи національної безпеки визначається як чинять факторів, які здійснюють відповідний вплив на інтелект нації. І далі, зазначає автор, інтелектуальна безпека — це такий стан національної

безпеки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатний задовольняти потреби всіх суб'єктів: особи, сім'ї, суспільства та держави [1]. На нашу думку, такий підхід до проблеми інтелектуальної безпеки більше розвиває її, а тому живить більш непродуктивних дискусій.

Натомість І. Маркіна та М. Московченко вважають, що визначення інтелектуальної безпеки не є універсальним і потребує уточнення. Актуальність цього питання зумовлює доцільність формування науково-обґрунтованого теоретичного пояснення категорії «інтелектуальна безпека». Якщо розглядати сутнісний бік інтелектуальної безпеки, то варто зазначити, що це поняття містить такі елементи, як інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал, інтелектуальна власність [21], що на думку Ю. Якубівської, не є достатньо обґрунтованим [22].

Зважаючи на викладене, розглянемо з позиції автора цієї статті принципи формування національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності як на загальному рівні так і, зокрема, на рівні підприємств, що сприятиме їх дієздатності й ефективності.

Із загального огляду [23], на нашу думку, спочатку виведемо *принцип побудови національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності*. Під цим принципом ми розуміємо формування такої сучасної системи, котра має базуватися на сукупності вже наявних і спеціально створюваних органів, державних та недержавних структур, соціальних груп, суспільних об'єднань і громадських організацій, осіб, а також специфічних правових, інформаційних, політичних, економічних та інших зв'язків між ними із забезпечення національних інтересів особи за різних умов управління системою забезпечення національної безпеки через її ефективне функціонування. Функціонування системи забезпечення на-

ціональної безпеки України зумовлене сутнісними характеристиками національних інтересів і цілей України, що визначаються її регіональним статусом, історичними традиціями державотворення й толерантності.

На думку І. Маркіної та М. Московченко, котрі досліджували інтелектуальну безпеку в масштабах підприємства, забезпечення інтелектуальної безпеки підприємства — це система організаційних і правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, нейтралізацію та ліквідацію загроз інтелектуальній безпеці підприємства [21].

Відповідно до умов функціонування системи забезпечення національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності, сформуємо *структурно-функціональні принципи* цієї системи, які спираються на загальні підходи та охоплюють:

- 1) процес інноваційного забезпечення національної безпеки, що має просторові та часові обмеження;
- 2) складові системи, які мають враховувати вхідні дані динаміки змін, за якими здійснюється моніторинг взаємодії з навколишнім інноваційним середовищем, прямий і зворотній зв'язки з контрагентами ринку інновацій, що дозволяє врахувати вплив як один на одного, так і на всю систему шляхом побудови системи різних індикаторів інноваційного стану, науково-технологічної та інноваційної безпеки України;
- 3) зв'язок між елементами національної безпеки з використанням майнових прав інтелектуальної власності та зовнішнім інноваційним середовищем;
- 4) наявність суб'єктів управління національною безпекою, зокрема управління забезпечення прав інтелектуальної власності;
- 5) наявність комплексу методів управління системою національної безпеки в інтересах захисту прав інтелектуальної власності;

6) наявність засобів управління інтелектуальним потенціалом та інтелектуальним капіталом.

З позиції І. Маркиної та М. Московченко, забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві є необхідною умовою його подальшого ефективного функціонування. Це пояснюється такими причинами: високою конкуренцією серед підприємств; необхідністю постійного вдосконалення технологій і процесів на підприємстві; появою інформаційно-обчислювального та телекомунікаційного обладнання, що вимагає особливого захисту; необхідністю використання підприємствами найновітніших інформаційних технологій; неможливістю стабільної діяльності підприємства без забезпечення належного рівня інтелектуальної безпеки [21].

Отже, на наш погляд, необхідно виділити *принцип формування стратегії національної безпеки України з урахуванням інтелектуальної власності* як складний і багатоетапний процес, який поєднує формування стратегії підтримки економічної, науково-технологічної та інвестиційної безпеки держави й управління забезпечення прав інтелектуальної власності з метою її як найповнішої й успішної реалізації в контексті місії держави, підприємств та організацій в умовах невизначеності й мінливого зовнішнього середовища.

Стратегія національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності охоплює та спирається на загальні *принципи процесу стратегічного управління* економічною, науково-технологічною та інвестиційною безпекою з урахуванням створення й впровадження в господарський обіг об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ), які включають, за аналогією процесу стратегічного управління економічною безпекою на підприємстві [24], такі складові:

1) здійснення стратегічного аналізу, що передбачає виявлення наявних і прогнозування потенційних загроз економічній, науково-

техно-логічній та інвестиційній безпеці;

2) організацію стратегічного планування створення, розробки та впровадження ОПВ, що передбачає вивчення й розробку системи заходів, спрямованих на уникнення чи ліквідацію впливу інтелектуальних загроз і кризових явищ, а також аналіз результативності обраних заходів охорони прав інтелектуальної власності;

3) ресурсне забезпечення, що передбачає пошук і залучення необхідних економічних, фінансових та інтелектуальних ресурсів для втілення запланованих інвестиційно-інноваційних заходів;

4) інвестиційно-інноваційне бюджетування, що передбачає технологію бізнес-планування, обліку, контролю й аналізу фінансових, інформаційних і матеріальних потоків, а також отриманих інноваційних результатів за результатами комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності;

5) контролінг інноваційно-інтелектуальної ефективності, що передбачає моніторинг інноваційної фінансово-економічної діяльності та систематичне надання керівництву інформації необхідної для прийняття своєчасних тактичних і стратегічних управлінських рішень;

6) оперативне управління інноваційно-інтелектуальною діяльністю, що передбачає провадження визначеної політики економічної, науково-технологічної та інвестиційної безпеки;

7) управління інноваційно-інтелектуальними ризиками, що передбачає використання сукупності інструментів, методів, форм і засобів взаємодії суб'єктів управління ризиками з метою розробки та реалізації управлінських рішень, спрямованих на запобігання ризикам від інвестиційно-інноваційної діяльності, комерціалізації майнових прав інтелекту-

альної власності, зменшення та подолання наслідків їхнього впливу.

Такі принципи обґрунтовуються розумінням того, що ОПІВ набувають ознак системоутворюваних каталізаторів економічної безпеки держави, тому що безпосередньо впливають на стан не лише науково-технологічної складової, а й на інші складові — виробничі, зовнішньоекономічні, інвестиційні та оборонно-промислові, що підтверджується важливістю ознаки системоутворення як цілісних складових елементів (кількісний аспект), так і перетворення наявних систем під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (якісний аспект).

Принципи створення та впровадження в господарський обіг ОПІВ (в економічному та оборонно-промисловому середовищі) безпосередньо пов'язані зі станом економічної, науково-технологічної та інвестиційної безпеки держави, адже:

- ОПІВ як результат науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), винахідницької та творчої діяльності, стають підґрунтям інноваційної діяльності підприємств, фірм, корпорацій, підприємств і організацій оборонно-промислового комплексу України;
- використання ОПІВ за призначенням у сфері господарського обігу, забезпечують економічний, науково-технічний і соціальний ефект різних рівнів, що безпосередньо впливає на зростання національної безпеки;
- створення та впровадження ОПІВ сприяє розвитку сфери НДДКР і формуванню ринку інновацій та ОПІВ, що зумовлює взаємовплив складових науково-технологічної, інвестиційної та оборонно-промислової безпеки держави;
- формування й розвиток системи національної безпеки України унеможливує досягнення прогресу за межами створення та впровадження ОПІВ у державній, ви-

робничий і зовнішньоекономічній сфері інноваційно-інтелектуальної діяльності, зокрема в оборонно-промисловому комплексі, для чого потрібно застосовувати оціночні показники наукомісткості промислового виробництва та зовнішньої торгівлі, що певною мірою свідчать про результативність інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності й попит на результати науково-технічної та творчої діяльності. В оборонно-промисловій сфері, вважає Г. Андрощук, інтелектуальні та фінансові ресурси мають бути спрямовані на технологічне оновлення виробничої бази оборонно-промислового комплексу й удосконалення взаємодії між наукою та виробництвом [15].

Зазначене, дозволяє визначити *принцип інноваційності національної безпеки України, тобто вrostання інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності* в систему національної безпеки. Ми виходимо з того, що формування, розвиток і ефективність системи національної безпеки України безпосередньо пов'язані з *інноваційно-інтелектуальною сферою діяльності* в означеній системі. На нашу думку, інноваційно-інтелектуальна сфера діяльності не є складовою системи національної безпеки України, що звужує її результативність за призначенням, а вона органічно востає в елементи системи національної безпеки України, трансформує їх, підсилює, інтеграційно поєднується з ними за принципом дифузії інновацій з позиції майнових прав інтелектуальної власності, що характеризують якісну ознаку *інноваційності національної безпеки України*, як результат поширення, розтікання, взаємодії процесу системного та цілеспрямованого динамічного оновлення національної безпеки України. Такий *концептуальний підхід* синтезу й інтегрування інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності з системою національної безпеки України створює предумови для її дієздатності в

нових умовах розвитку за відповідними напрямами.

Концептуальний підхід синтезу й інтегрування інноваційно-інтелектуальної сфери діяльності із системою національної безпеки України, на наш погляд, на початку свого розвитку може враховувати *принципи вибору першочерговості пріоритетів напрямів дослідження*, що органічно поєднуються зі складовими забезпечення національної безпеки:

- 1) безпека інтелектуального потенціалу й інтелектуального капіталу, що забезпечує ефективну реалізацію неявних індивідуальних і колективних знань у процесі розвитку інноваційної та господарської діяльності суб'єктів різних рівнів і формувань, а також визначення сукупності заходів щодо його збереження й ефективної реалізації;
- 2) безпека нематеріальних активів у складі об'єктів права інтелектуальної власності, що враховує захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз, пов'язаних з можливістю їх втрати, несанкціонованого копіювання, використання конкурентами, плагіату та ін., а також здійснення нейтралізації внутрішніх джерел загроз і захисту від зовнішніх загроз національної безпеки;
- 3) патентування науково-технічної продукції та продукції оборонно-промислового комплексу як метод конкурентної боротьби щодо захисту нових продуктів і технологічних процесів з метою блокування (патентної експансії) дослідницьких робіт конкурентів, а також забезпечення за допомогою патентно-кон'юнктурних досліджень, методів маркетингу інформації про високотехнологічну продукцію зарубіжних виробників (конкурентна розвідка) та її систематизацію;
- 4) розгляд економіко-правових проблем розвитку та впровадження технологій подвійного призначення та нормативно-правового забез-

печення охорони права інтелектуальної власності в оборонно-промислової сфері діяльності;

- 5) формування національної суперсистеми кібербезпеки, що має забезпечити взаємодію з питань кібербезпеки державних органів, органів місцевого самоврядування, військових формувань, правоохоронних органів, наукових установ, навчальних закладів, громадських об'єднань, а також підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, що проводять діяльність у сфері електронних комунікацій, захисту інформації та/чи є власниками (розпорядниками) об'єктів критичної інформаційної інфраструктури з використанням сучасного програмного забезпечення й електронного забезпечення;
- 6) підвищення самозабезпечення в ключових технологіях цивільного та військового виробництва подвійного призначення, в системі оборонно-промислового комплексу, розвитку вищих технологічних укладів, поширення ресурсо- й енергоощадних технологій та ін.

На цій основі формується *принцип дієздатності* національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності, що водночас охоплює та спирається на подальший розвиток, має вирішальне значення для контролю за функціонуванням національної безпеки з огляду прав інтелектуальної власності (інтелектуального потенціалу й інтелектуального капіталу), що безпосередньо впливає на процвітання країни на регіональному, так і на глобальному рівнях.

Для осучаснення науково-технологічної та інноваційно-інтелектуальної політики України в напрямі формування національної безпеки України з позиції прав інтелектуальної власності за окресленими принципами, на наш погляд, можливе лише на основі налагодження горизонтальної та вертикальної

систем координації впроваджених заходів, що істотно поліпшить синергію ефектів державного регулювання у пріоритетних напрямках діяльності.

Висновки.

1. Національна безпека як науковий напрям спирається на відповідну теорію та методологію. Вона має спиратися на інноваційно-інтелектуальну сферу діяльності та розвивати теорію побудови і принципи функціонування системи національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності та розглядатись як складова загальної наукової теорії та методології національної безпеки України. Такий підхід концептуально відмінний від відокремленої самостійної теорії інтелектуальної безпеки.

2. Інноваційно-інтелектуальна сфера діяльності не є складовою системою національної безпеки України, позаяк вона органічно вростає в елементи системи національної безпеки України, трансформує їх, підсилює її, інтеграційно поєднується з ними за ознакою

інноваційності національної безпеки, що теоретично враховує принцип дифузії інновацій з позиції прав інтелектуальної власності.

3. Формування національної безпеки з позиції прав інтелектуальної власності має набувати ознак інноваційності національної безпеки України з урахуванням: принципу побудови національної безпеки на сукупності вже наявних і спеціально створюваних органів, державних та недержавних структур; принципів структурно-функціональної системи; принципу формування стратегії; принципів процесу стратегічного управління; принципів створення та впровадження в господарський обіг ОПІВ; принцип дифузії інновацій з позиції прав інтелектуальної власності; принципів добору пріоритетних напрямів дослідження; принципу дієздатності. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Ревак І. О. *Інтелектуальна безпека — невід’ємна складова інформаційної безпеки України*. URL: <http://cybersafetyunit.com/intellektualnaya-bezopasnost-neotemlemaya-sostavlyayushhaya-informatsionnoy-bezopasnosti-ukrainyi>.
2. Данілюк О. Г., Дьобань О. П., Панов М. І. *Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації*.: навч. посіб. Х.: Фоліо, 2002. 285 с.
3. Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. *Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку)*: навч. посіб./ за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. Ірпінь, 2000. 304 с.
4. Пастернак-Таранушенко Г. А. *Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія*. К.: Київський економічний інститут менеджменту. 2003. 320 с.
5. Берлач А. І., Філіпенко Т. В. *Основи економічної безпеки України: навч. посіб. Донецьк.: Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2007. 234 с.*
6. Дубровин І. Р., Дубровин Е. Р. *Интеллектуальная безопасность // МОСТ. № 57, 2004.*
URL: <http://www.proatom.ru/modules.php?file=article&name=News&sid=220>.
7. Власюк О. С. *Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. праці*. К.: НІСД, 2016. 528 с.
URL: www.niss.gov.ua/content/articles/files/Vlasuk-fin-99d56.pdf.
8. Власюк О. С. *Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання // ДННУ «Академія Фінансового Управління». 2011. С. 473.*

9. Резнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу // Форум права. 2015. № 4. С. 232–236.
URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
10. Гордуновський О. М. Сучасний стан та напрями посилення інноваційної безпеки України // Фінансовий простір. № 2 (14). 2014. С. 23–29.
URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1402/14gomsst.pdf>.
11. Пабат О. В. Інноваційна та економічна безпека держави: суть та підходи до визначення понять // Конкуренція. № 4 (39). 2010. С. 40–44.
12. Луцків Олена. Інтелектуальна складова інноваційної моделі економічного зростання // Соціогуманітарні проблеми людини. № 3. 2008. С. 97–103.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27470/12-Lutskiv.pdf?sequence=1>.
13. Марченко О. С. Інтелектуальна безпека як складова економічної безпеки суб'єктів господарювання.
URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/.../Marchenko.pdf> (2014).
14. Волощук Л. О., Некіпелова Ю. А. Інтелектуальна складова економічної безпеки підприємства. URL: <http://economics.opu.ua/files/science/ipreed/2014/43.pdf>.
15. Андросчук Геннадій. Захист результатів інтелектуальної діяльності в оборонно-промисловому комплексі України: стан та проблеми.
URL: <https://defence-ua.com.ua>
16. Андросчук Г. О. Інтелектуальна власність у наукоємних виробництвах і оборонній сфері в системі національної безпеки // Наука та наукознавство. 2014. № 4. С. 90–100. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
17. Зайківський О., Оністрат О., Лотоха Л. Інтелектуальна власність і держава // Теорія і практика інтелектуальної власності. № 4. 2014. С. 41–52.
URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2014_4/7.pdf.
18. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV редакція від 30.11.2017 р.
URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
19. Мосов С., Жарінова А. Інтелектуальна безпека України в контексті її входження до СОТ. URL: http://www.uivr.org/atachs/mosov_zharinova.doc.
20. Швець Г. О., Мальцева В. О. Теоретичні та практичні аспекти інтелектуальної безпеки держави. URL: <http://http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/15868/20.pdf?sequence=1>.
21. Маркіна І. А., Московченко М. О. Теоретико-прикладні засади механізму забезпечення інтелектуальної безпеки на підприємстві.
URL: http://dspace.puet.edu.ua/.../Маркіна%20С_Московченко_стаття.d...
22. Якубівська Ю. Є. Побудова інтелектуальної безпеки на підприємстві // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль.: Економічна думка, 2016. С. 344–346.
URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/handle/316497/14522>.
23. Ліпкан В. А. Національна безпека України: навчальний посібник. Київ: КНТ. 2008. С. 576. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8231.html>.
24. Віверченко В. В., Кальний С. В. Захист права інтелектуальної власності як основа економічної безпеки підприємства.
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
1. Revak I. O. *Intelektualna bezpeka — nevidiemna skladova informatsiinoi bezpeky Ukrainy*. URL: <http://cybersafetyunit.com/intellektualnaya-bezopasnost-neotemle-maya-sostavlyayushhaya-informatsionnoy-bezopasnosti-ukrainyi>.

2. Danilian O. H., Doban O. P., Panov M. I. *Natsionalna bezpeka Ukrainy: sutnist, struktura ta napriamky realizatsii.: navch. posib. Kharkiv: Folio., 2002. 285 s.*
3. Nyzhnyk N. R., Sytnyk H. P., Bilous V. T. *Natsionalna bezpeka Ukrainy (metodolohichni aspekty, stan i tendentsii rozvytku): navch. / posib. za zah. red. P. V. Melnyka, N. R. Nyzhnyk. Irpin, 2000. 304 s.*
4. Pasternak-Taranushenko H. A. *Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia: monohrafiia. K.: Kyivskiy ekonomichnyi instytut menedzhmentu, 2003. 320 s.*
5. Berlach A. I., Filipenko T. V. *Osnovy ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: navch. posib. Donetsk.: Donetskiy yurydychniy instytut LDUVS im. E. O. Didorenka, 2007. 234 s.*
6. Dubrovyn Y. R., Dubrovyn E. R. *Yntellektualna bezopasnost [in] MOST. № 57, 2004. URL: <http://www.proatom.ru/modules.php?file=article&name=News&sid=220>.*
7. Vlasiuk O. S. *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky: vybr. nauk. pratsi. K.: NISD, 2016. 528 s. URL: www.niss.gov.ua/content/articles/files/Vlasuk-fin-99d56.pdf.*
8. Vlasiuk O. S. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh rynkovykh transformatsii ta antykryzovoho rehuliuвання [in] DNNU «Akademiia Finansovoho Upravlinnia». 2011. S. 473.*
9. Rieznik O. M. *Porivnialnyi analiz sutnosti ekonomichnoi bezpeky Ukrainy ta krain Yevrepeiskoho Soiuzu [in] Forum prava. 2015. № 4. S. 232–236. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.*
10. Hordunovskiy O. M. *Suchasnyi stan ta napriamy posylennia innovatsiinoi bezpeky Ukrainy [in] Finansovyi prostir. № 2 (14). 2014. S. 23–29. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1402/14gomsst.pdf>.*
11. Pabat O. V. *Innovatsiina ta ekonomichna bezpekaderzhavy: sut ta pidkhody do vyznachennia poniat [in] Konkurentsii. № 4 (39). 2010. S. 40–44.*
12. Lutskiv Olena. *Intelektualna skladova innovatsiinoi modeli ekonomichnoho zrostantia [in] Sytsiohumanitarni problemy liudyny. № 3. 2008. S. 97–103. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27470/12-Lutskiv.pdf?sequence=1>.*
13. Marchenko O. S. *Intelektualna bezpeka yak skladova ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/.../Marchenko.pdf> (2014).*
14. Voloshchuk L. O., Nekipelova Yu. A. *Intelektualna skladova ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. URL: <http://economics.opu.ua/files/science/ipreed/2014/43.pdf>.*
15. Androshchuk Hennadii. *Zakhyst rezultativ intelektualnoi diialnosti v oboronno-promyslovomu kompleksi Ukrainy: stan ta problemy. URL: <https://defence-ua.com.ua>.*
16. Androshchuk H. O. *Intelektualna vlasnist u naukoiemnykh vyrobnystvakh i oboronni sferi v systemi natsionalnoi bezpeky [in] Nauka ta naukoznavstvo. 2014. № 4. S. 90–100. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?.*
17. Zaikiivskiy O., Onistrat O., Lotokha L. *Intelektualna vlasnist i derzhava [in] Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti. № 4. 2014. S.41–52. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2014_4/7.pdf.*
18. *Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 964-IV.; redaktsiia vid 30.11.2017 r. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.*
19. Mosov S., Zharinova A. *Intelektualna bezpeka Ukrainy v konteksti yii. vkhodzhennia do SOT. URL: http://www.uipv.org/atachs/mosov_zharinova.doc.*
20. Shvets H. O., Maltseva V. O. *Teoretychni ta praktychni aspekty intelektualnoi bezpeky derzhavy. URL: <http://http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/15868/20.pdf?sequence=1>.*

21. Markina I. A., Moskovchenko M. O. *Teoretyko-prykladni zasady mekhanizmu zabezpechennia intelektualnoi bezpeky na pidpryemstvi.*
URL: http://dspace.puet.edu.ua/.../Markina%2C_Moskovchenko_stattia.d...
22. Iakubivska Yu. Ye. *Pobudova intelektualnoi bezpeky na pidpryemstvi [in] Ukraina v umovakh reformuvannia pravovoi systemy : suchasni realii ta mizhnarodnyi dosvid: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Ternopil.; Ekonomichna dumka, 2016. S. 344–346.*
URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/handle/316497/14522>.
23. Lipkan V. A. *Natsionalna bezpeka Ukrainy: navchalnyi posibnyk. Kyiv.: KNT. 2008. S. 576.* URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-8231.html>.
24. Viverchenko V. V., Kalnyi S. V. *Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti yak osnova ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva.*
URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

Надійшла до редакції 17.05.2018 р.

Бутнік-Сіверський О. Принципы формирования национальной безопасности Украины с точки зрения прав интеллектуальной собственности: теоретический срез развития. Обобщаются теоретические вопросы формирования национальной безопасности Украины с позиции общих научных подходов, экономической безопасности, инновационной безопасности и интеллектуальной безопасности. Обосновываются теоретические и методологические аспекты формирования национальной безопасности, которая должна опираться на инновационно-интеллектуальную сферу деятельности и развивать теорию построения и функционирования системы национальной безопасности с точки зрения прав интеллектуальной собственности как составляющую общей научной теории и методологии национальной безопасности Украины. Такой подход концептуально отличается от самостоятельной теории интеллектуальной безопасности, поскольку формирование национальной безопасности с точки зрения прав интеллектуальной собственности приобретает признаки инновационности национальной безопасности Украины с учетом обоснования: принципа построения национальной безопасности на действующей совокупности уже существующих и специально создаваемых органов, государственных и негосударственных структур; принципов структурно-функциональной системы; принципа формирования стратегии; принципов процесса стратегического управления; принципов создания и внедрения в хозяйственный оборот объектов права интеллектуальной собственности; принципа диффузии инноваций с позиции имущественных прав интеллектуальной собственности; принципов выбора первоочередных приоритетных направлений исследования; принципа дееспособности.

Ключевые слова: национальная безопасность, экономическая безопасность, интеллектуальная безопасность, принципы формирования, права интеллектуальной собственности

Butnik-Siversky O. The principles of formation of the national security of Ukraine in view of intellectual property rights: theoretical review of development. The author summarizes the theoretical issues of the formation of national security of Ukraine from the point of common scientific approaches, economic security, innovation security and intellectual security. It is substantiated theoretical and

methodological aspects of the formation of national security, which should be based on the innovative and intellectual sphere of activity and develop the theory of the construction and functioning of the national security system in view of intellectual property rights as a component of the general scientific theory and methodology of Ukraine's national security. The innovative and intellectual sphere of activity is not an integral part of the national security system of Ukraine, as it organically grows into elements of the national security system of Ukraine, transforms them, strengthens, integratively combines with them on the basis of innovativeness of national security, theoretically takes into account the principle of diffusion of innovations from the point of intellectual property rights. This approach is conceptually different from the independent theory of intellectual security, since the formation of national security in the view of intellectual property rights acquires the features of innovativeness of the national security of Ukraine, taking into account the substantiation: the principle of formation of national security on the active complex of existing and specially created bodies, state and non-state structures; principles of the structural and functional system; the principle of strategy formation; principles of the strategic management process; principles of creation and implementation of intellectual property rights into economic circulation; the principle of diffusion of innovations in the view of intellectual property rights; principles of the selection of priority research directions; the principle of legal capacity.

Key words: national security, economic security, intellectual security, principles of formation, intellectual property rights

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ДОСЛІДНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Чередник Наталя,

*аспірантка кафедри інтелектуальної власності
юридичного факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена аналізу поняття реалізації прав інтелектуальної власності в контексті діяльності дослідницького університету як суб'єкта права інтелектуальної власності на підставі норм законодавства України та теоретичних підходів.

Ключові слова: дослідницький університет, вищі навчальні заклади, права інтелектуальної власності, реалізація права, інноваційна діяльність

Вступ. Поняття дослідницького університету було введено в наукове середовище в 1994 р. міжнародним центром Карнегі з розвитку освіти, хоча модель такого університету існувала вже давно. Поняття використовувалося для розмежування класичних вишів тих університетів, які поєднували в собі велику наукову базу, інноваційні центри, дослідницькі парки й освітню складову. Поняття дослідницького університету — це багаторівневий концепт, який містить два основних моменти: генерацію та розповсюдження знань. У цьому аспекті криється важлива відмінність дослідницького університету від класичного [1, 33–34]. Дослідницький університет стає найважливішим фактором технологічного й економічного розвитку регіону. Традиційні функції університету — підготовка спеціалістів та фундаментальні дослідження — доповнюються його активною діяльністю з передання нових технологій у промисловість та бізнес.

Зважаючи на новели Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII щодо правового регулювання дослідницьких уні-

верситетів, особливістю яких є саме створення та поширення результатів інтелектуальної діяльності, потребують подальшого дослідження питання реалізації ними прав інтелектуальної власності. Що ж таке реалізація прав інтелектуальної власності в контексті дослідницького університету з позиції теорії права?

Наукові дослідження щодо діяльності дослідницьких університетів представлені, зокрема, роботами В. Сацика, Е. Неборського, В. Гневашевої. Питанням прав інтелектуальної власності в діяльності вищих навчальних закладів, зокрема, дослідницького типу, присвячені дослідження Н. Мироненко, М. Гришкова, В. Соловйова, П. Цибульова, Ю. Осипової та ін. Питання реалізації права розкриваються в роботах О. Скакун, В. Грибанова, З. Цибуленко, С. Комарова, А. Малько. Однак аналіз поняття реалізації прав інтелектуальної власності в контексті діяльності дослідницького університету як суб'єкта права інтелектуальної власності потребують подальшого наукового пошуку.

Метою статті є аналіз поняття реалізації прав інтелектуальної власності в контексті діяльності дослідницького університету як суб'єкта права інтелектуальної власності, на підставі норм законодавства України та теоретичних підходів.

Результати дослідження. На підставі проведеного аналізу Закону України «Про вищу освіту» можна стверджувати, що цей нормативно-правовий акт уперше на найвищому законодавчому рівні надав правове визначення та встановив засадничі критерії особливої категорії вищих навчальних закладів — дослідницьких університетів. Значну увагу в цьому Законі приділено саме питанням автономії таких установ щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності та визначення статей і обсягів витрат власних надходжень, утворенню інноваційних структур різних типів, внесенню як вкладу до статутних капіталів таких структур об'єктів права інтелектуальної власності тощо. Такі положення покликані надати можливість для створення й активної діяльності дослідницьких університетів України у сфері створення, володіння, використання та розпоряджання правами інтелектуальної власності.

За результатами проведеного дослідження дослідницький університет можна визначити як національний вищий навчальний заклад, який характеризується такими ознаками:

- є юридичною особою приватного чи публічного права;
- діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності;
- надає освітні (й додаткові також) та інші послуги;
- має розгалужену інфраструктуру та матеріально-технічну базу у сфері освіти;
- забезпечує міждисциплінарність освіти;

- забезпечує підготовку докторів наук, підвищення кваліфікації власних наукових кадрів;
- має потужну фундаментальну складову наукових досліджень, якість яких підтверджена, зокрема, публікаціями у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях;
- отримує базове фінансування за окремою бюджетною програмою Державного бюджету України на провадження наукової діяльності в обсязі не менш як 25 % коштів, які передбачаються на його утримання, для проведення наукових досліджень, підтримки та розвитку їхньої матеріально-технічної бази;
- забезпечує проривний розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки й інновацій, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має визнані наукові здобутки;
- створює інноваційні структури шляхом внесення до їх статутних капіталів майнових прав інтелектуальної власності;
- має право власності на об'єкти права інтелектуальної власності та розпоряджання майновими правами на них, створених за власні кошти або за кошти державного чи місцевих бюджетів [2].

Відповідно до ст. 421 ЦК України від 16.01.2003 року № 435-IV, суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) й інші особи, яким належать особисті немайнові й (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до Цивільного Кодексу, іншого закону чи договору [3].

Як впливає зі змісту зазначеної статті Цивільного кодексу України, можна сформулювати таке доктринальне визначення суб'єкта права інтелектуальної власності: суб'єкт права інтелектуальної власності — це творець (творці) об'єкта права інте-

лектуальної власності й інші особи, яким належать права інтелектуальної власності [4, 72–73].

Щодо класифікації суб'єктів права інтелектуальної власності, вони можуть бути поділені на дві групи — первинних і вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності. До першої групи належать первинні суб'єкти, що набули права інтелектуальної власності в результаті створення чи державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Друга група суб'єктів права інтелектуальної власності — це вторинні суб'єкти права інтелектуальної власності. Вони самі нічого не створюють, але на підставі закону чи договору набувають у встановленому порядку майнових прав інтелектуальної власності та, відповідно, визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності.

До результатів інтелектуальної діяльності в дослідницькому університеті можна віднести результати науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, які виникли як результат виконання університетом відповідних договорів, а також результати діяльності працівників університету (викладачів, учених, аспірантів), що виникають у процесі наукової та освітньої діяльності університету й виконання інших його функцій.

До об'єктів інтелектуальної власності дослідницького університету можна віднести об'єкти патентного права (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), комерційну таємницю, об'єкти, виражені у формі комп'ютерної програми, бази даних чи типології інтегральних мікросхем, а також засоби індивідуалізації, такі як торгові марки.

Отже, на підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що дослідницький університет є суб'єктом права інтелектуальної власності, який може набувати прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені в межах його діяльності.

Зважаючи на визначені законодавством України особливості набуття права інтелектуальної власності на різні об'єкти інтелектуальної власності, можна стверджувати, що дослідницький університет може бути як первинним, так і вторинним суб'єктом права інтелектуальної власності. Первинним суб'єктом права інтелектуальної власності дослідницький університет може бути щодо об'єктів, права на які набуваються в результаті реєстрації, а вторинним суб'єктом — щодо об'єктів, права на які виникають в результаті створення, але дослідницький університет набуває прав на них (зазвичай, майнових прав інтелектуальної власності) на підставі закону чи договору.

У контексті змісту права інтелектуальної власності дослідницького університету, більшою мірою це будуть саме майнові права інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 424 ЦК України, майновими правами інтелектуальної власності є:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, зокрема й забороняти таке використання;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [3].

Отже, дослідницький університет у зв'язку з відповідністю вищевказаним ознакам є суб'єктом права інтелектуальної власності. Що ж таке реалізація прав інтелектуальної власності таким суб'єктом, як дослідницький університет?

Реалізація — це здійснення будь-чого, втілення в життя будь-якого плану, проекту, програми, наміру тощо. Отже, реалізувати правову норму — означає фактично здійснити її припис, втілити в життя загальні правила поведінки.

Реалізація права становить необхідний бік життя, існування права, без чого воно втрачає своє соціальне значення, адже закони та підзаконні акти приймаються для того, щоб діяти, впорядковувати суспільні відносини.

Залежно від характеру дій суб'єктів виділяють чотири форми реалізації права:

- дотримання (з його допомогою здійснюються заборони, від порушення яких особа повинна утримуватися);
- виконання (пов'язане з виконанням активних обов'язків, чітко визначених у законі дій в інтересах уповноваженої сторони);
- використання (полягає в здійсненні суб'єктивних прав, за допомогою чого особа задовольняє свій інтерес і таким чином досягає визначеного блага, цінності)
- застосування (це владна діяльність компетентних органів з вирішення конкретної юридичної справи, в результаті чого виноситься відповідний індивідуальний акт) [5, 341].

На думку Ю. Пацурківського, реалізація права — це втілення, впровадження правових норм на практиці шляхом правомірної поведінки суб'єктів права. Реалізація права полягає в практичному здійсненні нормативних приписів (заборон, дозволів, обов'язків). За допомогою реалізації правових норм досягаються цілі й отримуються результати правового регулювання, проголошені законодавцем у процесі протворчості [6, 61].

На думку О. Скакун, реалізація норм права — це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, у їхній практичній діяльності. Її можна розглядати і як процес, і як кінцевий результат.

Реалізувати нормативні розпорядження, що містяться в законах та інших нормативно-правових актах, означає втілити в життя — у суспільні відносини, поведінку громадян — волю законодавця й інших суб'єктів право-

творчості, спрямовану на встановлення правопорядку. Без такої реалізації право втрачає свої соціальне значення та призначення [7, 386].

Як зазначав В. Грибанов, будь-яке суб'єктивне право становить соціальну цінність лише тому, що його можна реалізувати, тобто скористатися надаваними цим суб'єктивним правом можливостями для задоволення матеріальних та культурних потреб правомочного суб'єкта. Надаючи громадянам і організаціям певні суб'єктивні права, радянське цивільне законодавство надає правомочному суб'єкту також необхідну свободу поведінки, що забезпечує перетворення цих можливостей у дійсність, встановлює правові гарантії здійснення цих прав [8, 22].

Отже, якщо зміст суб'єктивного цивільного права особи становлять певні правові можливості, використання яких має на меті задоволення її матеріальних і духовних інтересів, то його здійснення пов'язане з вчиненням конкретних дій, спрямованих на реалізацію зазначених можливостей, перетворення їх на дійсність. З огляду на кореляцію суб'єктивних цивільних прав і обов'язків, безперешкодне здійснення належних учасникам цивільних відносин суб'єктивних прав прямо залежить від виконання обов'язків з боку відповідних зобов'язаних осіб, а усунення ймовірних перешкод у використанні передбачених суб'єктивним правом можливостей — від активності суб'єкта права в застосуванні наявного арсеналу засобів захисту цивільних прав та інтересів.

Отож за різних фактичних обставин і в різних правовідносинах здійснення суб'єктивного цивільного права залежно від його змісту може забезпечуватися або власними діями уповноваженої особи, або через належне виконання покладеного на зобов'язану сторону обов'язку, або за допомогою застосування ініційованих суб'єктом права заходів цивільно-правового захисту. Інакше кажучи, за будь-яких обставин

реалізація суб'єктивного цивільного права та відповідних правових відносин, елементом юридичного змісту яких воно є, лежить у площині здійснення чи суб'єктивного права, чи кореспондованого йому обов'язку. При цьому під здійсненням права потрібно розуміти діяльність уповноваженого суб'єкта, а під виконанням обов'язку — діяльність зобов'язаної сторони, котра (діяльність) й у тому, й у тому разі спрямовується на практичну реалізацію змісту цивільних правовідносин. Відмінність полягає в тому, що в першому випадку йдеться про дії у межах можливого, а в другому — у межах належного: здійснення цивільного права характеризує діяльність, яка здійснюється з метою реалізації юридичних можливостей, що впливають зі змісту цього права, а виконання цивільного обов'язку — відповідну його змісту поведінку зобов'язаної особи, спрямовану на задоволення опосередкованих кореспондованим суб'єктивним цивільним правом інтересів уповноваженої особи [9, 160–161].

Висновки

Отже, на підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що реалізація прав інтелектуальної власності дослідницького університету — це здійснення ним або суб'єктивного права або кореспондованого йому обов'язку, що спрямовується на практичну реалізацію змісту права інтелектуальної власності, та може забезпечуватись у таких формах: дотримання, виконання, використання та застосування.

Пропонується розглянути вищевказані форми реалізації права інтелектуальної власності дослідницького університету на прикладі майнових прав інтелектуальної власності на винахід.

1. Дотримання (з його допомогою здійснюються заборони, від порушення яких особа повинна утримуватися) — це виконання обов'язку у сфері права інтелектуальної власності. Цю форму можна розглянути на прикладі утримання дослідницького університету від викори-

стання прав інтелектуальної власності на винахід, який перебуває у власності іншої особи, без правової підстави (як, наприклад, ліцензійний договір).

2. Використання (власними діями дослідницького університету як суб'єкта права інтелектуальної власності) — право на використання об'єкта права інтелектуальної власності та виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності. Прикладом реалізації права на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути використання запатентованого винаходу при проведенні подальших наукових досліджень.

Прикладом реалізації права дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути укладення ліцензійного договору про право на використання винаходу.

3. Виконання — реалізація прав інтелектуальної власності через належне виконання покладеного на дослідницький університет як на зобов'язану сторону обов'язку. Прикладом може слугувати виконання обов'язків за ліцензійним договором про право на використання винаходу, зокрема, передати всі документи, що стосуються винаходу (опис, креслення). Або, у випадку надання виключної ліцензії на використання винаходу, виконання обов'язку ліцензіара щодо невикористання цього об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, самостійно та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта в зазначеній сфері.

4. Застосування (реалізація прав інтелектуальної власності за допомогою застосування ініційованих дослідницьким університетом заходів цивільно-правового захисту). Як приклад, можна навести стягнення в судовому порядку, на підставі ліцензійного договору про право використання винаходу з ліцензіата плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Неборский Е. В. Зарубежный опыт интеграции образования, науки и бизнеса // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. № 11. 2012.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII // Офіційний веб-портал Верховної Ради України.
URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Ін Юре, 2007. 696 с.
5. Комаров С. А., Малько А. В. Теория государства и права: учебно-методическое пособие: краткий учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА. М, 1999. 448 с.
6. Пацуркієвський Ю. П. Реалізація права: поняття, зміст та співвідношення з суміжними категоріями // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 636. Правознавство. 2012.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.
8. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. М.: Статут, 2000. 411 с. (Классика российской цивилистики).
9. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 4-те вид., стереотипне. К.: Юрінком Інтер, 2014. 976 с.

1. Neborskyi E. V. «Zarubezhnyi opyt yntehratsyyi obrazovanyia, nauky y byznesa» [in] Vestnyk Baltyiskoho federalnoho unyversyteta ym. Y. Kanta. № 11. 2012.
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. №1556-VII [in] Ofitsiyni veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy.
URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV [in] Ofitsiyni veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Pravo intelektualnoi vlasnosti: akad. kurs: pidruch. dlia stud. vyshchyykh navch. zakladiv / O. P. Orliuk, H. O. Androshchuk, O. B. Butnik-Siverskyi ta in.; za red. O. P. Orliuk, O. D. Sviatotskoho. K.: In Yure, 2007. 696 s.
5. Komarov S. A., Malko A. V. Teoryia hosudarstva y prava. Uchebno-metodycheskoe posobyie: Kratkyi uchebnyk dlia vuzov. M.: NORMA-YNFRA M, 1999. 448 s.
6. Patsurkivskiy Yu. P. Realizatsiia prava: poniattia, zmist ta spivvidnoshennia z sumizhnymy katehoriiami [in] Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Vypusk 636. Pravoznavstvo. 2012.
7. Skakun O. F. Teoriia derzhavy i prava: pidruchnyk / per. z ros. Kh.: Konsum, 2001. 656 s.
8. Hrybanov V. P. Osushchestvlenye y zashchyta hrashdanskyykh prav. M.: Statut, 2000. 411 s. (Klasyka rossyiskoi tsyvylystyky).
9. Tsyvilne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk / za red. O. V. Dzery, N. S. Kuznietsovoi, R. A. Maidanyka. 4-te vyd., stereotypne. K.: Yurinkom Inter, 2014. 976 s.

Надійшла до редакції 21.05.2018 р.

Чередник Н. Реализация прав интеллектуальной собственности в исследовательских университетах: теоретические аспекты. Статья посвящена анализу понятия реализации прав интеллектуальной собственности в контексте деятельности исследовательского университета как субъекта права интеллектуальной собственности, на основании норм законодательства Украины и теоретических подходов.

Ключевые слова: исследовательский университет, высшие учебные заведения, права интеллектуальной собственности, реализация права, инновационная деятельность

Cherednik N. Realization of intellectual property rights in research universities: theoretical aspects. The article outlines analysis of research university intellectual property rights realization as an intellectual property rights holder, based on legal provisions of Ukrainian legislation and theoretical approach.

Key words: research university, higher educational settings, intellectual property rights, exercise of right, innovation activity

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ НА СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПАТЕНТУВАННЯ В СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Олена Пономарьова,
науковий співробітник відділу промислової власності,
керівник Центру психології творчості
та інтелектуальної власності НАПрН України

У статті йдеться про українське законодавство у сфері інтелектуальної власності, що дозволяє патентувати способи лікування, й суперечить з європейською доктриною інтелектуальної власності. Розкрито теоретичні основи та надано деякі практичні рекомендації щодо правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері медицини нормами договірної права, зокрема, договорами на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, медицина, винахідник, договір, об'єкт патентування

Українське законодавство у сфері інтелектуальної власності дозволяє патентувати способи лікування, що суперечить з європейською доктриною інтелектуальної власності. Проте відсутність способів лікування серед патентоздатних об'єктів у європейському законодавстві не ставить медичного працівника у неконкурентоспроможне становище. Передбачені інші правові механізми отримання бенефіцій від застосування свого інтелектуального продукту на ринку медичних послуг. Економічна частина Угоди про асоціацію з ЄС ставить перед вітчизняним ринком медичних послуг нові виклики.

Оксана Кашинцева,
керівник Центру гармонізації прав людини
та прав інтелектуальної власності
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук

Отож **мета** цієї статті — розкрити теоретичні засади та дати практичні рекомендації щодо правового регулювання відносин інтелектуальної власності у сфері медицини нормами договірної права, зокрема, договорами на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини.

Це науково-практичне завдання може бути розв'язане через розкриття

особливостей предмета таких договірних відносин (правової природи наукового твору в сфері медицини), особливостей суб'єктного складу договорів (спеціальний статус суб'єктів інтелектуальної власності у сфері медицини) та особливостей їхнього змісту (особливості реалізації виключних прав у медичній практиці).

Зазначимо, що стратегія розв'язання поставленого наукового завдання ґрунтується на аналізі норм цивільного законодавства у сфері договірних відносин, спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності та медичного законодавства, що в підсумку стає визначальним при визначенні особливостей реалізації прав інтелектуальної власності у сфері охорони здоров'я.

Джерелами норм професійної етики, що справляють безпосередній вплив на процес створення наукового результату у сфері охорони здоров'я та на процес подальшої реалізації прав на нього через договірну форму є Конвенція про захист прав і гідності людини у сфері біології та медицини 1997 року (далі — Конвенція про біомедицину), Гельсінська декларація Рекомендації для лікарів, що проводять біомедичні дослідження (далі — Гельсінська декларація), Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі — Основи про охорону здоров'я), Закон України «Про лікарські засоби», Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.02.2006 року № 66 «Про затвердження Порядку проведення клінічних випробувань лікарських засобів та експертизи матеріалів клінічних випробувань і Типового положення про комісію з питань етики») «Про затвердження Уніфікованої методики з розробки клінічних настанов, медичних стандартів, уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги, локальних протоколів медичної допомоги (клінічних маршрутів пацієнтів) на засадах доказової медицини» від 19.03.2009 року (ч.

1) і 03.11.2009 року (ч. 3) № 798, 79, Етичний кодекс лікаря України (далі — Етичний кодекс лікаря), прийнятий на Всеукраїнському з'їзді лікарських організацій та X з'їзді Всеукраїнського лікарського товариства 27.09.2009 року.

Відповідно до Наказу Міністерства охорони здоров'я від 23.02.2005 року № 81 «Про затвердження переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів» [1] є такі медичні спеціальності: акушерство та гінекологія, анестезіологія та інтенсивна терапія, внутрішні хвороби, дитяча хірургія, загальна гігієна, загальна практика — сімейна медицина, епідеміологія, інфекційні хвороби, медицина невідкладних станів, лабораторна діагностика, клінічна онкологія, медична психологія, мікробіологія та вірусологія, неврологія, нейрохірургія, ортопедія і травматологія, отоларингологія, офтальмологія, патологічна анатомія, психіатрія, педіатрія, пульмонологія та фтизіатрія, радіологія, стоматологія, судово-медична експертиза, урологія, хірургія, неонатологія, дитяча анестезіологія, спортивна медицина, дерматовенерологія, дитяча отоларингологія.

Тож, аналізуючи специфіку договірних відносин, предметом яких є об'єкти патентування у сфері медицини, необхідно зважати на особливості наведених вище галузей. Особливості правової природи об'єктів патентування у сфері медицини визначають особливості змісту договорів у зазначеній сфері.

Отже, предметом договору на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини є такі об'єкти патентування:

- винаходи та корисні моделі правовий режим охорони й захисту яких встановлений Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»[2];
- промислові зразки правовий режим охорони та захисту яких

встановлений Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» [3].

Відповідно до ст. 1, 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід — це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології. Об'єктом винаходу (корисної моделі), може бути:

- продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини тощо);
- процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Розглянемо особливості предмета договору на створення та використання винаходу у формі продукту. Потрібно зазначити, що сфера медицини висуває додаткові вимоги до винаходів-продуктів. Так, відповідно до п. 11.2.9 Правил складання і подання заявок на винаходи і корисні моделі [4], якщо винахід є засобом для лікування, профілактики чи діагностики певного захворювання, то наводять достовірні дані, що підтверджують його придатність для лікування, профілактики чи діагностики зазначеного захворювання. За можливості, наводять відомості, які пояснюють вплив використання цього засобу на етіопатогенез захворювання.

Прикладами винаходів у формі продукту, в основу яких покладено пристрій у сфері медицини, відомі конструкції серкляжних хірургічних стрічок, у яких стрічка має прямокутну форму, а замикальний елемент — це або проста застібка, або складніша конструкція, що містить натяжний механізм, і механізм фіксації, наприклад: у вигляді гвинтової пари (патент DE 3427590), у вигляді храпового механізму (патент США 6302889).

Відповідно до Міжнародної патентної класифікації (зокрема, розділу А «Життєві потреби людини») до медичних пристроїв можуть бути віднесені:

- пристрої та апарати для діагностичних і лікувальних цілей; механічні, оптичні, електричні медичні пристрої та пристрої для реєстрації, наприклад, для запису біострумів (патент України № 7866 на корисну модель «Пристрій для електрофізіологічних досліджень біооб'єктів»);
- хірургічні, офтальмологічні, гінекологічні й інші спеціальні інструменти (патент України № 70394 на корисну модель «Хірургічний інструмент для формування міжкишкового анастомозу», патент України № 90953 на винахід «Офтальмологічний тренажер» тощо);
- обладнання операційних, лабораторій, діагностичних інших кабінетів, пристрої для фізіотерапії та масажу, рентгенівська й інша апаратура, що випромінює, пристрої для дезінфекції та стерилізації, пристрої для транспортування й розміщення хворих, медичні вироби: протези, шини, бандажі, слухові апарати тощо (патент України № 44902 на винахід «Безшарнірна штучна стопа для протезу стопи», патент України № 38359 на корисну модель «Пристрій для транспортування та перекладання постраждалих і хворих»).

У сфері медицини, винаходи у формі способу поділяються на три основні групи: способи лікування, способи діагностики та способи обслуговування.

Способи лікування націлені на досягнення певного терапевтичного ефекту: симптоматичного полегшення перебігу хвороби, усунення причин виникнення захворювання та певної стабілізації стану пацієнта. Підтвердженням досягнення такого терапевтичного ефекту можуть бути протоколи клінічних спостережень щодо застосування відповідного способу лікування як складової договору.

Наявність таких протоколів у договірному пакеті документів, безперечно, впливає на ціну договору, проте недосягнення визначеного терапевтичного

ефекту в певних випадках не може бути підставою для розірвання договору через неналежну якість способу лікування.

Серед способів лікування наведемо приклади: патент України № 20976 А61К6/00 «Засіб для лікування запальних захворювань пародонта», патент України № 28564 А61К6/02, А61С13/225, А61С5/08 «Композиційний матеріал для створення кукси коронки зуба».

Окремого застереження вимагають положення щодо безпечності способів лікування захищених патентом. Хибно вважати, що патент є гарантією доведеності терапевтичного ефекти чи безпеки певного способу. Зауважимо, що деякі способи лікування важко укладаються в технологічне визначення винаходу, проте є предметом договору на створення та використання об'єктів патентування усфері медицини наприклад:

- патент № 67555 «Спосіб профілактики повторної суїцидальної поведінки в ранній постуїцидальний період»;
- патент № 71857 «Спосіб лікування алкогольної залежності»;
- патент № 69222 «Спосіб рефлексотерапії хворих з відділеними наслідками черепно-мозкової травми».

Крім того, розкриваючи особливості предмета договору на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини зіштовхуємося з певною юридичною аномалією — способи лікування, захищені у режимі корисної моделі.

Обсяг правої охорони, а отже, й обсяг прав, які передаються за відповідними договорами, є тісно взаємопов'язані. Корисна модель у сфері медицини набула абсурдних форм. Недосконалість вітчизняного законодавства дала можливість патентувати способи лікування в правовому режимі корисної моделі, що прямо суперечить її правовій природі та впливає на ціну договору. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про охорону прав на винаходи і

корисні моделі» під корисною моделлю розуміють той самий винахід, але без необхідності доведення винахідницького рівня як умови патентоздатності. Вітчизняна патентна практика надає нам такі приклади:

- патент України на корисну модель № 5621, незалежний пункт якого стосується «Способу лікування серцевих захворювань, переважно серцевої недостатності, який передбачає парентеральне введення розчину полівінілпіролідону у комплексі з кверцетином в терапевтичній дозі протягом перших трьох діб, половину терапевтичної дози протягом четвертої та п'ятої діб, який відрізняється тим, що після парентерального введення розчину полівінілпіролідону у комплексі з кверцетином застосовують пероральну форму кверцетину протягом наступних 15–30 діб»;
- патент України на корисну модель № 18888, незалежний пункт якого стосується «Способу лікування виразкової хвороби шлунка і дванадцятипалої кишки, що включає застосування загальноприйнятої ерадикаційної протихелікобактерної терапії, який відрізняється тим, що додатково призначають препарат мумію по 0,1 г три рази на день протягом 14 днів».

Усі наведені вище способи охороняються в режимі корисної моделі. Про недоречність і правовий абсурд такого явища неодноразово зазначалось у вітчизняній правовій науці та практиці.

Наступним підвидом винаходів-способів у сфері медицини є способи діагностики:

- патент України № 97195, МПК8 А61В10/00 «Спосіб діагностики ураження інтестинального бар'єру при запальних захворюваннях кишечника у дітей»;
- патент України № 93436, МПК8А61К10/00 «Спосіб діагностики темпу росту лейоміоми матки».

- патент України № 93967, МПК8А61В10/00 «Спосіб прогнозування вірогідності виникнення загрози переривання вагітності у вагітних з трубно-перитонеальною безплідністю в анамнезі».

Обслуговувальні винаходи-способи у сфері медицини стосуються технічного обслуговування пристроїв, виробів медичного призначення, отримання необхідних реакцій тощо. Такими прикладами є: деклараційний патент України на корисну модель № 14675 «Ультразвуковий очищувач контактних лінз» (підкреслимо, що режим деклараційного патенту суттєво знижує ціну договору); патент України № 68348 «Кріохірургічна установка»; патент України № 9141 Пристрій для ініціювання рефлексу блювання.

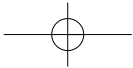
Статтею 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» визначається, що об'єктом промислового зразка є форма, малюнок або розфарбування чи їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу та призначені для задоволення естетичних і ергономічних потреб. Для сфери медицини надзвичайно важливим є саме ергономічний аспект, який є визначальним для медичного обладнання й інструментарію.

Важливою складовою, що впливає на прогнозування виконання чи неможливості виконання договору на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини є як етичність очікуваного наукового результату, так й етичність процесу отримання такого результату. Ці питання мають бути узгоджувані з відповідним локальним етичним комітетом закладу, на базі якого був здійснений винахід або розроблено промисловий зразок. Проте не менш важливим є й подальше узгодження з відповідним локальним етичним комітетом закладу, де замовник планує використовувати (застосовувати в медичній практиці) відповідний об'єкт. На практиці локальні етичні комітети можуть зміню-

вати свій висновок уже в процесі роботи над певним науковим результатом чи у процесі його застосування, якщо певна вразливість буде виявлена в зазначених процесах. Очевидно, що це спричиняє неможливість подальшого виконання договору. З огляду на це можна рекомендувати ймовірність змін висновків локального етичного комітету передбачити серед обставин форс-мажору.

Відповідно до положень Гельсінської декларації [5], наукові дослідження в галузі біології та медицини здійснюються безперешкодно за умови дотримання положень цієї Декларації та інших правових положень, які гарантують захист людини. Наукове дослідження на людині може проводитися тільки за умови відсутності альтернативи, ефективність якої була б аналогічною ефективності досліджень на людях. Ризики, на які може наражатися така особа, мають бути співмірні потенційній користі від дослідження. Проект такого дослідження має бути затверджений компетентним органом після проведення незалежної експертизи його наукової цінності, зокрема й включаючи оцінку важливості мети дослідження, та міждисциплінарного розгляду його прийнятності з етичного погляду. Особи, на яких проводяться дослідження, мають бути поінформовані про їхні права та гарантії, встановлені законодавством для їх захисту. Будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи. Такій особі заздалегідь надається відповідна інформація про мету та характер втручання, а також про його наслідки й ризики. Відповідна особа в будь-який час може безперешкодно відкликати свою згоду (ст. 45 Основ законодавства про охорону здоров'я) [6].

Сфера охорони здоров'я зумовлює специфіку правового статусу також суб'єктів договірних відносин у сфері інтелектуальної власності загалом і у праві промислової власності, зокрема.

Відповідно до ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) й інші особи, яким належать особисті немайнові та (чи) майнові права інтелектуальної власності [7].

Відповідно до Основ законодавства про охорону здоров'я (ст. 74) медичну та фармацевтичну діяльність можуть провадити особи, що мають відповідну спеціальну освіту та відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Медичні й фармацевтичні працівники мають право на заняття медичною та фармацевтичною діяльністю, а отже, мають право застосовувати відповідний об'єкт інтелектуальної власності, зокрема, об'єкт авторського права відповідно до спеціальності та кваліфікації (ст. 77 Основ законодавства про охорону здоров'я). Критерії визначення відповідності кваліфікації працівника у сфері охорони здоров'я містяться у затвердженому наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2002 року № 117 Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників охорони здоров'я.

Підсумовуючи викладене вище, ми дійшли висновку, що особливостями предмета договорів на об'єкти патентування у сфері медицини є відповідність міжнародним етико-правовим стандартам як об'єктивізованого у винахід (корисній моделі), промислового зразку науковий результат, так і процесу отримання такого наукового результату. Особливим є правовий статус суб'єкта права інтелектуальної власності у сфері медицини, позаяк реалізувати майнові права інтелектуальної власності такий суб'єкт може лише за умови набуття ним спеціального статусу суб'єкта медичної практики, що зумовлює й подальші особливості змісту договору, як-то відповідність міжнародним етико-правовим нормам (стандартам належної клінічної практики), необхідності дотримання відповідних клінічних протоколів, затверджених Міністерством охорони здоров'я України, необхідність врахування сфери й обсягу використання відповідного наукового результату. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Про затвердження переліку спеціальностей та строки навчання в інтернатурі випускників медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів, медичних факультетів університетів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.02.2005 р. № 81.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0291-05>.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
3. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.
4. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.01.2001 р. № 22. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01>.
5. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження»: міжнародний документ від 01.06.1964 р.
URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/990_005/.

6. Основ законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

7. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

1. Pro zatverdzhennia pereliku spetsialnostei ta stroky navchannia v internaturi vypuskniv medychnykh i farmatsevtichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladiv, medychnykh fakultetiv universytetiv: nakaz Ministerstva ohorony zdorovya Ukrainy vid 23.02.2005 r. № 81.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0291-05>.

2. Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3687-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.

3. Pro okhoronu prav na promyslovi zrazky: Zakon Ukrainy vid 15.12.1993 r. № 3688-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.

4. Pro zatverdzhennia Pravyl skladannia i podannia zaiavky na vynakhid ta zaiavky na korysnu model: nakaz Ministerstva ohorony zdorovya Ukrainy vid 22.01.2001 r. № 22. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-01>.

5. Helsinska deklaratsiia Vsesvitnoi medychnoi asotsiatsii «Etychni pryntsypy medychnykh doslidzhen za uchastiu liudyny u yakosti obiekta doslidzhennia»: mizhnarodnyi dokument vid 01.06.1964 r. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/990_005/.

6. Osnovy zakonodavstva pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy vid 19.11.1992r. № 2801-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

7. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Verkhovna Rada Ukrainy; Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Надійшла до редакції 23.05.2018 р.

Пономарева Е., Кашинцева О. Некоторые особенности договоров на создание и использование объектов патентование в сфере медицины. В статье идет речь о нормах украинского законодательства в сфере интеллектуальной собственности, которые позволяют патентовать способы лечения, и таким образом входят в разрез с европейской доктриной интеллектуальной собственности в этой части. Раскрыты теоретические основы и предложены некоторые практические рекомендации по правовому регулированию отношений интеллектуальной собственности в сфере медицины нормами договорного права, в частности, договорами на создание и использование объектов патентования в сфере медицины.

Ключевые слова: право интеллектуальной собственности, медицина, изобретатель, договор, объект патентирования

Ponomarova O., Kashyntseva O. Some peculiarities of agreements on creation and use of patenting objects in the field of medicine. The article deals with the Ukrainian legislation in the sphere of intellectual property which permits patenting the methods of treatment and thus contradictory agreement the European intellectual property doctrine in this part.

In this article we will reveal the theoretical foundations and give some practical recommendations on the legal regulation of intellectual property relations in the sphere of medicine in accordance with the norms of contractual law in particular the agreements on the creation and use of patenting objects in the sphere of medicine.

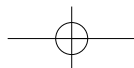
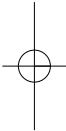

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Particulars of the subject of agreements on objects of patenting in the sphere of medicine is the compliance with international ethical and legal standards as an invention (utility model) objectified an industrial design a scientific result and the process of obtaining such a scientific result.

Of particular interest is the legal status of the subject of intellectual property rights in the sphere of medicine since the realization of property rights of intellectual property such a subject can only be subject to the acquisition of a special status of the subject of medical practice which also determines the further features of the content of the agreements itself compliance with international ethical and legal standards the necessity of observance of relevant clinical protocols approved by the Ministry of Health of Ukraine.

Key words: intellectual property rights, medicine, inventor, agreement, object of patenting

УДК 336.22

ОПОДАТКУВАННЯ ПОДАТКОМ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ*

Ігор Кушнір,

*голова правління-президент ПрАТ «ХК «Київміськбуд»,
кандидат юридичних наук*

У статті розглядаються підходи законодавства Європейського Союзу та окремих держав-членів ЄС в частині справляння податку на додану вартість з операцій з нематеріальними активами. Встановлюється, що нематеріальні активи посідають певне місце у розвитковій будівельній галузі. Аналізуються загальні підходи та фактори, що впливають на процес гармонізації європейського податкового законодавства. Досліджується характер оподаткування операцій з об'єктами інтелектуальної власності. Визначаються засади впливу європейського законодавства на гармонізацію національного законодавства України у частині справляння податку на додану вартість.

Ключові слова: будівництво, європейське податкове законодавство, нематеріальний актив, об'єкт права інтелектуальної власності

Наявність нематеріальних активів у сучасному світі на пряму впливає на вартість компаній, не залежно від того, в якій сфері вони спеціалізуються. Справедливим це твердження буде й по відношенню до будівельних компаній. Результати інтелектуальної, творчої діяльності так чи інакше впливають на економічний розвиток суб'єктів будівництва. Й не дивлячись на те, що для будівельної галузі нематеріальні активи не відіграють такої провідної ролі, як це притаманно для сфери ІТ, інформаційних мереж тощо, тим не менше їх наявність давно вже визнана невід'ємною складовою. Як загальновідомо, нематеріальні активи становлять

умовну вартість об'єктів права інтелектуальної власності, що використовуються підприємством у процесі своєї господарської діяльності. Як й інші активи підприємства, нематеріальні активи підлягають усім передбаченим фінансовим законодавством діям, у тому числі й оподаткуванню. Й податок на додану вартість (надалі — ПДВ) у цій частині, враховуючи особливу правову природу нематеріальних активів, посідає окреме місце. При цьому для України, що уніфікує своє національне законодавство до багатьох європейських стандартів, зокрема, й в частині будівництва та оподаткування, врахування європейських норм у цій площині

* Стаття друкується в авторській редакції.

ні та вивчення практики справляння ПДВ в державах-членах ЄС, набуває особливої актуальності. Це стосується як безпосередньо оподаткування самих операцій з будівництва, так і операцій будівельних компаній з нематеріальними активами.

Дослідження ролі нематеріальних активів у діяльності суб'єктів господарювання здійснюється як економістами, зокрема Г. Андрощуком, В. Базилевичем, Ю. Борко, О. Бутнік-Сіверським, М. Вачевським, І. Дахно, О. Морозовим, П. Цибульовим, так і юристами, зокрема Ю. Атамановою, Ю. Капіцею, О. Орлюк, Р. Стефанчуком, О. Тверезенко та ін. Що стосується справляння податків, зокрема й ПДВ, то цьому питанню свою увагу присвячували численні українські та європейські автори, зокрема О. Амоша, Бен Тера, Г. Бех, Л. Воронова, Р. Гаврилюк, Д. Гетманцев, В. ван дер Корпут, М. Кучерявенко, Н. Моусі, Н. Пришва, О. Орлюк, Ю. Федчишин тощо. Разом із тим, дослідження даного питання набуває особливої актуальності у процесі імплементації європейських стандартів у рамках євроінтеграційного курсу України та виконання взятих на себе за Угодою про асоціацію з ЄС зобов'язань, зокрема й у фінансовій сфері.

Метою статті є дослідження особливостей оподаткування податком на додану вартість операцій з нематеріальними активами за законодавством Європейського Союзу та окремих його держав-членів.

Як справедливо зазначають у фаховій літературі (зокрема, О. Бутнік-Сіверський, О. Орлюк), «у вартісному вимірі інтелектуальний потенціал, залучений до виробничої сфери, торгівлі та процесу надання послуг стає авансованою вартістю, що в процесі свого руху приносить додаткову вартість, що і є ознакою інтелектуального капіталу» [2, 5]. Можливість віднесення об'єкта права інтелектуальної власності до нематеріальних активів вимагає дотримання ряду умов, передбачених національним законодавством, зокрема: від-

сутність матеріально-речової (фізичної) форми; можливість ідентифікації (відділення від іншого майна підприємства); наявність охоронних документів на такий актив тощо. На особливий характер нематеріальних активів впливають також такі фактори як використання у виробництві продукції, при виконанні робіт чи наданні послуг, або для управлінських потреб підприємства; використання протягом тривалого часу, тобто понад 12 місяців; здатність приносити підприємству економічні вигоди (дохід) у майбутньому тощо [8, 11]. Іноді до характеристик нематеріального активу відносять й неможливість його подальшого перепродажу, але це є не вірним. Адже об'єкт права інтелектуальної власності, у тому числі взятий на баланс підприємства як нематеріальний актив, жодною мірою не відрізняється від інших об'єктів цивільного обороту чи господарського обігу, що можуть бути передані у користування на час (наприклад, на умовах ліцензій) або відчужені.

Відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) 38 «Нематеріальні активи» визначаються як немонетарні активи, які не мають фізичної субстанції та можуть бути ідентифіковані. Згідно п. 4.4.4 «Концептуальних засад фінансової звітності» в МСБО актив визнається у балансі, коли існує ймовірність надходження майбутніх економічних вигод на підприємство і актив має собівартість або вартість, яку можна достовірно виміряти [10]. При цьому серед критеріїв визнання нематеріальних активів немає вимоги обов'язкового отримання об'єкта права інтелектуальної власності у власність. Це дає підстав відносити до нематеріальних активів не лише операції з відчуження прав інтелектуальної власності, але й передання на умовах ліцензії та інших договорів, що передбачають термін використання переданих прав.

У частині оподаткування операцій з ПДВ, то чинний Податковий кодекс

України відносить до об'єктів права інтелектуальної власності (а відтак за умови дотримання згаданих вище положень — й до нематеріальних активів суб'єкта оподаткування) будь-які літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіокасети, кінематографічні фільми або плівки для радіо-чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, інші аудіовізуальні твори, будь-які права, які охороняються патентом, будь-які зареєстровані торговельні марки (знаки на товари і послуги), права інтелектуальної власності на дизайн, секретне креслення, модель, формулу, процес, права інтелектуальної власності на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау) [12]. Зазначений перелік міститься у пп. 14. 1. 225 ст. 14 ПК України при наданні характеристики роялті, яке, водночас, не підлягає оподаткуванню ПДВ.

Як видно з наведеного, положення ст. 14 ПК не відповідають точно переліку об'єктів права інтелектуальної власності, згаданих у Цивільному кодексі України, що створює певні складності у процесі правозастосування, а відтак — вимагає вироблення одноманітного підходу. Й враховуючи, що національне цивільне законодавство відображає в цілому міжнародні стандарти, які склалися у підходах до розуміння інтелектуальної власності, змін потребує однозначно національне податкове законодавство. Згідно п. 186.3 ст. 183 ПК України підлягають оподаткуванню ПДВ надання майнових прав інтелектуальної власності, створення за замовленням і використання об'єктів права інтелектуальної власності, у т. ч. за ліцензійними договорами.

Необхідність внесення змін у частині справляння ПДВ обумовлена й необхідністю гармонізації європейських стандартів, взятих Україною у тому числі в рамках виконання Угоди про

асоціацію. Ю. Федчишин, досліджуючи особливості наближення законодавства про ПДВ України до законодавства ЄС в контексті Угоди про асоціацію, пропонує застосування двох різних термінів, а саме «ПДВ у широкому значенні» та «ПДВ європейського типу». При цьому «ПДВ європейського типу», на погляд автора, є «загальнодержавний, непрямий, некумулятивний податок з обороту, що справляється на всіх етапах, нараховується на витрати по споживанню як за принципом походження, так і за принципом призначення, додана вартість якого обраховується кредитно-рахунковим методом» [13, 3].

Як справедливо зазначає проф. Д. Гетманцев, досліджуючи історію становлення ПДВ, у 60-70-х роках минулого століття податок було запроваджено у більшості країн Західної Європи. Введення податку ставило на меті запобігання кризі перевиробництва, що почала спостерігатись в країнах Європи в 1960-х роках. Сьогодні ПДВ є складовою податкових систем у близько 140 країнах світу [12, 31]. Включення ПДВ до складу податкових систем відповідає їх призначенню, враховуючи, що «побудова чіткої податкової системи — однак з головних умов ефективного функціонування економіки й фінансів» [14, 318]. На думку проф. М. Кучерявенка, ПДВ в Західній Європі являє собою ілюстрацію оптимального сполучення фіскальної та стимулюючої функції податків [9, 358].

ПДВ виступає невід'ємною складовою податкових систем країн Європейського Союзу. Жодна країна не може вступити до складу ЄС без введення ПДВ до своєї національної податкової системи. На даний момент справляння цього податку регулюється Директивою Ради Європи 2006/112/ЄС від 28.11.2006 року «Про загальну систему податку на додану вартість», що почала діяти з 01.01.2007 року (надалі — Директива) [4]. Метою прийняття Директиви в оновленій редакції від 2006 року стало бажання врахувати числен-

ні зміни, що вносилися до попередніх європейських уніфікованих актів у цій сфері. Зокрема, визначалося, що база оподаткування має бути гармонізована так, щоб застосування ПДВ до операцій, що підлягають оподаткуванню, призводило до порівнюваних результатів у всіх Державах-членах (п. 25 преамбули). Прийняття Директиви було покликане замінити діюче інтеграційне законодавство в сфері регулювання ПДВ, зокрема Шосту Директиву ЄС 77/388/ЄС від 17.05.1977 року «Про гармонізацію законодавств держав-членів у сфері податків з обігу». Окрім цього, Директивою Ради Європи 2008/9/ЄС від 12.02.2008 року було встановлено детальні правила відшкодування податку на додану вартість, передбаченого Директивою 2006/112/ЄС для платників податків, які не зареєстровані у державі-члені [5].

Враховуючи вплив гармонізації податкової системи на утворення та розвиток внутрішнього європейського ринку, Директива мала на меті можливість застосування такого законодавства щодо податків з обороту, що не викривлює умов конкуренції й не заважає вільному рухові товарів і послуг. Причому ця мета має досягатися максимально як на національному рівні, так і на рівні Співтовариства в цілому. При цьому підкреслюється, що «система ПДВ забезпечує підвищену простоту та нейтральність тоді, коли податок стягується в якнайзагальніший спосіб, і застосовується до всіх етапів виробництва та збуту, а також поставки послуг» (п. 26 преамбули).

За загальним правилом, закріпленим ст. 2(1) Директиви, ПДВ оподатковуються такі операції: (а) поставка товарів за винагороду в межах території Держави-члена платником податку, що діє як такий; (б) придбання усередині Співтовариства товарів за винагороду в межах території Держави-члена < ...>; (с) поставка послуг за винагороду в межах території Держави-члена

платником податку, що діє як такий; (d) імпорт товарів [4].

Як засвідчує аналіз положень Директиви, операції з об'єктами права інтелектуальної власності відносяться європейським законодавством до поставки послуг. Згідно зі ст. 24(1) Директиви поставкою послуг є будь-яка операція, що не є поставкою товарів. У свою чергу відповідно до ст. 25 Директиви поставка послуг може складатися, зокрема, з однієї з таких операцій: «(а) передання нематеріального майна, незалежно від того, чи воно регулюється правовстановчим документом» [4].

За загальним правилом, визначеним статтею 44 Директиви, місцем поставки послуг посередником, що діє від імені й за дорученням іншої особи, окрім зазначених у ст. ст. 50 і 54, та у ст. 56(1), вважається місце здійснення поставки за базовою операцією згідно з цією Директивою. У свою чергу саме статтею 56 визначаються особливості постачання послуг, пов'язаних з нематеріальними активами. Адже згідно зі ст. 56(1) місцем поставки послуг з «(а) передання та надання авторських прав, патентів, ліцензій знаків для товарів та послуг, і подібних прав» замовникам, зареєстрованим за межами Співтовариства, або платникам податку, зареєстрованим у Співтоваристві, але не в тій країні, в якій зареєстровано постачальника, вважається місце, в якому замовник зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності або має місце здійснення підприємницької діяльності, до якого постачається послуга, або, за відсутності такого місця, місце постійного або звичайного проживання. Факт виникнення податкового зобов'язання має місце, а податкове зобов'язання з ПДВ виникає тоді, коли відбувається поставка товарів або послуг (ст. 63).

Що стосується ставок податку, то держави-члени застосовують стандартну ставку ПДВ, котра визначається кожною Державою-членом як процентна частка бази оподаткування й має

бути однаковою для поставки товарів і поставки послуг. При цьому Директивою було визначено, що з 01.01.2006 року до 31.12.2010 року стандартна ставка не може бути меншою від 15 %. На даний момент така ставка у державах-членах ЄС не рідко є більшою за 15 %. Поряд із цим Директива передбачає можливість застосування однією або двома зниженими ставками у визначених випадках.

Грунтовний аналіз положень Директиви дозволяє стверджувати, що знижені ставки не застосовуються до операцій з поставки об'єктів права інтелектуальної власності. Дещо інакше у цьому ряді виглядає ситуація з імпортом об'єктів авторського права. Оскільки Директивою у ст. 103(1) передбачається можливість для держав-членів встановлювати знижені ставки до імпорту витворів мистецтва. До цього ж переліку виключень відносяться й предмети колекціонування та антикваріату. При цьому допускається застосування зниженої ставки до таких операцій як: (а) поставка витворів мистецтва їхнім автором чи його правонаступниками; (б) поставка витворів мистецтва на нерегулярній основі платником податку, що не є платником податку-перепродавцем, якщо витвори мистецтва були імпортовані самим платником податку або якщо вони були поставлені йому їхнім автором чи його правонаступниками, або якщо вони надають йому право на віднесення ПДВ на зменшення податкового зобов'язання.

У цілому слід констатувати, що розуміння правової природи об'єктів права інтелектуальної власності виступило підставою для нерозповсюдження на даний вид нематеріальних активів будь-яких пільг, звільнень або можливості застосування спеціальних чи тимчасових положень, що могли застосовуватися державами-членами ЄС до ухвалення остаточних заходів. Зокрема, саме такі висновки можна зробити з аналізу положень глав 4–6 Директиви.

Зазначені положення знайшли свого подальшого закріплення у національному законодавстві держав-членів ЄС. Із цього приводу Ю. Федчишин обґрунтовує наявність норм різного рівня у законодавстві ЄС про ПДВ в залежності від можливості їх прямого застосування Державами-членами ЄС, а також визначає фактори, що впливають на ступінь гармонізації законодавства та практики його реалізації у ЄС. До таких факторів відносяться наступні:

- пряма імплементація або застосування норм Директиви про ПДВ шляхом, не передбаченим в Директиві;
- реалізація права вибору, наданого Директивою про ПДВ, який є доступним для всіх Держав-членів;
- застосування виключень, наданих законодавством ЄС для окремих Держав-членів;
- відмінність у практиці адміністрування ПДВ;
- відмінність у мовних версіях законодавства ЄС [13, 8].

Аналіз законодавства держав-членів ЄС в частині оподаткування нематеріальних активів дозволяє говорити про те, що в цілому підходить щодо оподаткування таких операцій є подібними й відповідають загальним підходам, визначеним Директивою.

Наприклад, в Австрії ПДВ (німецькою — «Umsatzsteuer» (USt) або «Mehrwertsteuer» (MwSt)) справляється на підставі Федерального закону про оподаткування операцій (Закон про податок на додану вартість 1994 року № 663/1994) в редакції від 02.09.2015 року [1]. Згідно з ним наступні операції обкладаються ПДВ:

- 1) Поставки та інші операції, які підприємець виконує в межах Австрії та свого підприємства за оплату. Будь-яка операція, в тому числі і поставка, оподатковується, якщо вона виконується на підставі законного або офіційного розпорядження або вважається виконаною згідно законному розпорядженню.

- 2) Внутрішньо виробниче споживання на території Австрії.
- 3) Ввезення товарів (податок з обороту імпорту). Ввезення здійснюється, якщо товар потрапляє з території третіх країн на територію Австрії, за винятком територій Юнггольц і Міттельберг.

Стандартна ставка ПДВ у Австрії становить 20 %, водночас застосовуються знижені ставки в розмірі 12 % та 10 %. Спеціальна ставка 19 % застосовується у громадах Юнггольц та Міттельберг. Однак операції з поставкою нематеріальних активів зазвичай не передбачають можливість застосування знижених ставок. Платниками ПДВ є суб'єкти господарювання (Директива 2008/09/ЄС) [1; 11, 31].

У Болгарії справляння ПДВ (болгарською — с данък върху добавената стойност) здійснюється на підставі Закону про податок на додану вартість Республіки Болгарія від 04.08.2006 р. в редакції від 24.12.2014 р. [6]. Податком на додану вартість обкладаються, зокрема, будь-яка оподатковувана поставка товарів або послуг, що розглядається; імпорт товарів (ст. 2, пп. 1, 5), інші операції. Згідно зі ст. 9 «Поставка послуг» будь-яке надання послуг є поставанням послуг (1). При цьому поставанням послуг прийнято вважати:

1. Продаж або передачу прав нематеріального майна.
2. Зобов'язання утримуватися від будь-яких дій або реалізації прав.
3. Будь-яку фізичну та інтелектуальну роботу, в тому числі обробку в виробництві, будівництві або установці матеріального активу за допомогою сировини і матеріалів, наданих замовником в розпорядження підрядника.
4. Виконання послуг власником / користувачем по ремонту та / або поліпшення найманого або призначеного для використання активу (2). Як впливає з наведеного, операції з нематеріальними активами, тобто об'єктами права інтелектуальної власності, є об'єктом оподаткування ПДВ. При цьому мова йде про операції як із відчуження, так і передачі прав інтелектуальної власності.

У Великобританії ПДВ відомий як «Value Added Tax» (VAT). Стандартна ставка ПДВ становить 20 %. Є знижені ставки у розмірі 5 % і 0 %. Товари та послуги, що постачаються на або з острову Мен вважаються такими, ніби вони поставлялись в межах Великобританії. Нормандські острови не відносяться до Великобританії або ЄС в цілях ПДВ. Платниками ПДВ є суб'єкти господарювання ЄС (Директива 2008/09/ЄС [5]). ПДВ з операцій з нематеріальними активами справляється за стандартними ставками. Виключення становлять нарахування й виплата роялті, а також імпортні операції в частині усунення подвійного оподаткування.

Французький ПДВ (французькою — *Taxe sur la Valeur Ajoutée* (TVA)) стягується на підставі Загального Податкового Кодексу Французької Республіки з додатками від 10.04.1954 року, що діє у редакції від 19.08.2015 року. [3]. Стандартна ставка ПДВ становить 19,6 % (з 01.01.2014 року — 20 %), однак поряд із цим застосовуються знижені ставки 7 %, 5,5 % і 2,1 %. Спеціальні тарифи застосовуються на: Корсиці (19,6 %, 13 %, 8 %, 7 %, 5,5 %, 2,1 % і 0,9 %), у заморських департаментах, за винятком Французької Гвіани (8,5 %, 2,1 %, 1,75 % і 1,05 %). Товари та послуги, що постачаються в або з князівства Монако вважаються такими, що поставлені з Франції. Як і у Великобританії, справляння ПДВ з операцій з нематеріальними активами здійснюється за стандартними правилами. Виключення обумовлюються випадками, визначеними Директивою 2006/112/ЄС.

У свою чергу відповідно до статті 2(1) Кодексу Грецької Республіки про Податок на додану вартість № 2859 в редакції 15.08.2015 року, об'єктами оподаткування, зокрема, виступають:

У свою чергу відповідно до статті 2(1) Кодексу Грецької Республіки про Податок на додану вартість № 2859 в редакції 15.08.2015 року, об'єктами оподаткування, зокрема, виступають:

а) поставка товарів та надання послуг, за умови, що вони здійснюються з метою отримання винагороди всередині країни платником податків, що діють у цій іпостасі, в) ввезення товарів на території держави, г) придбання товарів у межах Співтовариства, яке здійснюється з метою отримання винагороди на території держави платником податків, який виступає в якості такого, або юридичною особою, яка не є платником податку, якщо продавець є платником податків і заснований в іншій державі-члені, виступає в якості такого і не звільняється від сплати податку з причини низького реалізованого річного обороту від здійснення діяльності відповідно до законодавства країни його резидентства, і не підпадає під дію положень пунктів 2, 3 і 5 статті 13 [7]. Подальший аналіз положень Кодексу також засвідчує оподаткування операцій з нематеріальними активами ПДВ на загальних підставах.

У цілому аналіз положень законодавства ЄС, а також ряду держав-членів ЄС дозволяє констатувати той факт, що операції з об'єктами права інтелектуальної власності, що розгля-

даються в якості нематеріальних активів, є об'єктом оподаткування податком на додану вартість. Зазвичай такі операції прирівнюються до операцій з поставки послуг, хоча національні законодавства можуть містити певну деталізацію з цього приводу. Як правило, такі операції (за виключенням виплат роялті, чи імпорту авторами чи їх правонаступниками витворів мистецтва тощо, що не є об'єктами оподаткування) оподатковуються за стандартними ставками. Національні законодавства держав-членів ЄС переважно не передбачають щодо таких операцій можливість застосування знижених ставок. Разом із тим навіть у цій частині податкове законодавство держав-членів ЄС не можна вважати до кінця гармонізованим. Водночас національне законодавство України у частині справляння ПДВ у цілому та щодо оподаткування операцій з нематеріальними активами зокрема потребує подальшої гармонізації з європейським законодавством. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. *Bundesgesetz über die Besteuerung der Umsätze (Umsatzsteuergesetz 1994 – UStG 1994)*. StF: BGBl. Nr. 663/1994 idF BGBl. Nr. 819/1994 (DFB) (NR: GP XVIII RV 1715 AB 1823 S. 172. BR: AB 4861 S. 589.).
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zagalne-pravove-rozporjadzhennja-do-zakony-pro-podatok-na-dodany-vartist-respybliki-avstrij-1994-roky-/at/
2. Бутнік-Сіверський О. Б., Орлюк О. П. *Людський капітал в інтелектуальній економіці (економіко-правовий погляд і закордонний досвід) // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2013. № 5. С. 3–10.*
3. *Code général des impôts de la République française. 10.04.1954.*
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zagalnij-podatkovij-kodeks-francuzkoi-respybliki/fr.
4. *COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC on the common system of value added tax of 28 November 2006 on the common system of value added tax.*
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/coucil-directive-2006112ec-on-the-common-system-of-value-added-tax/uk.
5. *COUNCIL DIRECTIVE 2008/9/EC of 12 February 2008 laying down detailed rules for the refund of value added tax, provided for in Directive 2006/112/EC, to taxable persons not established in the Member State of refund but established in another Member State.*

- URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:044:0023:0028:EN:PDF>.
6. Закон за данък върху добавената стойност на Република България 04.08.2006
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zakon-pro-podatok-na-dodany-vartist-respybliki-bolgarija-/bg.
7. Закон № 2859. Ратификация Кодекса Греческой Республики о Налогe на добавленную стоимость. URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zakon-%E2%84%96-2859--ratifikacija-kodeksy-greckoi-respybliki-pro-podatok-na-dodany-vartist/ru.
8. Коментар бухгалтерського та податкового законодавства щодо об'єктів права інтелектуальної власності / Борко Ю. Л., Бутнік-Сіверський О. Б., Орлюк О. П., за наук. редакцією проф. Бутнік-Сіверського О. Б. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, Інтерсервіс, 2014. 96 с.
9. Кучерявенко М. П. Податкове право. Академічний курс: Підручник. К. : «Правова єдність», 2008. 699 с.
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38) Нематеріальні активи. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_050.
11. Непряме оподаткування. Правова сутність та адміністрування: наук.-практ. посіб. / Д. О. Гетманцев, В. Л. Форсюк, Н. В. Бойко; Юрид. компанія «Juritex». К. : Юрінком Інтер, 2013. 329 с.
12. Податковий кодекс України. Закон від 02.12.2010 № 2755-VI // ВВР України. 2003. № 52. Ст. 377. // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
13. Федчишин Ю. А. Наближення законодавства про податок на додану вартість України до законодавства Європейського Союзу в контексті угоди про асоціацію: автореферат дис... канд. юрид. наук: 12.00.07; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2015. 20 с.
14. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха [та ін.]; за заг. ред. О. П. Орлюк. К. : Юрінком Інтер, 2008. 472 с.

1. Bundesgesetz über die Besteuerung der Umsätze (Umsatzsteuergesetz 1994 - UStG 1994). StF: BGBl. Nr. 663/1994 idF BGBl. Nr. 819/1994 (DFB) (NR: GP XVIII RV 1715 AB 1823 S. 172. BR: AB 4861 S. 589).
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zagalne-pravove-rozporjadzhennja-do-zakony-pro-podatok-na-dodany-vartist-respybliki-avstrii-1994-roky-/at/
2. Butnik-Siverskyi O. B., Orliuk O. P. Liudskyi kapital v intelektualnii ekonomitsi (ekonomiko-pravovyi pohliad i zakordonnyi dosvid) // Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti, 2013. № 5. S. 3–10.
3. Code général des impôts de la République française. 10.04.1954.
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zagalnij-podatkovij-kodeks-francyzkoi-respybliki/fr.
4. COUNCIL DIRECTIVE 2006/112/EC on the common system of value added tax of 28 November 2006 on the common system of value added tax.
URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/coucil-directive-2006112ec-on-the-common-system-of-value-added-tax/uk.
5. COUNCIL DIRECTIVE 2008/9/EC of 12 February 2008 laying down detailed rules for the refund of value added tax, provided for in Directive 2006/112/EC, to taxable persons not established in the Member State of refund but established in another Member State.
URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:044:0023:0028:EN:PDF>.
6. Закон за данък върху добавената стойност на Република България 04.08.2006.

URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zakon-pro-podatok-na-dodany-vartist-respybliki-bolgarija-/bg.

7. *Zakon № 2859. Ratyfykatsyia Kodeksa Hrecheskoi Respublyky o Nalohe na dobavleniuu stoymost.* URL: https://taxlink.ua/ua/international_normative_acts/zakon-%E2%84%96-2859--ratifikacija-kodeksy-greckoi-respybliki-pro-podatok-na-dodany-vartist/ru.

8. *Komentar bukhhalterskoho ta podatkovoho zakonodavstva shchodo obiektiv prava intelektualnoi vlasnosti / Borko Yu. L., Butnik-Siverskyi O. B., Orliuk O. P., za nauk. redaktsiieu prof. Butnik-Siverskoho O. B. K. : NDI IV NAPrNU, Interservis, 2014. 96 s.*

9. *Kucheriavenko M. P. Podatkove pravo. Akademichnyi kurs: Pidruchnyk. K.: «Pravova yednist», 2008. 699 s.*

10. *Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 38 (MSBO 38) Nematerialni aktyvy.* URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_050.

11. *Nepriame opodatkuвання. Pravova sutnist ta administruvannia: nauk.-prakt. posib. / D. O. Hetmantsev, V. L. Forsiuk, N. V. Boiko; Yuryd. kompaniia «Jurimex». K.: Yurinkom Inter, 2013. 329 s.*

12. *Podatkovi kodeks Ukrainy. Zakon vid 02.12.2010 № 2755-VI // VVR Ukrainy. 2003. № 52. St. 377. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/VR Ukrainy.*

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

13. *Fedchyshyn Yu. A. Nablyzhennia zakonodavstva pro podatok na dodanu vartist Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu v konteksti uhody pro asotsiatsiiu : avtoreferat dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 ; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2015. 20 s.*

14. *Finansova entsyklopediia / O. P. Orliuk, L. K. Voronova, I. B. Zaverukha [ta in.]; za zah. red. O. P. Orliuk. K. : Yurinkom Inter, 2008. 472 s.*

Надійшла до редакції 23.05.2018 р.

Кушнір І. Обложение налогом на добавленную стоимость операций с нематериальными активами в европейском законодательстве. В статье рассматриваются подходы законодательства Европейского Союза и отдельных государств-членов ЕС в части взимания налога на добавленную стоимость с операций с нематериальными активами. Анализируются общие подходы и факторы, влияющие на процесс гармонизации европейского налогового законодательства. Устанавливается, что нематериальные активы занимают определенное место в развитии строительной отрасли. Исследуется характер налогообложения операций с объектами интеллектуальной собственности. Определяются основы влияния европейского законодательства на гармонизацию национального законодательства Украины в части взимания налога на добавленную стоимость.

Ключевые слова: строительство, европейское налоговое законодательство, нематериальный актив, объект права интеллектуальной собственности

Kushnyr Y. Value added taxation of transactions with intangible assets in European legislation. The article deals with the legislative approaches of the European Union and individual EU member states to value added taxation of transactions with intangible assets. It is determined that intangible assets occupy a special place in the development of the construction industry. The general approaches and factors that affect the process of harmonization of the European tax legislation are analyzed.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

The character of taxation of transactions with intellectual property objects is investigated. Usually, such transactions are equal to transactions for the supply of services, although national legislation may contain some specifications. Such transactions (with the exception of the royalty payments or the import by the authors or their successors of the works of art that are not objects of taxation) are taxable at the standard rates. The national legislation of the EU member States basically does not provide for such operations the possibility of applying reduced rates. However, even in this part the tax legislation of the EU member States cannot be considered until the end of harmonization.

The principles of the European legislation influence on harmonization of the Ukraine national legislation in the part of the value added taxation are determined.

Key words: construction, European tax law, intangible asset, intellectual property

ДО ВІДОМА

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

ОГОЛОШУЄ

прийом до аспірантури на 2018 рік
за науковою спеціальністю 081 — право

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 23.02.2005 року № 110 у Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності Національної академії правових наук України (далі — Інститут) відкрита аспірантура зі спеціальності **12.00.03. — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.**

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про ліцензування освітньої діяльності» від 28.07.2017 року № 161-л Інституту надано ліцензію на провадження освітньої діяльності на третьому (освітньо-науковому) рівні та підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі за спеціальністю **081— право.**

Пріоритет у підготовці аспірантів в Інституті надається напряму «Право інтелектуальної власності».

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в аспірантурі Інституту здійснюється коштом юридичних та фізичних осіб (на умовах контракту).

Форма навчання — денна та заочна.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки.

Прийом документів до аспірантури відбуватиметься з **27.08.–14.09.2018 року щодня**, крім суботи та неділі, з 10:00 до 17:00, а у п'ятницю — з 10:00 до 15:00.

Вступники до аспірантури особисто подають заяву на ім'я директора Інституту про участь у конкурсному доборі до аспірантури Інституту. У заяві передбачається згода вступника на обробку персональних даних.

До заяви вступник до аспірантури додає такі документи:

- копію документа державного зразка про раніше здобутий ступінь магістра чи освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста, на основі якого здійснюється вступ до аспірантури, і додаток до нього, засвідчені в установленому законодавством порядку. Особам, які здобули вищу освіту за кордоном, встановлюється еквівалентність поданого диплома відповідно до Порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.05.2015 року № 504 ;
- копію документа, що засвідчує особу та громадянство;
- копію довідки про присвоєння ідентифікаційного номера;
- особовий листок з обліку кадрів за формою П-2ДС з фотографією, засвідчений печаткою тієї установи, в якій вступник до аспірантури навчається чи працює;
- копію військового квитка або посвідчення про приписку (для військовозобов'язаних);
- шість кольорових фотокарток 3x4;
- список опублікованих наукових праць і винаходів; копії опублікованих статей/тез (за наявності);

ДО ВІДОМА

- дослідницьку пропозицію (це науковий текст, підготовлений вступником до аспірантури, в якому обґрунтовується тематика майбутнього дисертаційного дослідження, його актуальність, стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці; можливі шляхи розв'язання поставлених задач тощо);
- рекомендацію вченої ради вищого навчального закладу (за наявності);
- копію сертифіката міжнародного зразка з іноземної мови, що засвідчує рівні С₁-С₂ (за наявності);
- довідку з постійного місця реєстрації (для осіб, які мають намір навчатися на денній формі та проживати в гуртожитку).

Особи, що вступають на навчання для здобуття ступеня доктора філософії беруть участь у конкурсному доборі та складають такі вступні випробування:

- вступний іспит зі спеціальності «Право» (в обсязі стандарту вищої освіти магістра зі спеціальності «Право»);
- додаткове вступне випробування (в разі необхідності) для осіб, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань (спеціальності), ніж та, що зазначена в їхньому дипломі магістра (спеціаліста);
- вступний іспит з іноземної мови (англійської) в обсязі, який відповідає рівню B2 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Вступник, який підтвердив свій рівень знання, зокрема англійської мови, дійсним сертифікатом тестів *TOEFL*, або *International English Language Testing System*, або сертифікатом *Cambridge English Language Assessment*, звільняється від складання вступного іспиту з іноземної мови. Під час визначення результатів конкурсу зазначені сертифікати прирівнюються до результатів вступного випробування з іноземної мови з найвищим балом;
- оцінювання дослідницької пропозиції відбуватиметься на вступному іспиті зі спеціальності як його складова.

Вступні випробування проводяться з **17–25.09.2018 року**:

- додаткове вступне випробування — 17.09.2018 року;
- вступний іспит з іноземної мови (англійська) — 21.09.2018 року;
- вступний іспит зі спеціальності — 25.09.2018 року.

Рішення приймальної комісії про зарахування до аспірантури затверджується наказом директора Інституту до **01.10.2018 року**.

Документи про прийом до аспірантури подаються за адресою: вул. Казимира Малевича (Боженка), 11, к. 1302, м. Київ, 03150.

Контактна особа: Кравець Людмила Вікторівна (тел./факс: (044) 200-08-76, тел.: (044) 228-21-38, 063 585 96 27, e-mail: aspirantura.ip@gmail.com).

ДО ВІДОМА АВТОРІВ

Редакція приймає рукописи статей, що раніше не друкувалися, на електронних носіях, набраних у програмі MS Word, обсягом до 12 сторінок (шрифт — Times New Roman, розмір — 14, інтервал — 1,5). Статті повинні відповідати вимогам ДАК України щодо наукових робіт, обов'язково мати рецензію й анотації російською та англійською мовами (з перекладом трьома мовами прізвища й імені автора і назви статті). Прохання до авторів: разом з матеріалами надсилати свою фотографію. Ілюстративний матеріал має бути у форматі .tif або .jpg, розміром 300 dpi.

До статей дописувачів, які не мають наукового ступеня, обов'язково мають додаватися: рецензія доктора наук відповідного фаху, витяг з протоколу засідання кафедри про рекомендацію статті до друку, засвідчені належним чином.

Стаття має містити такі відомості (з нового абзацу через один рядок):

1) з лівого краю аркуша одним рядком — прізвище та повне ім'я автора (авторів) українською мовою; науковий ступінь, вчене звання чи інша інформація, що стосується наукової діяльності автора (-ів); назва установи, організації, де працює автор (-и); 2) з лівого краю аркуша вгорі — УДК; 3) посередині наступного рядка — назва статті; 4) з нового абзацу українською мовою анотація (3–4 речення); 5) з нового абзацу ключові слова (до 6 слів або словосполучень) українською мовою; 6) текст статті; 7) список літератури наводять згідно з ДСТУ 8302:2015, оформлюють як прикінцеві примітки, тобто у [], відповідно до вимог до наукових праць. Усі цитати автор зобов'язаний звірити з першоджерелами. Список літератури наводять у порядку згадування в роботі (не потрібно робити текстових посилань у написаному, лише цифри у квадратних дужках (наприклад [12, 43])); 8) після статті з нового абзацу — анотації: російською — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст анотації (3–4 речення), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); англійською — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст розширеної анотації (1–1,5 сторінки А4, 3000–5000 знаків), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); якщо стаття написана іншою мовою (польською, іспанською тощо) — прізвище та повне ім'я автора (авторів), назва статті, текст анотації мовою статті (3–4 речення), ключові слова (до 6 слів або словосполучень); 10) інформація про автора (авторів).

У файлі статті на наступному аркуші подають відомості про автора (співавторів).

Редакція лишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, які містяться в рукописах, відповідальність несе автор. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Редакція також лишає за собою право повертати матеріали авторам для виправлення виявлених помилок і доопрацювання, скорочувати та редагувати надані тексти. Статті, подані з порушенням вказаних вимог, не публікуються. Листування з дописувачами не ведеться. Автор, який подав матеріали до друку, вважається таким, що погоджується на подальше безоплатне їх розміщення на сайті НДІ інтелектуальної власності та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Відтворення матеріалів журналу або їхніх частин будь-якими засобами чи в будь-якій формі, зокрема і в Інтернеті, забороняється без письмового дозволу редакції журналу. Особисті немайнові права є невідчужуваними та належать авторам статей. Майнові права інших авторів належать цим авторам.

Більш детальна інформація на сайті — www.inprojournal.org

ПЕРЕДПЛАТА

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

Науково-практичний журнал «Теорія і практика інтелектуальної власності» виходить один раз на два місяці. Передплатити наш журнал ви зможете в будь-якому поштовому відділенні України, а також за допомогою системи WebMoney на сайті ДП «Преса» — www.presa.ua.

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

**З глибокою повагою,
редакційна колегія**

Вартість передплати в 2018 році грн

	Індекс	2 міс.	4 міс.	6 міс.	12 міс.
Фізичні та юридичні особи	23594	35	70	105	210

2018 Subscription prices in UAH

	Index	2 months	4 months	6 months	12 months
Individuals and legal bodies	23594	35	70	105	210